

પિશાચ પ્રતિમા

મહાપત્રિકા કથા.

લેખક, અને પ્રકાશક,

શિવલાલ ત્રિભુવન.—વાંઘાવદરકર.

૧૧૧૨૦

મફત.

મફત.

મફત.

સુવીખ્યાત ચીત્રકાર રાવળની પીંછીથી દોરાયેલ સુંદર ચીત્રવાળું ૧૯૨૪ ની સાલનું ત્રીસંગી કેલેન્ડર તથા તન્દુરસ્ત અને સુખી થવાનો સાચો માર્ગ ' નામનું પુસ્તક ત્રણ આનાની પોસ્ટની ટીકીટ મોકલનારને મફત મોકલવામાં આવશે.

ઈન્ડિયન મેડીકલ ડીપો.

ભાવનગર (કાઠીઆવાડ)

અનુક્રમણિકા.

પ્રકરણ.	નામ.	પૃષ્ઠ.	પ્રકરણ.	નામ.	પૃષ્ઠ.
૧	કાચસેતની કૃત્તા.	૧	૧૦	વેરની વસુલાત.	૧૦
૨	દુષ્તાનું દર્શન.	૧૬	૧૧	સાચું સ્વર્ગ.	૬૧
૩	ગુલાબનું ફૂલ,	૨૦	૧૨	વિયોગ.	૬૪
૪	એક દિનિને ખાતર.	૨૫	૧૩	પુખ્તાનો સૂર્યોસ્ત.	૬૮
૫	રાત્ર્ય પ્રાપ્તિ.	૩૨	૧૪	પ્રપંચ વળ.	૭૨
૬	યુદ્ધામંત્રણ.	૩૬	૧૫	પુખ્તાની અવદશા,	૭૫
૭	પિતાનું ખૂન! અને નિર્દોષ દર્શતાનું દર્શન.	૪૪	૧૭	અદ્ભુત મિલન.	૮૧
૮	સુશીલાની સમયસૂચકતા	૧૮	૧૭	પ્રાયશ્ચિત.	૮૫
૯	બાળા બચી.	૫૧			

ગુજરાત વિદ્યાપીઠ ગ્રંથાલય

[ગુજરાતી કૉપીરાઇટ વિભાગ]

અનુક્રમાંક ૫૪૭૨૦ વર્ગીક

પુસ્તકનું નામ પિ.શ.રા. ત્રા.ત્ર.શ.

વિષય ૭૦૩૩

પિશાચ પ્રતિમા.

(કાલ્પનિક કથા.)

—:લેખક:—

શિવલાલ ત્રિલુપ્ત, મહેતા.

વાંચાવહરકર.

“વિપયાંય થઈને માનવો જે પાપ પથે ધાય છે,
“ધનવાનના ધનને લુટી જે માલ મલીદા ખાય છે;
“સદ્ધર્મ ને સત્કર્મથી પાપી પતિત જે થાય છે,
“એવા પિશાચ જનો નરકના દ્વારમાં અથડાય છે!”

—:~:—

(સર્વ હક લેખકને સ્વાધિન.)

પ્રથમાવૃત્તિ.

સને ૧૯૨૪

પ્રત ૧૦૦૦

ધી સાહિત્ય પ્રાન્ટીંગ વર્કસ. રીચીરોડ ચાર રસ્તા અમદાવાદ.

પરીખ શાન્તિલાલ ચીમનલાલે છાપી.

મૂલ્ય ૦-૮-૦.

ગુજરાત વિદ્યાપીઠ ગ્રંથાલય
૧૨૧ મહાવાદ
ગુજરાતી ગ્રંથો સંચિત સંગ્રહ

હિન્દુ અનાથ આશ્રમ. નડીયાદ.

આખા ગુજરાતમાં પહેલે નંબરે વખણાયલા
આ આશ્રમમાં લગભગ ખસે અનાથો
બુદ્ધી બુદ્ધી હિન્દુ જાતિનાં
પણાય છે.

ફક્ત તેમની ખોરાકીનાજ એક દિવસના
રૂ. ૫૦ ઉપર થાય છે. તે પર વિચાર
કરશો કે??

જરૂર લખો:—

મંત્રી, હિન્દુ અનાથાશ્રમ.

નડીયાદ.

પ્રસ્તાવના.

કૃષ્ણપ્રાસનાને આધિન થયેલા મનુષ્યો, દેવા અન્યા કરે છે, હાણિક મોહમાં લુપ્ત થઈ, ધર્મની મર્યાદાને આગળીતે મનુષ્યો, દેવા ત્રાસદાયક અન્યાયારો કરે છે, તેનું વળન આ વાર્તામાં આપવામાં આવ્યું છે.

આ મહારી પ્રથમ વાર્તા છે. ત્યારે તે લખવા માટે, ત્યારે વાર્તા લખવાના મદારો મદાવરોજ ન હોય. માત્ર મિત્રાના અવારનવાર પ્રોત્સાહ, આગ્રહથી આ વાર્તા લખવા માટેલી. તે કેટલેક અંશે મનમાં રમી રહેલા લખવાનો ઉત્સાહ, સ્વતંત્ર લખવાની પ્રવળ કલકંડા, અને આગળ બતાવેલા સાદું લખાણ, એવી ભાવનાને લઈ આ વાર્તા પુરી કરી. મુદ્દયમાં ભૂર્ણિર્મિયા ઉછળે એ સ્વાભાવિક છે.

દોષો હશે, અરસિકતા પણ હશે, પરંતુ તેને વાંચનાર મદાગયા ક્ષાન્તિય ગળશે, તેા ભાવિષ્યમાં અન્ય રસિક નોવેલો લખવા હું આશ્ચર્યાળી થઈશ.

છેવંટ એક વિદ્વાન મુંદસ્થ મેરશ્થી અને જે કાંઈ શિક્ષણ તથા આશ્રય મળ્યો છે. જેના અત્યાપિ જેવું તેણે લખાણ લખવાની અને મુજ પડી છે, તે પ્રેકેસર મદાશયને અંતરહારા સવિનય દંડવત પ્રણામ કરે છે.

અમદાવાદ,

તા. ૧-૧-૨૪

લી૦

અથ કર્તા.

સમર્પણ.

‘આગળ જતાં સાફ’ લખાશે
એવા જહેમના
ઉત્સાહ વડે
આ વાર્તા
લખાઈ
જહેમના પાદ પંકજમાં
સપ્તેમ સમર્પણ.

લી. સેવક,
શિ. ત્રિ. વાંટાવદરકર.
અથ કર્તા.

પિશાચ પ્રતિમા.

(કાલ્પનિક કથા.)

લખનાર: શિવલાલ ત્રિભુવન, વાંઘાવદરકર.

પ્રકરણ પહેલું.

કાળસેનની કૃતતા !

વરાત્રિ હોવાથી શંવોપાસમેના દ્રવ્ય લગોઈધિમા વૃન્ધ
કરી રહ્યા છે. રમેલગઈની બહાર એક સિવનુ દેવળ છે.
આ દેવળ પુરાતની હોઈ તદ્દન છુર્લું થઈ ગયું છે.
ભાવિક ભક્તોની ગોઠવણથી દેવળમાં બે વિપ્રો, મુખ આગળ પુનઃકો
રાખી ઉચ્ચ સ્વરે સ્તુતિ કરી રહ્યા છે. તેમની પાસે ધીના બે દીપક
ઝગમગે છે. કેસર, ચન્દનના વિકેપનથી, અગરબત્તીના ધુપથી, વાતાવ
રણની શુદ્ધતામાં વૃદ્ધિ થઈ છે. સાંજ પડવાનો સમય હોવાથી ભક્ત-

જનોની ભીડ ઓઢા થઈ છે. વિપ્રાઓ પોતાનું સ્થાન છોડ્યું નથી. પરંતુ શ્રોતાજનોની ખોટ 'નમઃ શિવાય' ના લાંબા ધોત્ર કાઢવા બેઠકરેલા છે. આ દેવલમાં એક તરૂણીએ પ્રવેશ કર્યો. તેને જોતાં જ સ્વર્ગ-લોકની મુરખાળા હશે, યા સૌંદર્યની સાક્ષાત પ્રતિમા હશે, એવા પ્રેક્ષકને પ્રથમ દષ્ટિએ સંભ્રમ થાય એમ છે. તરૂણીનું નામ કાન્તા છે. પોતાના રાજા કાળસેન, પોતાના સૌંદર્યમાં મુગ્ધ થયો છે, એ હકીકત તેની એક સખી પાસેથી મળેલી હોવાથી, તેના હૃદયમાં અનેક અચનવા તરંગો ઉછળા મારી રહ્યા છે.

શિવના પ્યાનમાં કાન્તા તલકાર થઈ. થોડીવારે નેત્ર ઉઘાડ્યા. પોતાની સામે કાળસેનને ઉભેલો જોયો, સુંદરીનું સમસ્તાંગ કુજી ઉઠ્યું. હૃદય ગભરાટમાં પડ્યું. થોડીવારે તેણે સાંભળ્યું. “ આગા !—” આગળ થું બોલવું તે ન સુઝવાથી કાળસેન મૌન રહ્યો.

સતીત્વ રક્ષાને સઘળો બાર શિવપર મુકી કાન્તા બોલી: “ આપ આહીં શામાટે આવ્યા છો ? ”

“ શા માટે ? એક તો શિવના દર્શન કરવા. અને તમારી જેવા સૌંદર્યયુક્ત સુમનનું હરણ કરવા. ”

“ હરણ કરવા. ” એ શબ્દો કાન્તાના શરીરમાં આરપાર ઉતરી ગયા. શિવજી રક્ષાની ચિંતા થઈ. અંતઃકરણમાં મ્હોટી કાળ પડી. શરીર ચેતનહીન થયું. તન શુદ્ધિ ભુજાઈ. અને તેની સાથે કાન્તા બેઠક દહને પૃથ્વીપર પટકાઈ પડી.

કાળસેને આ લાગ સાધ્યો. કાન્તાને લઈ અથ્થ ઉપર સવાર થઈ તે રાજમહેલ તરફ ચાલતો થયો. પાંચ માનિટમાં તે રાજમહેલ પાસે આવી પહોંચ્યો. માર્ગમાં બમરોના ચાળા, કંઠાક્ષોના સંચારહીન

પુર્ણિમાનો ચંદ્ર પણ મારા સાદર્યને કેમ પામી શકે, એવા ગર્વયુક્ત કાન્તાના તેજસ્વી મુખને, કુટિલ કાળસેન નિહાળી રહ્યા હતા.

* * * * *
“ નીચ ! ખબરદાર ને પાસે આવ્યો તો ! આ દેહ પહોંચ સમજાવે. હું મરીશ ! મારીશ ! શાપ આપીશ ! પણ તારી અધમ ઈચ્છાને તામે કદી પણ થઈશ નહિ. ”

વિષય વશ થયેલા કાળસેન, નિરાધાર અખ્યાન ગળે વળગવા એકદમ તેના આંગે ઉપર ધસ્યા. સાવધ કાન્તા, વાઘની પેઠે કલાંગ મારી, દૂર બેઠી હતી.

કાળસેન, પાછો હાથે. કાન્તાનું વિક્રાળરૂપ જોઈ તે ચરચરવા લાગ્યો. ફરી વિક્રાળરૂપ ધરી કાન્તા, બોલી : “ ચંડાળ ! પાપી ! પાસે આવ્યો તો નક્કી બળજો તારો બન ગયો. લંપટ ! અંધ ! અધર્મી ! બોલ તારી શી ઈચ્છા છે ? ”

કાળસેને ઠંડે કલેજે જણાવ્યું : “ લલના ! નાહક શાને કોઈ કરે છે ? અંતરમાં ઉદ્દેગ શાને ધરે છે ? હું તમને પાળીશ. સદાસંતોષ દષ્ટિથી બાળીશ. કઠરદાનીપૂર્વક બદાલના બદલો વાળીશ. ”

“ ચૂપ કર. પાપી ! આવા અધમ શબ્દો બોલતા તારી જીભ કેમ કપાઈ પડતી નથી ? ”

“ યુદ્ધ ક્ષેત્રમાં તલવારની તિક્ષ્ણધાર, ને તોપ બાંદુકોના પ્રદ્ય-ભેદક આવબોને ન ગણકારતા શત્રુ ઉપર યાદોમ કરી તૂટી પડનાર આ કાળસેન તમારી નયન કટારીની આંત તિક્ષ્ણ ધાર સહન કરવા અચક્ત છે ! ”

કાન્તા નિષ્પત્ત રહી.

“ ઓ ! મનહર મૂર્તિ ! મારા હૈયાની દાર ! જીવન પ્રાણ ! ”

કાળસેન કહ્યું: “ જરા રહેમ કર. એક વખત હસીને તું મારી સામે મધુર ભાષણ કર. મેં આજે તારું હરણ કર્યું છે, તે તારા હિતને વારતેજ ! કનકવદની ! માઈ સમજું રાજપાટ તારુંજ છે. આ રાજ-વૈભવ ભોગવી મુખી થા. સમજ ! વધુ વિચાર માંડી વાળ ! હું તારા ઉપર ખૂશ—ખૂશ થઈ ગયો છું. તારા ઘરમાં શું સુખ છે ? લાંતું દુઃખ સહન કરવાને તારું કોમળ અને લાવણ્ય યુક્ત શરીર હવે ખીલકૂલ યોગ્યજ નથી. તારા જેવું રમણીય રત્ન તો રાજમંદિરેજ શોભે. શું રાજહંસીની કાળની કોટે મ્હાલશે ? નહિ. તે યોગ્યજ નહિ. મારો આ મનહર જનાનો દીપાવવાનેજ યજ્ઞાએ નને પેદા કરી છે. ખ્યારી ! મારી મરજીને માન્ય કરી મુખી થા. ”

કાન્તા મોનજ રહી.

“ બોલ—બોલ ! કેમ કાંઈ બોલતી નથી ? કાન્તે ! મારી અરજ સ્વીકારી આ રંગ મહેલને દીપાવ ! ”

“ હુહ ! પાપી ! ચંડાળ ! આગ લાગે તારા રંગમહેલને, ને નાર થાયો તારો આ જગતમાંથી. ”

“ આખર શું મારે બળાત્કારનોજ ઉપયોગ કરવો પડશે ? ”

“ બળાત્કાર ? બળાત્કાર કોના ઉપર ? આ દેહ ઉપર બળાત્કાર કરવાનો તને લેણ પણ અધિકાર નથી. ”

કાળસેનનો પિત્તો એકદમ ઉછળી ગયો. નેત્રો લાલ ચોળા બની ગયા. મ્હેરો કુપિત થયલા વાધના જેટલો ભયંકર બન્યો. તે એકદમ ધૂરંદી ઉઠ્યો: “ કુટ્યા ! કહું છું કે તારો થા. નહિતર આ કટારથી તને એક પળવારમાં ચમકાર મોકલી દઈશ ! ”

કાન્તાએ જીવવાની આશા છોડી. આ પાપીના પંજમાંથી નહિજ છુટાય એમ તેણે મન સાથે નક્કી કર્યું.

કાળસેન ક્રોધ કાઝુમાં રાખ્યો. કટાર હાથમાં પકડી, શાંતપણે કોન્ટા પાસે બઈ તેણે કહ્યું: “ ભવે માની જા ! ”

“ દારી જા ! ”

“ બળાત્કાર કરીશ ! ”

“ પ્રાણુ જાતાં નહિ ડરીશ ! શાપ આપી ભરમ કરીશ ! ”

“ શાખ્તી હું નહિ ડરું ! ”

“ પ્રાણુ જાતાં નહિ ડરું ! ”

“ ધરતું પડશે ! ”

“ ધ્વિર બ્ધારે ચડશે ! ”

“ ધ્વિરથી શું થાય ! ”

“ દંદિ માત્રે પ્રલય થાય ! ”

“ કંદુ છું બદવાઠ મૂક ! ”

“ વિપ્લવપર થૂંક ! ”

“ અગ્રક્રય ! ”

“ શક્ય ! ”

કાળસેન કંટાળ્યો. અને પાછો ફરી વિરાભાસનપર પડી બોલ્યા: “ નહિ માને કેમ ? જોડે છું કે તું ક્યાં સુધી નથી માનતી ? તારા માતા—પિતા તારી આગળ કમોતે મરશે ! કુરસિંહા—”

બહાર કોમેલો કુરસિંહા, અંદર આવી નમન કરી બોલ્યા: “ જુ હજુર સેવક હાજર છે ! હુકમ ? ”

“ જાઓ ! આ દુરામહીના માતા—પિતાને સત્તર આઠી હાજર કરો. ”

કોન્ટા ગભરાઈ. પણ હિંમત વશ થઈ બોલી: “ કામીલાલ ! પાપી ! દુષ્ટ ! તારી અધમ ધારણા પાર ન પડવાનું વેર. મરજી હોય

પિશાચ પ્રતિમા.

તો મને કાપી કાપીને લે. પણ મારા નિર્દોષ—પવિત્રતાની માર્તસમા માતા પિતાને મારવાનો, તું શા માટે સંકલ્પ કરે છે ? આ ક્ષણિક અંદગીમાં તું ગમે તેટલી સત્તા વાપર—ગમે તેટલો જુલમકર. પણ છેવટ તું ટકવાનો નથીજ. સત્યનો અહિં નહિ, તો પ્રભુ પાસે જાય છેજ ! ”

કુરસિંદ, કાન્તાના માતા-પિતા-અંદ્રમણિ અને વિજ્યાને તેડી લાવી. કાળસેન પાસે આવી ઉભો. કાળ સમા કાળસેને આજ્ઞા કરી : “ જાઓ ! આ ઠાસાને સખ બેરી જકડી, દારાગૃહમાં અત્યારેજ ખરી લો.” આ સાંભળતાંજ કુરસિંદ, અંદ્રમણિને, કાન્તા જોઈ શકે એમ બુટે હાથ ધસડી ગયા !

હવે કામાંધ કાળસેને, વિજ્યાની છાતીમાં પાટુ મારી, કપર મચ્છ કપર ફેરવી, કાન્તા તરફ જોઈ કહ્યું : “ કાન્તા ! છેત્રી વખત કહું છું કે તારી માનો જીવ દિગારવા હોય તો શરણ થા. ”

જળપુષ્પ આંખે, બે હાથ જોડી, ક્ષિતાથી કાન્તા બોલી : “ રાજા ! દયા કર ! રહેમ કર ! આટલો દુષ્ટ ન થા. અમને વધુ ત્રાસ નહિ આપતાં હવે જવા દે. પરમેશ્વર તારું બહુ કરશે ! ”

“ અરે ! હમણાં આને કાપી નાખું છું ! નહિ તો માની જા. સીધી રીતે શરણ નહિ થાય તો દુનિયામાં પણ રહી શકશે નહિ. ”

આમુદાથી ભીંજાઈ ગયલા મુખને હાથવતી ઢાંકતી, રડતી રડતી કાન્તા બોલી : “ ધાતકી ! મારા માટે આ નિર્દોષ આમાનો વધ કરવા શા માટે તૈયાર થયો છે ? ”

કાળસેને બીજવાર બિચારી વિજ્યાની છાતીમાં જોરથી લાત મારી, અને બોલ્યો : “ હવે તારું હાથણ જવા દે, માળાપ વડાક્ષાં નેણ, અને તારે જીવવાની આશા હોય, તો હાં છોડી શરણ થા. ”

માતાને બચાવવાનો એકે ઉપાય નથી, એમ ધારી રહતી રહતી કાન્તા, વિન્યા તરફ જોઈ બોલી: “ માતૃથી ! હું કેવળ નિરૂપાય છું ! તમને બચાવવાનું, મારાથી કાંઈ/પણ બનતું નથી. એ માટે આ નીરાધાર બાળકોને ક્ષમા આપજો. હું મરવાને તૈયાર છું. પણ આ રાક્ષસ મને નથી મારતો કે નથી મુકત કરતો. વહાલાં માતૃથી ! તમે નિમિત્ત રહેજો. હું મારો દેહ કદી પણ અપવિત્ર કરીશ નહિ. પણ આ સવાળ મારા માટેજ થકુ એ માટે હું ખોદત છું ! ”

લાતોથી બોખરી થઈ ગયેલી વિન્યા ધીરે ધીરે આંસુ પાળી બોલી: “ પુત્રી ! કાન્તા ! તે ખરી ટેક જાળવી, પતિવ્રતનું રક્ષણ કર્યું કરીશ, એ માટે મરણની છેલ્લી અણીએ પહોંચેલી તારા વ્રદ્ધ માતાને સંતાપ થાય છે ! મરવાથી હું પણ ડરતી નથી. તારા માટે-તારા ધર્મ માટે-તારી ઉત્તમ ટેક માટે હું ખુશીથી મારું લોહાં ફેરીશ. તું જરા પણ ખેદીત થઈશ નહિ. આવા ધાર કર્મ કરતાર પાપીઓને, સર્વ શક્તિમાન ઇશ્વર તેનો પૂરતો બદલો આપ્યા સીવાય કદી નહિ રહે. ”

કાળસેન તાડુકી ઉઘેા: “ હજી તે મરના હાથ નથી જોયા. કોકટની શીશીયારી શા માટે કરે છે ? જીવ બચાવવો હોય તો તારો પુત્રીને સમજાવ ! ”

વિન્યા હિંમતથી બોલી: “ હજી ! સવારો શા માટે કરે છે ? મને મારી નાખવી હોય. તો મારી નાખ. પણ વિના કારણ કુરાબ્દો ક્યારી મારા કાનને અવગણ નહિ ! ”

વકરેલા વાંધની પેઠે આમ તેમ કટાર ફેરવી. નરપરાધી વિન્યાની છાતીમાં એ ચાર થા ફરી, કૃતાર્થ માતી તેને લોહીથી તરબોળા રહેવા કદ કાળસેન ત્યાંથી ચાલ્યો ગયો.

શુદ્ધ અંતઃકરણની પરંતુ બાહ્યદીન કાન્ટા, પોતાની માતાને
મરણ પામેલી જોઈ, એશુદ્ધ થઈ પૃથ્વીપર તૂટી પડી !

* * * * *
દમેશના નિયમ મુજબ બીજે દીવસે પ્રભાતે કચેરી ગમી. રતન-
જડીત કિચ્ચાસનપર કાગસેન બેઠો છે. રાજની ખુશામદ કરનારા
સરળા અમલદારો પેતપોતાની જગ્યાએ બેઠા છે. રાત્ર્યમાં કેવળ એક
પ્રધાન ધર્મનિષ્ઠ છે. પણ પ્રગળે પીડવનોજ મુદ્રાલેખ રાખનાર
કાગસેનને તે પ્રધાન કંટકવત્ થઈ પડ્યો છે. અને તેથીજ
અત્યારે રાજ્યે, પ્રધાનને બોલાવેલ મથી. મુખ્યત્વે દુષ્ટ-વ્યભીચારી—
વ્યસનનીઓજ એકત્ર થયા છે. સરળા અમલદારો પરસ્પર આશ્ચ-
કરી સોગદો આપી હમુઓ પીવા—પાવા લાગ્યા. વિસ્વાસકેત રાજના
હુકમથી ગણીકા કામગીરના નાય શરૂ થયો. સાથે 'વાહવા-વાહવા'
ના પોકારો સાથે હમુબાની હોરમાં રંગીલા લાલા ડોકાં ઘૂલવા લાગ્યા.

“ અમર રહો ભૂપતિ ! શુભમતિ ધારી...

હા...હા...હા...હા...

“ સુખી રહો.....રમઝમ, હુમહુમ.....

“ હુધરી વાગે હુમ છનનન.....અમર રહો !

“ પ્રેમી હૃદય હા.....રાય તમારું...

“ પ્રેમી હૃદયને છે આદનારું...

“ ચેહ ચેહ ચેહ ચનનન.....

“ મદંગ ગાજે ધીરકીટ ધીરકીટ.....હા...હા...

“ ધાધા કીડાન કીડાન ગજી...આ...આ...

“ ધીની તકકીટ હુમ છનનન.....અમર રહો ! ”

રણીધર જેમ સંગીત લુગ્ગ બની રૂણા ડોલાવી પોતાની રસી-
કતા પ્રદર્શિત કરતો હોય, તેમ કાગસેન, ગાન સાંભળી ડોક ડોલાવવા

લાગ્યો. “કંઠની કેવી મધુરતા ! કેવો મોહક સ્વર ! કેવા આમતાળ ! કેવું ગાયન ! પ્રત્યંગનો કેવો મરડાટ ! ચક્ષુનો કેવો કટાક્ષ !” આવા ઉદ્દગારો કાઢતા સર્વ જનોના હૃદય દર્પોદધિમાં સ્નાન કરવા લાગ્યા. થોડી વારે ગાન અટક્યું. ગાયકાના હાથ ચાકી ગયા. પગ સ્થિર થઈ ગયા. સર્વે સંતુષ્ટ થયા. યોગ્ય ઇનામ આપી કામપ્રભાને વિદાય દાધા પછી કાળસેને, ચંદ્રમણિને કચેરીમાં લાગ્ન કરવા હુકમ કર્યો.

થોડીવારે સીપાઈઓએ ચંદ્રમણિને, વજની બેડીએ સહિત, બંધીવાનો માટે બનાવેલા લોખંડના પાંજરામાં લાગ્ન કર્યો દુર્ગુણી—દુષ્ટાત્મા અમલદારો ખૂશી થતાં ચંદ્રમણિ સેફની મશ્કરી કરવા લાગ્યા.

કાળસેને મોટે અવાજે કહ્યું : “ચંદ્રમણિ ! તને અહીં શામાટે બોલાવ્યો છે, એ તું જાણે છે ? તારી કાન્ટાને મારે પરણવું છે. પણ તે આનાકાની કરે છે. ગઈ રાત્રે વિજયા ડોસાને સ્વધામ પહોંચાડી છે. આજે તારો વારો છે. જીવિત દાનની જરૂર હોય તો કાન્ટાને સમજાવ !”

મણિનો વધ થયાર્થી ચંદ્રમણિ પૃથ્વીપર પડી ગયો. થોડીવારે સાવધ થઈ બોલ્યો : “રાજા ! આ સઘળાં ઉપરથી તારું માથું બચીવ્ય આજુબ પડે છે. પણ થયું. તે થયું હવે જે પગલું ભર તેમાં પૂર્ણ વિચાર કર. તું મને મારી નાખવા છત્તે છે એ જાણ્યું. મનુષ્ય અને વસ્તુ માત્ર નામ તેનો નાશ છેજ. કોઈ વ્હેલું કોઈ મોડું. આ દુનિયામાં કોઈ સ્થિર રહ્યું નથી, અને રહેશે પણ નહિ, કિતું સર્વ પ્રાણીને ‘મૃત્યુના મ્હોંમાં’ હોમાવાનું છે.” જરા વાર રહી અવાજને પધારી કડક રીતે બોલ્યો : “પણ તું યાદ રાખજે કે આ કૃત્ય કર્યા પછી તને મોટો પસ્તાવો થશે. પાપી રાજા ! તું મને મારી નાખ, તે પહેલાં જરા વિચાર કર. તારા કાન ઉઘાટ !”

તે બોલતોજ રહ્યો. કાળસેને, કાન્તાને દિવાનખાનામાંથી કચેરીમાં લાવવા હુકમ કર્યો. ચંદ્રમાણિ, આ સાંભળી વિક્કાળસિંહની પેઠે ગર્જના કરતો બોલ્યો: “ અરે ! દુષ્ટ રાજા ! નિર્દોષને નાશ કરનાર ધિક્કાર છે તને ! ધિક્કાર છે તારા માતા પિતાને કે તારા જેવા અધોર કર્મ કરનાર સચંતાનને જન્મ આપ્યો. ઘાતકી ! તું ન સંમજતો કે મારા માયુના ડરથી કાન્તા તને વશ થશે ! બરાબર માદ રાખજે તું ઘણી ખરાબ હાલતમાં મરીશ ! કુટુંબના કટુદ્ધન તારે આપવા પડશેજ પડશે ! ”

મીઠી દદિએ નિહાળનાર માતાના પરલોક ગમનથી રહતી, અને વારે વારે પોતાના મુદ્દલકરથી અશ્રુએને લૂછતી, અને વિષયાસક્ત રાગને હૃદયે શાપ આપતી કાન્તાને, અનુચરોએ કચેરીમાં લાવી મૂકી. પીતાને પિંજરામાં દેખી, આ પાપી રાજા તેમને પણ નહિ છોડે, એ વિચારથી કાન્તાનું ક્રોધન હૃદય ચૂરેચૂર થઈ ગયું. શરીર લથડ્યું. અને એકાએક મૂર્છિત થઈ ગઈ.

લાડકવાથી પુત્રી કે જેને અનેક લાડમાં ઉછેરી હતી, તેની આવી અસહ્ય સ્થિતિ જોઈને ચંદ્રમાણ, રાગને સંભોધીને કંપતે કંપતે કહેવા લાગ્યો “ હવે ભાગ્ય ભૂપતિ ! તારું નિકંદન થશે. તું નીચા-ત્માના ભમાન્યાથી પાયમાલ થઈ ગયો છે-અને થઈશ. માટે ચેત ! અણુદા ! હજી ચેત ચેત ! ”

દુરસિંહ પાસેજ બેઠો હતો. તેણે રાગને ખુશામદના શબ્દો કહ્યા: “ ખુદાવિદ રાજા ! મરણની અણીપર આવેલો ખુદો કાવે તેમ બેઠે છે. તેનું જે કંઈ હોય, તે કરી નાંખવા સત્તર હુકમ કરો. ”

કાળસેને આજ્ઞા કરી: “ હો ! બુઝો છો શું ? આ બોલકા ખુદાને સત્તર ગ્રાણીએ ચડાવી દો ! ”

કુરસિંહ, અંદ્રમણિને વધસ્થાને લઇ ગયો. અને કૂરવા દસાવતાં બોલ્યો: “બુઢા !” જહાવસ્થામાં તારી આવી માઠી દશા જોઇ મને દયા આવે છે. જો માફ કર્યું માને તો તું જીવી શકે. તારી પુત્રીનાં લક્ષ રાજ સાથે કર. ઘણી સુખી રહે તેવું ઇચ્છું તે કરવું એ પ્રેરણનો ધર્મ છે. પુત્રી સુખી થશે, રાજ્યની રાણી થશે—ને તે તારી પ્રજા અગાવી ગણાશે. ઉપરાંત તને દ્રવ્યની મોટી રકમ મળશે. સીવાય બ્રહ્મ મહારાજના સસરા ગણાવું એ એાહું માન છે ?—”

અંદ્રમણિને આ વચનો વિષ તુલ્ય લાગ્યાં. આંખો લાલગ્રોળ કરી, ક્રોધીત સ્વરે તે બોલ્યો: “હા ! નીચ ! આ દેહમાં જીવ છે ત્યાં મની એવી અધમાશા રાખતોજ નહિ. નિમકદરામ ! નિપંદુર ! અંદ્રમ ! તું યાદ રાખજે આ દુનિયામાં તારા જેવો અન્ય કોઇપણ પાતકી નથી. તું જોજે કે તારા ઉપર પરમાત્માનો કેવો કોપ ઉતરી પડે છે ! અને તેથી તારી કેવી સ્થિતિ થાય છે !”

કુરસિંહે તપીને કહ્યું: “બુઢા ! તારી જહાવસ્થા ઉપર લક્ષ આપી તારા બોલવા સામું હું જોતો નથી. હું તારું શુભ કરવા ઇચ્છું છું. અને તેથી તને પુનઃ કહું છું કે તું પક્ષે પાથે વિચાર કર. તારું તેમાં હિતજ છે !”

“અનીતિમાન ! હા ! નીચ ! પ્રપંચી !” અંદ્રમણિ આવેશમાં બોલી ઉઠ્યો: “એક વખત મેં મારો નિશ્ચય જણાવ્યો તે તું સમજ્યો નહિ કે ? એક ક્ષણિક સુખ વૈભવ માટે અમૂલ્ય આખરૂપર પાણી ફેરવનાર હું નહિ !”

વાત વધી ગયેલી જોઇ કુરસિંહે, સીપાઇઆને હુકમ કર્યો: “સીપાઇઓ ! આ ટકટક કરના બુઢાને કાંમીને માંચો લટકાવો,”

આરા નળી કે સીપાઇએએ, ચંદ્રમણિને ફાંસીએ લટકાવી,
પારીયું ખસેડી દીધું ! નિદ્રા શેઠનો પવિત્રાત્મા સ્વર્ગે સીધાવી ગયો !

ધર્મ મૂર્તિ શેઠને, છેવટ પ્રભુ—બ્રહ્મા કરવાની નક પામ્યા આ
પાપીએ આપી નહિ !

* * * * *

બિચારી કાન્તા, શયનગૃહમાં ચિંતામયસ્ત ચહેરે બેઠી છે. “ચિંતા—
ચિંતામાં ફેર શો ? બન્ને પ્રજ્વળે દેદને, ચિંતા દહોસજવને બાળે ચિંતા
નિર્જીવને. ” કાન્તાનું શરીર દૃશ થઇ ગયું છે. શરીરમાંથી લોહી સૂકાઇ
ગયું છે. કાંતિમાં અજબ ઘટાડો થઇ ગયો છે. તેનું કોમળ અંતઃકરણ
ચિંતાશિમાં બળી રહ્યું છે. તે વિલાપ કરે છે: “ હાય ! આ પાપી
રાજાની ઇચ્છાના અનાદરના પરિણામમાં મારું મૃત્યુ થશે, એમ જણાય
છે ! પણ તેથી શું ? હું પતિત થઇશ ? નહિજ. પ્રભુ ! તું કિમાર. તારા
સિવાય મારો કોઈ પણ આ દુનિયામાં હવે સાચો કિદારક નથી.
માતા પિતા પણ સ્વર્ગે ગયાં ! ”

શયનગૃહમાં પ્રવેશ કરતાં કાળમેન બોલ્યો: “ ચતુરા ! હવે
વખત ના ગુમાવ ! સંતોષકારક ઉત્તર સંભળાવ ! મારો જીવ ગભરાય
છે ! કામજીવર નસેનસ પ્રસરતો જાય છે ! ”

“ નરાધમ ! સિંહનો મુછવાળ, સર્પના મસ્તક ઉપરનો મળી,
કૃપણનું દ્રવ્ય, એ વસ્તુએ તેમનાં જીવતાં કોઇ લાઇ શકતું નથી. તેમ
સતીના શીયળને સંહારવા સદ્ધિમાં દેવ—દાનવ કે માનવ કોઇ સમર્થ
નથી. હેવાન ! જરા સમજ ! મને મુક્ત કર. ”

“ વહાલી ! દાસ તારા પ્રેમમાં દીવાનો બન્યો છે. તપેલાને વધુ
તાવો નહિ, દીવાના દર્દને વધુ દુખાવો નહિ ! ”

“ વિકારને વશ થઇ અધમ કૃત્યમાં આળોટનાર ! તારા જેવા

દુર માનવને ધિક્કાર છે!—સતકોટી પાર ધિક્કાર છે! ઇશ્વરની ભય-
કર શિક્ષા તારા જેવા શયતાનને માટે હમેશાં તૈયાર છે!!

“ ઢિંકર નહિ! હું તો તમારા સૌંદર્ય રંગથી રંગાયો છું. કામા
નળની પ્રચંડ જ્વાળાથી દહાયો છું ! ”

“ પ્રવ્રત્તના પાળક બની આમ નીતિ વિરુદ્ધ વાક્યો શું વદો
છો ? ” કાન્તા દયામણા મુખે બોલી.

કાળસેન ક્રોધાવેશથી બોલ્યો: “ ચંડાળીણી ! પાપિણી ! હવે તું
કયાં સુધી આમ ટકટક કર્યો કરીશ ? ”

કાળસેનના ક્રોધમીશ્રીત શબ્દો, રક્તવર્ણિય ચક્ષુઓ, રંગેરંગમાં
વ્યાપી રહેલો જુસ્સો, ક્રોધથી ચઢી આવેલી બ્રહ્મટી—આ સઘળું જોતાં
કાન્તા મબરાદ ગદા. ભયભીત થઇ. ભયની મારી કાંઇ બોલી શકી નહિ.

કાળસેન હમ્ભેર બોલ્યો: “ નીચ ! કુટ્ટા ! મારી વાતપર—હું
કહું છું તેપર ધ્યાન આપ. નહિતર તારા શોષિતથી આ શયનગૃહ
પળવારમાં રંગાઇ જશે ! ”

“ ઝાંઝવાના જળસમાન વિષયના કાળજીગુરુ મુખ માટે હું કદી
પણ સતીત્વનો ત્યાગ કરીશ નહિ. અને એ માટે હું ખુશીથી તારી
કટાર નીચે માથું ધરીશ ! સતીની પંક્તિમાં માંડે નામ અમર રહેશે
એજ માંડે જીવન !—”

કાળની સમાન મર્જના કરતો કાળસેન તાડુડા ઉઠ્યો: “ દુષ્ટા
સમજ ! ભામટી સમજ ! ” જરા ધીસો પડી બોલ્યો: “ હજી તું
વિચાર કર. મારી આશા પૂર્ણ કર. તને ખબર હશે કે તું અહીં
એકલી છે ! ”

“ નહિ હું એકલી નથી, મારી પાસે વિશ્વપીતા ઉભેલા છે ! ”

કાળસેન, કાન્તા પાસે જઇ તેનો કામળ હસ્ત પકડી બોલ્યો:

“કાન્તે ! આમ હલીલી શામાટે થાય છે ? અહીં તારું કાઢ નથી માટે—”

કાળસેન પુરૂં બોલે તે પહેલાં : “મારો હસ્ત છોડો. મને અહીં ના. હમણાં હું મારો જીવ કાઢી નાખીશ. નાહક સ્ત્રીહત્યા ન લો. છોડી દો. ખસો.” “કાન્તાએ આક્રન્દ કરતાં કહ્યું :

“અત્યારે હું દીનબની તારા પ્રેમની ભીક્ષા માગું છું. ‘મારી ધારણા પૂરી કર.’ ગંભીરતાથી કાળસેને કહ્યું :

“હર જન પાપી !” કાન્તાએ જંઝેડાઈને કહ્યું.

“શું હું પાપી ?”

“હા ! પાપી ! બેશક પાપી ! મદા પાપી ! ઘેર પાપી !”

કાળસેનની આંખો ફાટી. કાન્તા પ્રતિ તે પૂર્ણ જોસમાં ધસ્યો. કાળસેનને પોતાની તરફ આવતો જોઈ કાન્તા ધુધવાટો કરી બોલી : “પાપાત્મા ! પિશાચ ! બસ એટલેજ ઉભો રહે ! મને અડીશ તો—”

કાળસેને ફડાકે ઘટ્ટને કાન્તાના ગાલ ઉપર તમાચો લગાવી દીધો. કાન્તા પુરૂં બોલી ન શકી. તમાચાના જોરથી તે ઢળી પડી. પાછી સાવધ થઈને બોલી : “હટ ! કામી રાજા ! ધિક્કાર છે તને ! તારી નીચ અને પાપી આલનો બદલો ઇશ્વર તરફથી તને જરૂર મળશે. જો તું મારો વધ કરીશ તો તે માટે હું મને અહીં ભાગ્ય માનીશ—તારા પાપીના પંજનમાં રીખાઈ રીખાઈ મરવાના હુખથી મુક્ત થઈશ !”

કામી રાજાનું લોહી ઉકળી આવ્યું. રામ રામ વિષ વ્યાપ્યું. રૂપાં ઉભા થઈ ગયાં. ચક્ષુઓ અંગારા જેવા લાલ થઈ ગયાં કાન્તાનું જોરથી કાંડું પકડી તે બોલ્યા : “બોલ હવે તું તારો થાય છે કે નહિ ?—”

કાન્તા, નીચું જોઈ મૌન રહી.

કાન્તાને મૌન જોઈ કાળસેન દીત ક્યડતો બોલ્યો : “સંઘાળીણી ! બોલ નહિ તો—”

“ ના. ”

નેત્રોમાંથી અમ્મિકણો વર્ષાવતો ગર્જના કરતો કાળસેન બોલ્યો.
“ ગર્વની ટોચ ઉપર ચઢેલી છકેલ છોકરી ! હું તને અબળા બનાવી,
નમ્રતાથી વર્તું છું. તેનો લાભ લઈ તું મને ધિક્કારે છે !—શીટકારે છે !
પણ હવે મેં નમ્રતાને છોડી દીધી છે. મારી ઇચ્છાને વશ નહિ થશે.
તો આ કટાર એક પળવારમાં તારા શોણિતમાં સ્નાન કરશે ! સમજ !
હજી વખત છે ! ”

“ હુટ ! પાપી ! ચંડાળ ! પીશાચ ! અધર્મી રાજા ! તું મને
નાશ કરીશ તે પહેલાં તને બે શબ્દો જણાવું છું. હુટ ! આ અબળા
ઉપર જીલ્મ કરતાં અત્યારે તો તું શાવીશ, પરંતુ છેવટે જરૂર તારા
જેવા પીશાચ ઉપર ઇશ્વરી કોપ ઉતરી પડશે. હું ધાડું તો મારી
સતીત્વ બળથી તને શાપ આપીને બાળા ભરમ કરું. પણ નહિ સર્વ-
શ્રવજ તને તારાં દુષ્ટત્યની શીક્ષા કરશે. તારું રાજ્ય દુરભનેને હાથ
જશે. તારા વંશનો નાશ થશે. ઉપરાંત તારું રીબાઝ રીબાઝને મૃત્યુ
થશે. તારા દેહમાં કીડા પડશે. બસ ! ચંડાળ ! કસાઈ ! ચલાવ તારી
કટાર ! શા માટે વિલંબ કરે છે ? તારી દુરાશા પાર ન પડવાનું. વેર
આ સતીને કાપી કાપીને લે ! ”

હવે તે નીર્ભય બની ઉભી બચને સ્થાને આનંદ થયો. શરીરમાં
એક પ્રકારની વિલક્ષણ શક્તિનો પ્રવેશ થયો. હૃદય નીષ્કંપ બની
ગયું. અક્ષુમાંથી વિશુદ્ધીની પ્રભા બહાર સરવા લાગી.

કાળસેનનો ક્રોધ કાપુમાં રહ્યો નહિ. એક જલંગ મારી નીહોંપ
કાન્તાનો પોતાની કટાર વતી પ્રાણ લીધો ! સંપૂર્ણ કળાએ વિકસેલું
એક કન્યાકુસુમ આમ અધમ જનના હાથથી કરમાઈ જઈ મૃત્યુ પામ્યું !

પ્રકરણ બીજું.

દુષ્ટતાનું દર્શન.

“ હામી જનોને બાન લગવડ, કિત્તિનું ના હોય છે ? ”

તાના પ્રિય મિત્ર સુધાકરને પ્રકાશવાનો અવકાશ આપવાના ઉદ્દેશે ભગવાન ભાનુદેવ, પશ્ચિમ દીશા પ્રતિ કૂચ કરવાની તૈયારીમાં છે. સંખ્યાસુંદરી કસુંબલ રંગની સાટિકા પુરિધાન કરી ભાનુદેવની પાછળ જવા આતુર છે. પોતાને એવન અર્થક વીર પુરૂષને અદશ્ય થતો જોઈ કમળો, પોતાના દેહ સંકેપિત કરવા લાગ્યા છે. પક્ષીઓ ભાનુદેવને છેલ્લી વારના પ્રણામ કરી પોતપોતાના માળામાં છૂપાઈ જવાની તૈયારીમાં છે. આખો દિવસ કામ કરી ચાકેલા કારકુનો, વિદ્યાર્થીઓ સાથે માથાફોડ કરી કંટાળેલા શિક્ષકો, નિવૃત્તિપરાયણ થઈ ગયા છે. આવા સમયે એક યુવકે એક મૃદના દાર પાસે આવી ખૂસ મારી: “ અંદર કોઈ છે કે ? ”

પ્રત્યુત્તર નહિ મળતાં તે યુવકે દાર ખોલી મૃદમાં પ્રવેશ કર્યો. આઠાઅવળા ધોંચ દાર વિતાવ્યા પછી એક મોટી ફૂલવાડી આવી. વાડીની મધ્યમાં એક મહેલ હતો. આ મહેલને જોઈ તે યુવક હીંગળ થઈ ગયો. અજળ્ય કારીગરી વાળા અગ્રણિત ધાંબલા, અબકતા આરસના વિવિધ રંગીય પગથીયા, અસંખ્ય કમલનદાર બારીયોની રોજક, જરખાનો ઠાંઠ, જળીઓની અજળ્ય નકશી, આ સર્વ જોઈ તે યુવક આભોજ બની ગયો. આ મહેલની રમણીયતા, આકર્ષકતા જોવાનો

તેના આ પ્રથમજ પ્રસંગ હતો. મહેલની ટાચ ખોસેલા બાલાની કંચ-
નની અણીઓ, અસ્ત પામતાં બાનુના કિરણોવડે ચળકી રહી છે.
આ બધું ધ્યાનપૂર્વક નિહાળતો તે યુવક. એક વિશાળ ખંડ નહક
આવી પહોંચ્યા. આ વખતે આ ખંડમાં વિનયચંદ્ર આઠો પડેલો છે.
તેની પ્રિય પત્ની મુશીલા. પોતાના પાલવવતી પતિને પવન દેખે
છે. દંપતી ગત પ્રકરણમાં બનેલી ઘટના સંબંધી વાર્તાલાપ કરી રહ્યા
છે. ત્યાં સામેથી યુવકને આવતો બેઠો વિનયચંદ્ર ઉભો થઈ ગયો.
મુશીલા અન્ય ખંડમાં ચાલી ગઈ. વિનયથી વિનયચંદ્ર બોલ્યાઃ
“પધારે ! પધારે ! શિરનાજ ! મુક્ટમણિ !”

આ યુવક બીજો કોઈ નહિ, પરંતુ ગત પ્રકરણમાં ફરતા દશાવ-
તાર કાળસેનજ હતો. પ્રધાન વિનયચંદ્રે, રાગનના પોતાની યોગ્યતા
પ્રમાણે સત્કાર કર્યો. કાળસેન બેઠો. પણ તેના મનમાં એ વિચાર
ઘોળાયા કરતો હતો કે “હું રાગ ! આ મારો પ્રધાન-નોકર ! છતાં
પણ તેના મહેલની શી રમણીયતા ! ક્ષિતમના !” કાળસેન આ વિચાર
માં તક્તીન હતો.

વિનયચંદ્રે ત્રિનયપૂર્વક પૂછ્યું : “નામદાર ! મહારાજ ! આપશ્રીએ
આપનાં પુનિત પગલાંથી આ સેવકનું ગૃહ પાવન કર્યું. ‘પુનિત ચરણ’
આપનાથી પુનિત બન્યું રથાત આ’ આજે હું કૃતાર્થ થયો. આપ
એકાકી આવ્યા છો તેથી જાણાય છે કે કાંઈ જરૂરી કામ હોતું જોઈએ.
સેવક એ જાણવા ઈન્તેજનર છે-હુકમનો તાબેદાર છે !”

વિનયચંદ્ર બોલતો બંધ થયો. અને રાગ તરફથી શી આજ્ઞા
મળે છે, તે સાંભળવા સ્થિર થઈ બેઠો. કાળસેન મોઢું ડાવકું રાખી
બોલ્યા : “વિનયચંદ્ર ! સાંભળ્યું છે કે આપને એક પુત્રી છે.”

સાંભળતાંજ વિનયચંદ્રને પ્રાસન્ન પડ્યો. કાળસેન અનેક ક્રમા-
રિક્ષાઓના કૌમાર્યનું છેદન કરેલું છે, એ તે સારી રીતે જાણતો હતો.

તેથી તેણે જાણ્યું કે, અવશ્ય આ દુષ્ટ, દુષ્ટાશયથી અત્રે આવ્યો જણાય છે ! છતાં વિવેકથી એણે ઉત્તર આપ્યો. “ જી હા ! ”

કાળસેન બોલ્યો “ દીક ? ત્યારે હજી તેનું ક્યાંઈ સગપણ નહિ થયું હોય ? ”

વિનયચંદ્રને વધુ પ્રાસકો પડ્યો. તેનું શરીર કંપી ડ્રીમું. હજી પણ તેનાથી વિનય ત્યાગીને તો નજ બોલાયું. “ જી ના ! હજી સગપણ કર્યું નથી. એ ચાર સ્થળેથી માગા આવ્યા હતા પણ કોઈ આપણી કન્યાને એણે ન લતા ! ”

“ હમણાં ક્યાંય વાન ચાલે છે ? ”

“ જી હા ! અંદ્રગદના પ્રધાનના ન્યેઠ પુત્ર સાથે ! ”

“ તે કોઈ એવો સ્વરૂપવાન નથી ! ”

“ વિશેષરૂપનું કોઈ કામ નહિ, ગુણમાં દીક જેવડો. મને જણાયું છે કે તે સર્વે ગુણગુણ યુક્ત છે. ”

“ તે તમે કેમ જાણ્યું ? ”

“ અંદ્રગદમાં મારા સગાં છે. તેઓ કહે છે કે અમારા રાજ્યના પ્રધાનના પુત્ર બહુ ગુણવાન છે. ”

“ એ બધું જવા દો. કદાચ આ અમાનંદગદમાંથી કોઈ લાયક નર મળી આવે તો ? ”

“ મારા સમજવામાં નથી ! ”

“ પણ મારા સમજવામાં છે ! ”

“ કહે ત્યારે ! ” વિનયચંદ્રે લાંબી ખટખટમાં ન પડતાં ફુંકા ઉત્તર આપ્યો.

“ કેમ તમારી દષ્ટિએ આ શહેરમાં કોઈ તમારી કન્યા માટે લાયક નરજ નજાતો નથી ? ”

“ જી ના ! ”

“ શું ખુદ મહારાજન કાળસેન પણ ના લાયક છે ? ”

“ નહિ, આપને નાલાયક કેમ કહેવાય ? આપ અમારા શિરતાન ! ”

“ તો પછી હું પોતેજ તમારી પુત્રીનું માગું કરું છું. ” કાળસેન દુષ્ટતાનું દર્શન કરાવ્યું.

વિનયચંદ્રનાં ચક્ષુ લાલ બની ગયાં. તે ધ્રુવી કહ્યાં : “ દુરાશયી ! જરા બેલતી શરમા. હું વણિક તું રજપુત ! ” વિનયચંદ્રે આખી કમચમાં અત્યારેજ વિનયનો ત્યાગ કર્યો.

“ જતી બેઠ. પણ રાજા ! ”

“ એટલે ? ” વિનયચંદ્રે કોપિત સ્વરે પૂછ્યું :

“ તમેને કેટલીય પ્રકારનો લાભ થશે ! ”

“ જલદમમાં ગયો એ લાભ ! ” આટલું કહી વિનયચંદ્ર મુઠ્ઠે લાયક ફેરવતો કિમો થઈ ગયો. કાળસેન પણ કિમો થઈ ગયો. બંનેએ પરસ્પર થોડીપણ સામસામું ટગર ટગર જતેયા કર્યું.

પછી કાળસેન ખંડ બહાર નીકળ્યો. અને દાંત કચડતો બોલ્યો : “ માફે અપમાન કરનાર—મારા જેવા, એક શરા રાજાના માગાનો અસ્વીકાર કરનાર દુષ્ટ ! ”—કાળસેનથી પુરે બોલાયું નહિ. વિનયચંદ્રને વિકાળરૂપમાં તત્વાર મ્યાનમુક્ત કરતો બેઠા કાળસેન ત્યાંથી દોડ્યો. વિનયચંદ્ર ખુટી તત્વારે પાછળ દોડ્યો. ફૂલવાડીને છોડી જરા આગળ જતાં બંનેના ભેટભેટા થયા. વિનયચંદ્ર તત્વાર કિમોથી જેવો ધા કરવા જતો હતો ત્યાં માર્ગમાં પડેલી એક પુષ્પની છાગડી નહી. અને તત્વાર સાથે વિનયચંદ્ર પૃથ્વીપર પડી ગયો.

આ તકનો લાભ લઈ કાળસેન ત્વરાથી વિનયચંદ્રનાં ભહેલ બહાર નીકળી ગયો. કાળસેનના સહભાગ્યે, અને પ્રગ્નના દુર્ભાગ્યેજ આ ઘટના બની !

પ્રકરણ ત્રીજું.

મુલાખનું કુલ.

ધકારનો ધોર પડ્યો ચીરી બાનુદેવ રક્ત વર્ણિય મુખે
ઉદય થયા છે. દેવસ્થાનોમાં કર્ણપ્રિય ઘંટનાદો થઈ
રહ્યા છે. કાળસેન અને તેનો મિત્ર કુટિલસિંહ,
વિલાસાલયના મધ્યમાં ટાંગેલી ચંદન કાષ્ઠની રત્ન-
જડીત હીડાળા ખાટપર બેઠા છે. જરા જરા ચાલતો ખાટનો ધ્વનિ,
ખાટમાં પથરાયલી શાંતિનો ભંગ કરે છે.

“સાંભળ્યું છે કે આપ કોઈ સતી સ્ત્રીની શોધમાં ફરો છો.”
કુટિલસિંહે કહ્યું:

કાળસેને ઉત્તર આપ્યો, “આપનું અનુમાન સત્ય છે.”

“પણ સતીની કયાય ભાગ મળી?”

“હા, પણ—”

“પણ શું?”

“પ્રધાન વિનયચંદ્રે કાલે માફે ભયંકર અપમાન કર્યું.”

“હો! શું બોલો છો? તે શું આના અધમ સ્વભાવનો છે?
કુટિલસિંહે પૂછ્યું: “આપનું શી રીતે અને કેવું અપમાન કર્યું?”

“મેં સાંભળ્યું હતું કે વિનયચંદ્રને એક પુત્રી છે, તે રૂપ, ગુણોના
મંદાર છે, સતી છે. તેથી તેના—”

“કેમ અટક્યા?”

“તેના મહેલે કાલ—”

“તેના મહેલે કાલ ગયા હતા ?”

“હા. કુટિલસિંહ ! તેના સતી પુત્રીનું માથું કરવા હું ગયો હતો, પણ—”

“શું ના પાડી ?”

“હા, અને હું હિંદ્યા એટલે મારી પાછળ—”

“અને ?”

“ખુલ્લી તલ્વારે દોડ્યો.”

“હે !” કુટિલસિંહ બોલ્યો : “તે દુટ્ટ આપની પાછળ તલ્વાર લઈને દોડ્યો ? અય નીચ ! ધિક્કાર નને ! ધિક્કાર તારી જાતને ! જેનું લુબ્ધ ખાય છે, તેનો વધ કરવાનો અદ્વેષ ?”

વાંચનાર ! વિનયવંદ, પોતાની પુત્રીનું એક કામાંધ, દુર્ગુણાત્મનો માથું કરતો શી રીતે સાંખી શકે ? આનું બાન રાગરંગમાં, વિષયના ગંદા કીચડમાં, છેક ગળા સધી ગરકાય થયેલાં કુટિલ, કુટિલસિંહને ક્યાંથી હોય ? કાળસેનના જેવાજ તે નીચ, પાપી, કામી હતા.

x

x

x

x

કાળસેને ખૂબ મારી. “કોઈ છે ?”

બહાર ખુલ્લી તલ્વારે પહોરો ભરતો એક મીથા અંદર આવ્યો, સલામ કરી બોલ્યો : “સેવક દાબર છે. દુકમ ?”

દુકમ મળ્યો, “સેનાધિપતિને જરૂરી અડી તેડી લાવ.”

પાછું બેસા વગર મીથા એકદમ દોડી ગયા.

થોડીવારે સેનાધિપતિ, કાળસેન અને કુટિલસિંહ જે ખંડમાં બેસા હતા તે ખંડમાં દાખલ થયો, કાળસેનની આજની ચમત્કારક પ્રત્યક્ષ આશ્રિત બેસા સેનાધિપતિ બચ પામ્યો.

કાગસેને ક્રોધિત મુદ્રાએ કહ્યું: “સેનાધિપતિ! જતઓ. એક હજાર વીર લડેવાને શસ્ત્રથી સજ્જ કરો.”

સેનાધિપતિ સ્તબ્ધ થયો તેના હૃદયમાં અનેક તરંગો ઉછળવા લાગ્યા. પણ કાગસેનનો મિશન જોર પ્રકારનો વેતર માનજ રાખવું દર્શિત છે એમ સમજી “હા. જાઉં છું. હમણાં જ આપની આજ્ઞાનો અમલ કરું છું.” કહી, નમન કરી તે ચાલ્યા ગયા.

કુટિલસિંહે પૂછ્યું: “મહારાજા!—”

“નાહિ મિત્ર કહો.”

“મિત્ર! આપની પાછળ એ શું તસ્વાર લઈને દોડેયો?”

“હા.”

“ખડો લુચ્ચો, શયતાન, નીમકદરામ અને આપ કેવી રીતે તારી બચી શક્યા?”

“મારા સહબાળ્ય.”

“જાણું હિતમ વાત. પણ વાતનો બંદ કહો વેતરએ.”

“તે તસ્વાર લઈને દોડેયો, પણ જ્યાં મારી લંગાડગ થયો, ત્યાં કાળ જાણે તેને શું થયું કે ચકરી ખાઈ પૃથ્વીપર પડી ગયો.”

“પ્રભુ! તમે સાંઠે કહ્યું. અમારા મહારાજાનો કંઈ બચાવ્યો.”

કુટિલસિંહે ઉદગાર કાઢ્યા.

“તમને તો કાંઈ—” કુટિલસિંહ, પુરૂં જોસે તે પહેલાં સેના-

ધિપતિ આવ્યો. અને નમન કરી કહ્યું: “આજ્ઞાનુસાર સર્વ તૈયાર છે.”

કાગસેન આવ્યા કરી: “સેનાધિપતિ! એ હજાર લડેવાને લઈ જતઓ. નિચાલ્યા પ્રધાન હિનમગદને આંચી મારી પામે લાજવ કરો.” કાગસેનની એજગ, કોલાશિમાં બળવા લાગી.

“હા હજીર ! તૈયાર છું. બહુ છું.” સેનાધિપતિએ કહ્યું:
સેનાધિપતિ, લશ્કર સહિત વિનયચંદ્રના આવાસ પ્રતિ રવાના થયા.

x x x x

કાળસેન અને કુટિલસિંહ હજી બેઠાજ છે. આડી સ્વપ્નની વાતો કરે છે. આ સેનાધિપતિ આવ્યો. તેની મુખમુદ્રા અચૂક નિરાશાને પરિવર્તી હતી.

કાળસેન, ઘણી આતુરતાથી બોલી ઉઠ્યો: “ક્યાં છે એ રાજ્ય-દ્રાવી માંડે બચાંકર અપમાન કરનાર દુષ્ટ વિનયચંદ્ર ! સત્તર મારી પાસે હાજર કરો. તેને તેના કૃત્તાની શિક્ષા આપું.”

સેનાધિપતિ નમન કરી બોલ્યા: “નામદારશી ! વિનયચંદ્ર, તે કાલ રાત્રે રાજ્યનાથી ક્યાંક ચાલ્યા ગયા છે.”

“શું બોલો છો ? રત્ન વિના ?” કાળસેન અસ્તબ્ધ થઈ ગયા.

“ક્યાં ગયા તેની કોઈ બાબત મળી ?” કુટિલસિંહે પ્રશ્ન્યું !

“તપાસ કર્યા વિનાજ આપને આ ખબર નિવેદન કરવા આવ્યા છું.”

“સેનાધિપતિ ! જાણે. એ દુષ્ટ ક્યાં ગયા હોય ત્યાંથી પકડીને લાવો. જેવડે તે ક્યાં છે તેના પત્નોજ લાવો, દીકરા ન કરો, તે દુષ્ટ દૂર ચાલ્યા જશે.”

સેનાધિપતિ, તેજ વખતે, હજાર સૈનિકો સાથે વિનયચંદ્રની શોધમાં નીકળી પડ્યો.

અન્તે મિત્રો—કાળસેન અને કુટિલસિંહ બગીચા પ્રતિ ફરવા ગયા, બગીચો રમણીય હતો. અન્તે એક કુવારા પાસે આવ્યા. અચાનક કાળસેનની દૃષ્ટિએ એક વાળું વિકસેલું ‘ગુલાબનું ઘૂસ’ આવ્યું.

આંગળી બતાવીને તે કુટિલસિંહને દેખાડ્યું. “જેયું પેલું ‘ગુલાબનું
ફૂલ’?”

“આ પાસે ક્યાં નથી! બુઝો આ કરણના ફૂલો તે પાળ
એવાજ ખીલ્યા છે. આવેનું કેમ બતાવો છો?”

“ચિનયચંદ્રની પુત્રી પુષ્પાગૌરીનો એવો રંગ છે.”

“અરે! વાદરેવાહ!” કુટિલસિંહ જરા હસ્યો.

હાન્ય ‘હ-હ’થી વધુ ગંભીર નહતું.

પ્રકરણ ચોથું.

એક કિર્તિની ખાતર !

દિ ચૌદશની અઝવાળી રાત્રિ છે. નિશાપતિ ચંદ્ર આ-
કાશમાં દીપી રહ્યો છે. તેનાં રૂપેરી અને ચળકતા કિર-
ણોમાં સમગ્ર વિશ્વ સ્નાન કરી રહ્યું છે રાત્રિના પ્રથમ
પ્રદરમાં ત્રણ સવારો મુસાફરી કરી રહ્યા છે. એકનું વય લગભગ ચાલીશ
બીજાનું ત્રીશ અને ત્રીજાનું લગભગ ચૌદેક વર્ષનું છે. ત્રણેએ શ્વેત વસ્ત્રો
પરિધાન કરેલા છે કમરે તલવારો લટકે છે. ભેડમાં ખોસેલી કઠારો તો
જાણે બહાર નીકળવા તલ પાપટ થઈ રહી હોય તેમ જણાય છે.

આગળનો સવાર તેજસ્વી છે. તેની આંખો ધણે ધણે દૂર મુઢી
દષ્ટિ ફેંકી રહી છે. માથાપર સાંકે, શરીરપર જામે ને અંગરખી
પહેરી. દુપટ્ટો ખુબ કસકસીને બાંધ્યો છે. તેનું મુખ ભયમ્મસ્ત છે. તથા
તેની નૈસર્ગિક તેજસ્વિતા કાંઈ ઓરજ પ્રકાશી રહી છે !

તેના પછીનો સવાર ત્રીશ વર્ષના યુવાન છે. તેણે આગળના
સવાર જેવાજ પોપાક પહેરેલો છે, મુખ સૌંદર્યના તેજથી પૂર્ણ છે.

ત્રીજા સવારની રમણીયતા તો કાંઈ ભુદીજ ! કૃષ્ણવર્ણ કેશક-
લાપ છુટો મુકેલો છે. તેની કાંત જોઈ ચંદ્રમા કેમ જાણે લગવાતો
હોય તેમ વારે વારે માથામાં છુપાઈ જાય છે ! નેત્રો ઉપરના બ્રમર
કર્ણાંત પહેલેલા છે. હરિજીના જેવા ચંચળ નેત્રો. પરવાળા સમ
ક્રોધ. ગૂઝાળી ગાલ, દાઝમ દાણા જેવી દંતપક્ષિ આ બધું તેની

રમણીયતામાં વધારો કરી રહ્યું છે ! કંઈમાં ઝુકી રહેલો સુવર્ણદાર, અશ્વત્થી ગતિથી છાતી ઉપર આમતેમ ડોલી રહ્યો છે, સર્વોંગ સુડોળ આ ત્રીજો યુવક પણ પ્રથમના એ સંબારોની પેઠે બચમુક્ત તો નથી જ !

ત્રણે સવાર અશ્વત્થે પુરવેગે દોડાવતા ગય છે પ્રથમના સંવારના મુખ ઉપર આશ્ચર્ય, ભય, ક્રોધ, અને દર્પની લાગણીઓ તરી આવી. તેના શરીરમાં નવચેતન આવ્યું. સદગ કંપી, ટટાર થઈ, ઉપજી નિશ્વાસ મૂકીને બોલ્યો : “ શયતાન ! કુલાંગાર ! ધિક્કાર !—શતક્રોડીવાર ધિક્કાર ! દુષ્ટરાજ ! તે હવેનો ‘કુમારિકાઓના કામાર્થનું છેદન કર્યું. બિચારા ચંદ્રમણિ, વિગત્યા અને કાન્તાના તારી અધમાકાંક્ષા પૂર્ણ ન થવાથી ખૂન કર્યો. છતાં એ પાપી ! તું ન સંતોષાયો કે મારી પુત્રી પણ બ્રહ્મ કરવા ઈચ્છા કરી અધમ ! ચંડાળ !—”

એક દાણ માત્ર મૌન રહી પુનઃ બોલી ઉઠ્યો કે “ માધુનાં દુર્જનાશ્વયમ સત્પુરુષોને હમેશાં દુર્જનોને બચ રહ્યા જ રહે છે. ‘તે રાજ્યમાં નિમકહરામ, પાપી, પ્રપંચી અને દગલબાજ અમલદારોને સ્થાન મળે છે તે રાજ્યમાં સત્પુરુષે એક પણ પશુ રહેવું ન જોઈએ’ આ કથન સર્વોંશે સત્ય છે. મેં મારા સઘળા વૈભવને લાત મારી, એક કીર્તિને ખાતર, પુત્રીના શિયળના રક્ષણને ખાતર, આનાં દગલદારો પરિભ્રમ કર્યો એ દીક કર્યું, નહિતર મારી અઘાપિ સુધી રહેલી વિમળ કીર્તિને જરૂર એ દુષ્ટ દલંકે લગાડત.”

આનાં દગલદારો હવે પૂર્ણ થતાં વળી તે સવાર બોલ્યો : “ મારી વડાની જન્મભૂમિ ! ભૂમાતા ! તને મારા પ્રણામ છે !—છેવટના પ્રણામ છે ! પણ તને હું વિસરીશ નહિ. તારે માથે જ્યારે સંકટ આવી પડશે ત્યારે હું તારું સ્થાન બંધવા તૈયાર રહીશ—તને કષ્ટ આપનાર

હવેના પાપામાઓની લોહીની નદીઓ મારા બાહુબળથી વહેવ-
રાતી દર્શા!—”

જરાવાર રહી “ અને મારી તલ્વાર ત્યારે દુષ્ટ કાળસેનના
રક્તમાં સ્નાન કરશે, ત્યારે હું કપીશ કે દુષ્ટ! વિષયલપટ! પાપી!
પાપીને પ્રાપ્તિ આપવું એ લક્ષિત છે. વિનયચંદ્રની પુત્રી માટે માગું
કરવા જતાં આવો લાભ છે!—વિષયમાં સંકોચાયલાને આ મહાપ્ર-
સાદ છે! અનેક બાળાઓના શિયળને ખંડિત કરવાનું આ પરિણામ
છે! પિશાચ!—”

આ બધું બીજા સવારે સાંભળ્યું. તેણે પોતાના અશ્વને વેમથી
દોડાવી સાથે જઈ કહ્યું: “ પ્રાણેશુ! શાંત થાઓ! નાદક આપની
તળીયત તેમ કરતાં લથરી જશે!”

“ પ્રિયે! જીવ બચાવવાના ભયને લઈને મારે ગુપ્ત રીતે નાસવું
પડે એ શું મારા જેવા શૂરવીરને આપું દુઃખ?”

“ સત્ય! ભયને લઈ નદારી જનાર કાયર ગણાય. પણ તેથી
તમારે દુઃખ લગાડવાનું નથી. પ્રસંગ આવે એ નર-દુષ્ટનું ઘડ દેહથી
બુદ્ધ કરજો!”

“ બેશક! ત્યારે જ હું જાંપીશ. મારા જેવા કુળાભિમાની શૂર-
વીર પાસે મારી જ પુત્રીનું માગું કરવાની અધમતા જણાવનાર એ
પિશાચ નરનું છેદન કરીશ ત્યારે જ જાંપીશ. આ હૃદયમાં લાભદ બળી
રહેલો લાભનું ત્યારે જ શાન્તવન થશે!”

“ પ્રભુ આપને સલામ કરો.”

આ સંવાદ સાંભળીને ત્રીજો સવાર એકાએક ધમ દઈને પૃથ્વી
પર પડી ગયો. વિનયચંદ્ર અને સુશીલા આ જોઈ અશ્વથી નીચે
ઊતર્યા. પુત્રીની સારવાર કરી, શિતળ પાણી પાસે લઈને તેના મસ્ત-

કપર રેડ્યું. વસ્ત્ર ભીંજવીને કપાળપર રાખ્યું. વિનયચંદ્ર ગળતા સ્વરે બોલ્યો : “ પુત્રી ! ખેડી થા. તું દીલગીર શા માટે થાય છે ? વિનય-ચંદ્રની ચક્ષુઓમાંથી અશ્રુની ધાર થઈ. સુશીલા પણ રડવા લાગી. દંપતીની અધારા બેભાન પુત્રીની છાતીપર પડવા લાગી.

સુશીલા, પુત્રીને ચુંબન કરી બોલી : “ પુખ્પા ! ખેડી ! તું પણ અમને શા ભાટે દુઃખામિમાં બાળે છે. તારે આ વખતે અમને વિરતાના વચનો કહીને ઉત્સાહ આપવો જોઈએ. તેને બદલે તું જ હાય ! ગભરાઈ જાય છે ! ખેડા જરા નેત્ર બોલ ! તારી માતા સામે જરા હાસ્ય વદનથી જો ! ”

વિનયચંદ્રની ધીરજ ના રહી, તે હૃદય ખુલ્લું મુખીને એક વક્ષ તથા જઈ ગુમ રીતે રડ્યો.

સુશીલા બેભાનવશ પુત્રીને એકી ટશે નેત્ર નિહાળી રહી છે. નેત્રમાંથી અશ્રુની ધારા ચાલી જાય છે તે ઉદ્ગાર કાઢે છે ! “ દુઃખમાં દુઃખ ! પુત્રીને માટે ઘરબાર અને જન્મભૂમિનો પરિત્યાગ કર્યો. દો ત્યા પણ આમ દુઃખજ આવીને ઉભું ! ઓ ! નિંજુર વિધિ ! — ”

શાણી સુશીલાના કપકાથી વિચિત્રે દયા આપી. પુખ્પાએ એક નેત્ર ઉઘાડ્યું. દંપતીને આ જોઈ થયેલા આનંદનું વર્ણન કરવાને આ લેખક અશક્ત છે !

ક્ષણ અગાઉ, પ્રિય વાંચક ! દુઃખામિમાં દાગી રહેલા-બળી રહેલા દંપતી, પુત્રીની સ્વસ્થતા જોઈ હર્ષોદ્ધિમાં સ્નાન કરવા લાગ્યા. શ્રી વીધિની ભવિષ્યતા !

પુનઃ ત્રણે સવાર થયા. પરસ્પર સામસામું જોતાં, અન્વેષણે ખુલ્લું વેગથી દોડાવવા લાગ્યા. અન્વેષણે પણ પોતાના સ્વામિની સેવા કરવાનેજ કેમ જાણે જન્મ્યા હોયતી ! તેમ વગર કસારે પ્રબળ વેગથી ગતિ કરવા લાગ્યા !

સ્નેહગદની સીમા આવી, આનંદગદથી આ શહેર લગભગ ચાળીશ માઇલ દુર છે, ચંદ્રમાના ચિતળ ફિરણોથી અહીંની ભૂમિ શાંત જણાય છે, આ ભૂમિમાં પણ મહતાંજ ત્રણે મુસાફરો શાંત થયા. ઘોડાને ધીમા કર્યા.

નર્મણીય પ્રભાત થયું. સ્નેહગદના વિશાળ ગગનચુંબી મહેસો નજરે પડ્યા. જરા આગળ ચાલી ત્રણેએ એક સરોવર પાસે મુકામ કર્યો. સરોવર શાંત હતું. બાનુદેવના રક્ત ફિરણો તેની છાતીપર આજોટતા હતા.

અત્યારે શ્રમમુક્ત થવાથી વિનયચંદ્રની કંઠિ તેની કુલિન-તાની સાક્ષી પુરી રહી છે. જુલતા કાણે કાણે સંકોચાદ્ય મનમાં ઉત્પન્ન થયેલા ઉદ્વેગનું સૂચન કરે છે. બંને નયન મનોહર છે. પણ ક્રોધને લઈ જરા રક્ત વર્ણનો આવિર્ભાવ થયો છે. કપાળમાં કરચલીયો પડેલી છે. પણ તેની તેજસ્વિતા કાંઈ ઓરજ દીપી રહી છે.

વિનયચંદ્રે એક ચિઠ્ઠી લખી. ત્યાંથી એક માણસ નીકળ્યો. તેને વિનયચંદ્રે, એક સોનામહોર સાથે, ચિઠ્ઠી આપતાં કહ્યું: “ મહારાય! આશા છે કે આપશ્રી આ પત્ર, આપના પ્રધાનશ્રીને પહોંચતો કરવા તરતી લેશો. ”

પ્રધાન મારશલે ચિઠ્ઠી, મહારાણીને મળી. મહારાણી વાંચવા લાગ્યા. “ પૂજ્ય જનની તુલ્ય મહારાણીશ્રી !

“ આનંદમદના રાગનના દુષ્યદૃત્યથી કંટાળી આ સેવકે, પોતાની પત્ની અને પુત્રીની સાથે ગામ બહાર મુકામ કર્યો છે. આશા છે કે: ક્ષત્રિય ધર્મને વિચારી, સેવકને આપના રાજ્યમાં આશ્રય આપવાની ઉદારતા જણાવશો. ”

મહારાણી, વિનયચંદ્રને ઓળખતા હતા. તેની ધર્મપરાયણતાની મહારાણીને ખબર હતી. એક નીતિયુક્ત, શરૂથી, ન્યાયી વિરનરને, મારા જેવી ક્ષત્રિયાણીએ આશ્રય આપવો જોઈએ એમ ધારી કેટલાક સત્તારો, રથ, પાલખીઓ, શરણાર્થી, દોલ, ત્રાંસાં ૪૦ ધામધુમ લઈ પ્રધાન, તેમજ અન્ય અધિકારી વર્ગ સાથે મહારાણી, વિનયચંદ્રની પાસે જવા નીકળ્યા.

તડગધુમ-તડગધુમ થતા અવાજો, શરણાર્થીના સ્વરો, હંકારો ગર્જના, આ બધું સાંભળી વિનયચંદ્રે પોતાની પત્ની અને પુત્રીને સ્ત્રીના પહેરવેશ પરિધાન કરવા કહ્યું. ઉભયે-માતા પુત્રીએ-સ્ત્રીવેશ પહેરી લીધો. વિનયચંદ્રે પોતાની પત્નીને એક ચુંબન કર્યું મીઠી મસ્કરી કરી.

ધામધુમ આવી. વિનયચંદ્ર, મહારાણીના પગમાં પડી ગયો. મહારાણીએ, આશિર્વાદ આપી, હાથ પકડી ઉભો કર્યો.

ફુલની એક છાંયડી સાથે હતી. તેમાંથી એક માળ કાઢી મહારાણીએ વિનયચંદ્રને પહેરાવી. હાથીપર બેસવા કહ્યું.

વિનયચંદ્ર, હાથીપર બેઠો. તેની પત્ની અને પુત્રી મહારાણીને પગે પડી રથમાં બેઠાં.

સંઘળા ત્યાંથી પૂર તરફ ચલાતા થયા.

મહેલમાં આવી ત્રણે અતિથીઓને મહારાણીએ જુદા ખંડમાં ઉતારો આપ્યો. વિનયચંદ્ર અને સુશીલા માટે આપેલો ખંડ ક્ષોણ સુશોભિત છે. ભીંતો ઉપર નાના પ્રકારના ચિત્રો, વેલીઓ, ફુલઝાડો, લટકતા હાડી, ઝુમર, તાખ્તા અને અતપી સ્ત્રી-પુરુષોની છબીઓથી

એ ખાંડની એવી તો શોભા છે કે કાષ્ટ કુશળ ચિત્રકાર, વા સાક્ષરની કલમને શોભા આપે!

આ આશ્રય પ્રાપ્તિથી વિનયચંદ્રે, પોતે પહેરેલો પુષ્પહાર, પત્નીના કંઠમાં આરોપી દીધો. ગુલાબી ગાલ ઉપર ચુગન ક્યું. છાતી સાથે જોરથી ચાંપી.

સહશુભી વિનયચંદ્રે, 'એક કીર્તિને ખાતર' જન્મભૂમિનો ત્યાગ દીધો! - પોતાની સર્વ સંપાત્તનો ભોગ દીધો!

પ્રકારણ પાંચમું.

રાજ્ય પ્રાપ્તિ

હ ક'ચનતે ભલે કાપો, ટીપો, ધસો, તપાવો-ગમે તેમ કરો, કિન્તુ સદા ક'ચનજ રહેવાનું. હવે ચારિત્ર્યવાન મનુષ્યો સ્વચારિત્ર્ય શક્તિથી, ગમે ત્યાં પણ પ્રકાશી નિકળે છે. પોતાની ગુણ જ્યોતિ સર્વત્ર પ્રસારી દે છે. સ્નેહગઢમાં વિરવર વિનયચંદ્ર ગયા ને ત્યાં પોતાના ગુણ પરાક્રમથી મહારાણીના પ્રીતિપાત્ર થઇ પડ્યા. પોતાની પ્રતિષ્ઠા વધી. સર્વ પ્રજા મિષ્ટ દષ્ટિથી નિહાળવા લાગી. વિનયચંદ્રની પ્રજા પ્રિયતા એટલે સુધી વધી કે: 'પ્રજા, મહારાણીને વિનવવા લાગી કે વિનયચંદ્રને ગાદીપર બેસાડો, તે શુરવીર, નીતિયુક્ત નરમણિ છે.' મહારાણી પણ વિનયચંદ્રના ગુણથી મોહિત થઇ ગયા. તેની મુકત કંઠે પ્રસંસા કરવા લાગ્યા અને રાજ્યગાદી ખાલી હોવાથી વિનયચંદ્રને સધળા પ્રકારે લાયક જાણી, તેને રાજ્ય મુકટ સોંપવાનું શુભ મુહુર્ત જ્યોતિષીઓ પાસે જોવરાવ્યું.

* * * * *
આજે રાજ્ય જ્યોતિષીઓએ નિર્ધારિત મંગળ દિવસનું રમ્ય પ્રભાત છે. સ્નેહગઢમાં આજે મોટા સમારંભ થઇ રહ્યો છે. વિનયચંદ્રને ગાદી મળવાની હોવાથી સમસ્ત શહેરમાં આનંદ પ્રસારી રહ્યો છે. અતિ ઉત્સાહથી શ્રમ લઈ પ્રજાએ શહેરને શણગાર્યું છે ઘેર ઘેર તોરણો બંધાય છે. કમકમના સ્વતિક પૂરાયો છે. શહેરના સધળા રસ્તાઓ,

ધ્યન-પતાકા અને તોરણોથી સુશોભિત છે. દેનેહગદના રાન્યનિષ્ઠ પ્રગ્નએ આજના દિવસને મંગળ દિવસ ગણી લીધો છે.

રાન્યભુવનની શોભા તો વળી આજે અવર્ણનીય છે. પૂર્વે કદી નહિ થયેલી ધામધૂમ આજે થઈ રહી છે.

પ્રજ્જીત થયા પછી થોડીવારે દરબાર ભરાવા લાગ્યો. દેનેહગદના સત્રજ્ઞા સત્તાંધ, સ્વાર્થાંધ અધિકારીઓ પણ હાજર થઈ ગયા છે. શહેરના ધનાઢ્યજનો, કુશળ કારિગરો, વિપ્રજનો, હળવે હળવે સભાસ્થાનમાં દાખલ થવા લાગ્યા. થોડીવારમાં આખું સભાસ્થાન માણસોની મેદતીથી ચિકાર ભરાઈ ગયું.

સિંહાસન આજે બહુ શોભે છે. પોતાની ઝાતીપર એક લાયક નરને બેસાડવા તે કેમ જાણે અર્ધાઈ બન્યું હોય, એમ જણાય છે. વિનયચંદ્ર અને મહારણીનું સભામાં આગમન થયું. સર્વે ઉભા થયા. માન આપ્યું. વિનયચંદ્ર સિંહાસનપર બેઠો. બાદ સત્રજ્ઞા સભાજનો પોત પોતાના આસનોપર સ્થિત થયા.

પ્રધાને ઉભા થઈને કહ્યું:—

“રાજપૂત કુળ ભૂષણ, પ્રતાપવતા પૂજ્ય મહારાણીશ્રી!”

“આપ શ્રીમાનની આજ્ઞાનુસાર આધિકારીઓ, પ્રગ્નજનો આજની સભામાં ઉપસ્થિત થઈ ગયાં છે. આપશ્રીની ઇચ્છા જણાવવા કૃપા કરો.”

પ્રધાનની પ્રાર્થના સાંભળી, મહારાણી ઉભા થઈ, ગંભીરતાને ધારણ કરી બોલ્યા:—

સર્જનો !

“આપ સર્વ મારા આમંત્રણને માન આપી, અમ લાઘવે, અહીં પધાર્યા છો, તેથી હું આપ સર્વનો આભાર માનું છું.” (તાળીઓની ગર્જના.)

“અને આપ સર્વજનોને અહીં પધારવાનો, જે શ્રમ આપવામાં આવ્યો છે, તેનું કારણ એ છે જે પ્રતાપી, નિતિશુભ સંપન્ન વિનયચંદ્રને ગાદી સોંપવાની છે. તેઓ ન્યાય પરાયણ, વિદ્વાન, ધર્માનુષ્ઠ અને પ્રતિભાશાળી પુરૂષ છે. રાજ્યમાં અસાબરકતાનો સંચાર થયો છે. તે નષ્ટ થાય, પ્રજાને યોગ્ય ન્યાય મળે અને રાજ્યની તથા પ્રજાની સુખ સ્મૃદ્ધિમાં વૃદ્ધિ થાય, એ મારે મારી ઇચ્છા છે કે રાજ્યની તુલા શ્રીમાન્ વિનયચંદ્રને આપવી, પણ આપ સૌના અનુમોદન વિના એ કાર્ય મને યોગ્ય ન જણાયાથી આપની હસ્તી જાણી લેવા અને આપનું અનુમોદન મળે તો શ્રીમાન્ વિનયચંદ્રને સિંહાસનારૂઢ કરવા, એ ધારણાથી આપને અત્રે જોલાવવામાં આવ્યા છે. આપ સૌનો એ વિષયમાં શું આભપ્રાય છે, તે જાણવા હું આતુર છું.”

વૃદ્ધ મહારાણી બેસી ગયાં. પ્રજાજનોએ અનુમોદન આપ્યું. હુદ, પ્રપંચી, હુડ્યા, સ્વાર્થાધ અધિકારીઓને આ વાત ન રહી પણ તેઓ અત્યારે આશ્ચર્ય, દિવા અપ્રમનનતાનો જરાપણ ભાવ બતાવી શક્યા નહિ. સર્વ સભાજનોનું અનુમોદન, મહારાણીને જણાવવાનું કામ, એક પ્રતિષ્ઠિત યુવકને સોંપ્યું. તે ઉભા થઈ વિનયથી બોલ્યા:

“શ્રીમાન્ વિનયચંદ્ર, રાજ્ય સંકટને સલાવવાના હાર્થમાં નિષ્ણાત હોવાથી, તેઓને રાજ્યભિષેક કરવામાં કોઈ પણ દ્વાન નથી, કિંતુ લાભજ છે. તેથી આ વિશે વિરક્તતા જણાવનાર કોઈપણ મુનુષ્ય આ સભામાં નથી.”

“અમેને સંપૂર્ણ આશા છે કે શ્રીમાન્ વિનયચંદ્રના સાશન કાળમાં રમેગઢની પ્રજા, સુખ, સંપત્તિ, પ્રતિષ્ઠા શાંતિનો લાભ અવશ્ય મેળવી

સકશે. માટે સર્વ પ્રગ્નજનતા, અમલદાર વર્ગ તરફથી શ્રીમાન વિનય-ચંદ્રને રાજ્યાભિષેક કરવામાં અનુમોદન આપવામાં આવે છે. ”

શાંતિ અવલંબન કરી ખેડેલા વિનયચંદ્ર, સિંહાસન પરથી ઉભા થઈ બોલ્યા :

“ રાજ્યભક્ત સર્જના !

“ એક રાજ્ય પદને ધારણ કરવાનું કાર્ય સારજ છે, પરંતુ પ્રગ્ન-પ્રિય અને આદર્શ રાજ્ય થવાનું કાર્ય કાંઈ સહેલું નથી. સારતાની પદ્મી નેટલી મોટી છે. તેટલી તેમાં જોખમદારી, ચિંતાઓ પણ છે. છતાં જે પ્રકૃત્ય મહારાણીશ્રીની કૃપાથી મારી આટલી સીમા પર્યંત ઉન્નતિ થયેલી છે, તે મહા કૃપાળુ મહારાણીશ્રીની ન્યારે આ રાજ્ય પ્રખ-ધના ભારને, મારાપર નાખવાની ઇચ્છા થઈ, ત્યારે મારે આ ભારને ઉપાડવોજ જોઈએ.

“ અત્યારે હું આપ સર્વના અનુમોદન વચ્ચે રાજ્ય પદને સ્વીકારું છું. અને તેથી હું એક રાજ્ય તરીકે બોલું છું કે મારી પ્રગ્નને હું સદા સંતતિ સમાન ગણીને નિષ્પક્ષપાત ન્યાય આપતો રહીશ પ્રગ્નતા હિતમાં રાજ્યનું હિત છે, એમ સમજીને સાસનના સકટને ચલાવીશ.

“ મારા સાસન કાળમાં પ્રગ્નને સુખ મળે, એવો હું દરેક પ્રયત્ન કરીશ. રાજ્યને નિર્ભય કરવા મારા સઘળા સામર્થ્યના, રાજ્ય-નીતિની સુધારણામાં મારી સુદ્ધિનો અને પ્રગ્નતા હયાલમાં, મારા સર્વસ્વનો ભોગ આપીશ.

“ મને આશા છે કે તમે સર્વજનતા મારામાં ભક્તિ રાખશો. અને મદદ આપતા રહેશો. આદર્શ રાજ્યભક્ત રાજ્યનિક્ષ તરીકે પોતાને સિદ્ધ કરી બતાવશો. અંતમાં મારાપર આવી પડેલા, અંભાર પદને

લાયક બનવાનું પ્રભુ સામર્થ્ય આપે, એ પ્રાર્થનાસહ હું એસી જવાની રજા લઉં છું ” (તાળીયો)

પ્રજાજનોની અનુમતિ, હર્ષનાદ વચ્ચે વિનયચંદ્ર સિંહાસનારૂઢ થયેને રાજ સુકુટને ધારણ કરી લીધા.

વિપ્રોના આશિર્વાદોનો મંગળ વીધિ પૂર્ણ થતાં, સભા વિસર્જન થઈ અધિકારીઓના જીલમથી પીડાયલા, પ્રજાજનોના આનંદનો આજે અવધિ નહોતો. બિચારી પ્રજાને પીડનારા, પ્રજાનું સર્વસ્વ હુટી લેનારા સ્વાર્થી, નીચ, દગલખાજી અધિકારીઓના શોકનો પણ અવધિ નહોતો.

*

*

*

*

મહેલમાં આવી મહારાણીએ, વિવયચંદ્રને પાસે બેસાડી કહ્યું :
“ પુત્ર ! ”

“ આ પ્રસંગે મારે તને બે બોલ કહેવાની ઇચ્છા છે. આજે મેં તને રાજ્યની લગામ તારા હાથમાં સોંપી છે. તું પ્રજાને રાજનિતિસહ હોવાથી રાજ્ય આબાદ કરશે, એવી મને ખાતરી છે. તારી પ્રતિજ્ઞા તું જાળવજે ! પ્રજાની સહાય, ને પ્રેમ મેળવજે ! પ્રજાનું પુત્રવત્ પાલન કરજે ! ‘ રાજા ’ પદને છાજતું વર્તન રાખજે ! રાજ્યનું ગૌરવ વધારજે ! સદા સંદર્ભનું પાલન કરજે ! સન્માર્ગે ચાલજે ! રાજ્યના હિતનું જ ચિંતન કરજે ! ગરીબ, શ્રીમંતને સરખો ન્યાય આપજે ! પાપીઓની પ્રપંચ જાળવા ચેતજે ! તું સુસ્ત છે, ચતુર છે વધુ શું કહું ? ”

વિનયચંદ્રે, શાંતિથી સાંભળ્યું મસ્તક નમાવી બોલ્યો :—

“ માતૃશ્રી ! ”

“ ફીકર ન કરશો. રાજ્યનું ગૌરવ મારા પ્રાણના બોગે પણ જાળવીશ. હું નીતિ બ્રહ્મ થઈશ એવો સ્વપ્ન પણ ખ્યાલ ન રાખશો. ”

“ પ્રભુ! તને અપાર સામર્થ્ય બક્ષે! તું દીર્ઘાયુ બોગવી પ્રજાનું પાલન કર. ” મહારાણીએ કિદ્દાર કાઢ્યા.

“ પણ વિનય! ” મહારાણીએ કૃતુલ્લ પૂર્વક પૂછ્યું. “ કાળસેન તરફથી તને શું કનડગત થયું? ”

.. હુઝનું સ્મરણ થયું-થઈ ગયું. વિનયચંદ્ર રહી ગયો. તેનું હૈયું ભંગાયું. તે એકપણ શબ્દ બોલી શક્યો નહિ.

“ રડ નહિ. ” મહારાણી ધીમે રહી બોલ્યા. “ આજના મંગળ દિવસે રડવાનું ન હોય. ”

વિનયચંદ્રે અશ્રુઓ લૂછ્યા. વિતકવાર્તા કહી સંભળાવી.

મહારાણીના મુખમાંથી ધન્યોદ્દગાર સરી ગયા. મનમાં ધાર્યું કે એક ક્ષતિને વિમળ રાખવા ખાતર પ્રધાનપદ, વૈભવ, મુખતી આકૃતિ આપનાર અવશ્ય મારા રાજ્યને આજ્ઞાદ કરશે.

“ મહારાણીશ્રી! ” વિનયચંદ્ર ગદગદ કંઠે બોલ્યો: “ સંભવ છે કે એ દુષ્ટ ખખર પડતાં અહીં આવતો આપણને હેરાન કરે. તેના અમણિત લશ્કર પાસે આપણું લશ્કર કાંઈ વિસાતમાં નથી. ”

“ ત્યારે તું શું કરવા ઇચ્છે છે? ” મહારાણીએ પૂછ્યું.

“ આપ કહો તેમ ” વિનયચંદ્રે બધો ભાર મહારાણીપર નાખ્યો.

“ તું તારી જ્ઞાતિમાં સર્વત્ર કંકોત્રીઓ લખી નાખ. કોઈ શુરવીર મળી આવશે. હથેર સદાય કરશે. મહારાણીએ માર્ગ બતાવ્યો.

વિનયચંદ્રે તત્ક્ષણ નીચેના મતલબની કંકોત્રીઓ લખી નાખી.

“ વિર માનવ રત્ન! ”

“ એક સ્વરૂપવાન, ગુણવાન, ચાલાક વણિક પુત્રીને પરણાવવાની

છે. જેની ભૂજમાં, આનંદમદના રાજ કાળસેનની કાળી કટારના કટકે

હવે હરી નાખવાનું કામ હોય, તે શુરવીર વણિકે જ મારામાં
લાગર થવું.”

લી. સ્નેહગઢના રાગ
વિનયચંદ્ર.

(ન્યાનો પિતા.)

કોકેલીઓ આપી, ભાટ, ચારણ, બ્રાહ્મણોને રવાના કર્યા.

*

*

*

*

મુસીલા, પોતાના ખંડમાં એક કોચપર બેસી છે. વિનયચંદ્ર
આવ્યો. દુપાળમાં કુમકુમના ચાંચો, ચોખ્ખા ચોટેલા હતા. મસ્તક
ઉપર રાગ્ય મુકુટ ધારણ કરેલો હતો. પ્રેમચેલી પ્રમદા ઉભી થઈ માન
આપ્યું; એક હાસ્ય સાથે ‘પધારો’ હલી પતિના બેઠા પછી બેસી.
હાસ્ય મનને આકર્ષે એવું મીઠું હતું.

“પ્રાણનાથ !—ભૂલી, સ્નેહગઢના નામદાર મહારાજન વિરાજ !”

પત્નીની આ બહાલ ભરી મીઠી મરહીનો ઉત્તર વિનયચંદ્રે, તેના
મુઠ્ઠા કર પકડી-દાખી, ગુલાબી ગાલપર ચુંબન કરીને આપ્યો.

ચુંબન ટિકંકું નહતું.

પ્રકરણ છું.

યુદ્ધામંત્રણ.

અમરકતુ! વળી મધ્યાહ્ન! પછી તાપનું પૂજનું શું? શહેરમાં આવ-જા બહુ થોડી છે. મંદમંદ શિતળવાયુ લાદરિ ચાલુ છે, પણ તે તાપના પ્રમાણમાં બહુ અદ્ય હોવાથી, કવચિત્ પંખાઓનો ઉપયોગ થાય છે. અત્યારે એક ડકીર બજારમાં ચાલ્યો જાય છે. અગ્નિયો માણસ જોતાંજ અંગનય, એવી તેની ચાલમાં ખુબી છે. તેનું મોઢું કોઈ બચ્ચ તો ન કહે. પરંતુ કાંઈ ગૌરવયુક્ત તો ખરુંજ. મોંઢાની આકૃતિ કોઈ મહત્ત્વાકાંક્ષા સૂચવતી નેત્રામાં લુચ્ચાઈ ચમકતી.

ઉંચેથી એક રૂમાલ પડ્યો. ડકીરે ઉંચે જોયું. રૂમાલ ફેંકનાર એક પચીસેક વર્ષની રૂપવાન સ્ત્રી હતી. 'મળી દણે દણ.' સ્ત્રીના હૃદયમાં પ્રખળ દામવાસના જાગી ઉઠી. નેત્ર સંકેતથી ડકીરને ઉપર ખેલાવ્યો.

ડકીર ઉપર જવું કે નહિ, તેના વિચારમાં પડ્યો. પણ પોતાને જોઈતી માહિતી તેની પાસેથી મળશે, એમ જાણી તે દાદર પાસે ગયો. ઉભો રહ્યો. મનમાં ભય જાણાયો. કોઈ જાણી જાય તો?

ધીમે ધીમે તે આગળ ચાલ્યો. સ્થંભી ગયો. ડકીરનું હૃદય ધ્રુજનું અટક્યું. ઉપર ગયો. દાર પાછળ સંતાઇ ગયો. તે સ્ત્રી હીચ-કાપર ડકીરની રાહ જોઈ નીચી દૃષ્ટિએ બેઠી હતી. ડકીર આગળ ચાલ્યો. સ્ત્રીએ સામું જોયું. ઉભી થઈ. ડકીરનું કટાક્ષ ફેંકી સ્વાગત

કર્ચું. ઉભય પક્ષગપર બેઠા, ગરમીનું જોર હતું. તે સ્ત્રી પાસે પંખો પહેલો છતાં, પાલવવતી પવન નાખવાના નિષે વારંવાર પોતાનો ઉદરો-પરી ભાગ દેખાડવા લાગી.

શરીર બોલ્યો: “હુંજો કે તમે મને આવી શામારે બોલાવ્યો છે?”

“હું નથી ધારતી કે આપ જેવા ચતુરનર બોલાવ્યાના બેઠ નહિ જાણી શક્યા હો. છતાં પણ આપ પૂછો છો તો હું છું કે:” અવાજમાં સાદર પીરસી સ્ત્રી બોલી. “આપની ઇંતિ જોઈ માઈ હૃદય વિહારમય બન્યું છે, અંતરમાં કામાગ્નિની પ્રચંડ જ્વાળા પ્રગ્વલિત થઈ છે. આશા છે આપ તે જ્વાળાને શાંત કરશો.”

શરીરનું હૃદય હાથથી ગયું. તેની સર્વ ઇન્દ્રિયો ચંચળ થઈ ગઈ. અધઃપાતના ઉંડા ગર્તમાં સપડાવાની સ્થિતિ પર આવી ગયો. હૃદય ધબકવા લાગ્યું. ઉત્તર આપવા તેની જીભ ન ચાલી.

તે સ્ત્રી ઘણી રૂપવતી હતી. કૃષ્ણવર્ણ કેશકલાપ, વિશાળ કપાળ પ્રદેશ, હળુંત પહોંચેલા બને તરલ નયનો, નાસિકાનો મોહક મરોહ, પ્રદક્ષિ પ્રવાળ ઉપર ઉચ્ચતમ લીંગઓ જાણે દારખંધ જડ્યા હોય નહિ શું તેવી સુંદર દંતપંક્તિ, ખરવાળા સમ બોટ, ઉપસેલા, મોહક, ખેંચાણકારક, હાસિ કૃત્યો, આ બધું એવું તો મુગ્ધર હતું કે તેમાં એ વેષધારી શરીર પ્રસાદી જાય, તો સર્વથા સ્વાભાવિક હતું.

સ્ત્રી બોલી: “મહાશય! કેમ કાંઈ બોલતા નથી?”

ખદામુશીમતે શરીર બોલ્યો: “હું ધાઈ છું તમે અત્યારે કામાગ્નિમાં બળો છો.”

“આપનું અનુમાન સત્ય છે.” સ્ત્રી બોલી “આપે મને અગતી ઉગારવીજ પ્રાર્થો.”

“હું પ્રધુ તેનો ઉત્તર આપશે ?”

“ખૂશીથી”

“આ સ્નેહગદનો રાગ કાણ છે ?”

“શ્રીમાન્ વિનયચંદ્ર.”

ફરી ઉઠ્યો. તેનું હૃદય હર્ષ પ્રધુ બન્યું. નેત્રોમાંથી આનંદની ઊરણા ચમકવા લાગી. જે ખીના મેળવવા માટે ફરીથી લીધી હતી, તે ખીના મળી નીચે જવા તૈયાર થયો.

સુંદરી, ફરીને ગળે વળગી પડી. જાણે વેલી જુદાને વળગી. તે ખોલી. “આપ નિર્દય બની કેમ ચાલ્યા જાઓ છો ? આપના જવાથી હું આત્મહત્યા કરીશ. આપને નાહક સ્ત્રી હત્યા લાગશે.” અવાજમાં મૃદુતા નહતી.

આ શબ્દોએ મ્હોંડાણ માંડી ફરી, સ્ત્રીને બાથમાં લીધી. ગાલપર ચુંબન કર્યું. પછી ?

હભય પક્ષગપર લોટી પડ્યા.

વાંચક ! આ ફરી કોઈ નહિ, પણ કાળસેને વિનયચંદ્રની શોધ માટે મોઢકેલ લશ્કરનો સેનાધિપતિ હતો.

*

*

*

*

કાળસેન આરામ ખુરશીમાં પડ્યો છે. તેની આંખો મીચેલી છે, પરંતુ તેના ચહેરા ઉપરથી જોતાં તેનું હૃદય જાગત હોય, એમ જણાય છે. કોઈના પગલાં સંભળાયા. કાળસેનની વિચાર નિદ્રાનો અંત આવ્યો. આવનાર સેનાધિપતિ હતો. જોણે ફરી વિષે વિનયચંદ્રની શોધ મેળવી હતી.

કાળસેને પૂછ્યું “કેમ કાંઈ ખબર લાગ્યા ?”

“હા !”

“શું?” બધા આતુરતાથી પૂછ્યું.

“આપનો વેરી સ્નેહગદમાં છે.”

“એમ?”

“જી હા. અને તે વળી સ્નેહગદનો રાગન થઈ બેઠો છે.”

“શું કહે છે?” કપાળમાં આશ્ચર્યની પ્રભા ઝંખી હૃદયમાં વેરની અમ્મિ પ્રજ્વલિત થઈ.

“બધી સેના તૈયાર કરો. જાઓ.” કાળસેને આજ્ઞા કરી: “અને સ્નેહગદને પાપમાલ કરી, એ દુષ્ટ, નિમકલરામને ભારી પાસે લાગ્ન કરો.”

“આપ નામદાર સાથે આવો તો-”

“બલે હું આવીશ. પણ લશ્કર તૈયાર કરો. જાઓ ઉતાવળ કરો.”

“આપ શ્રીમાનતી આજ્ઞા પ્રમાણે હમણાં જ બધું લશ્કર તૈયાર કરે છું.” કહી, સલામ કરી, સેનાાધ્યક્ષિ ચાલ્યો ગયો.

થોડીવારે એક અનુચર આવ્યો. મહારાજને, તેણે નમન કરીને એક પત્ર આપ્યો. કાળસેન વાંચવા લાગ્યો.

“કુર કાળસેન !

“તેં અનીતિના માર્ગનું અવલંબન કરી, પ્રજાને પીડી, ધનધરના કોપને આમંત્રણ કર્યું છે. તું વ્યભિચાર જેવા નર્કગામી અત્યાચારમાં પ્રવૃત્ત થઈ, રાજ્યકર્તાની ફરજને ભૂલી ગયો છે. નીચ સોબતીયોના સંસર્ગથી ધિક્કાર પાત્ર, વ્યસનોનો ભોગ થઈ પૂર્ણ પ્રમાદી થયો છે. રાજાને શિર કેટલી ગંભિર જોખમદારી છે, તેનો તને સ્વપ્ને પણ ખ્યાલ નથી. તારી આવી સ્વચ્છંદતાનો સાબલઈ નિચ અમલદારો પ્રજાને પીડી પોતાનાં ઘર ભરે છે. અનેક પ્રકારના ત્રાસદાયક અત્યાચાર કરે છે. રાંકડી રૈયતની કોઈ દાદ ફરિયાદ સાંભળતું નથી. આપ મંદિરને તાળાં દેવાયાં છે.

“આ ઉપરથી હું સૌમ્યસિંહ તને સૂચન કરું છું કે તું આનંદગઢના રાજ્યતોષ ઉપર વિરાજવા નાલાયક છો. તારા જીલમ ભર્યા વર્તનથી પ્રજાના કષ્ટનો હેવાલ અવર્ણનીય થયો છે તેનો પોકાર પરમાત્માના કર્ણ પર્યંત પહોંચી ગયો છે

“૦. પ્રાણિના ભોગે પણ પ્રજાનું રક્ષણ, પાલન કરવું, એ રાજાનો પરમ ધર્મ છે. એટલા માટે હું આનંદગઢની રાંકડી પ્રજાને અદ્ય સમયમાં મારા રક્ષણ તળે લઈશ. તને પદ્મવ્રત કરી તારા પાપનું પાપ-શ્ચિત દઈશ.”

“તારે ઇવવાની આશા હોય, તો હવેના દિવસો પ્રભુ બજનમાં ગાળી કરેલા કુકર્મની મારી મેળવવી હોય, તો રાજ્ય, મને સ્વાધન કર. તેમ ઈચ્છા ન હોય તો, આ પત્રને યુદ્ધામંત્રણ સમજી લઈમાં કરવા તૈયાર રહેજો. મારા અગણિત સૈન્યદળના બળનો સ્વાદ આપવા સાવધાન થજો.”

લી. સૌમ્યગઢ નરેશ,

સૌમ્યસિંહ.

પત્ર વાંચી કોપસેન વિચાર સમુદ્રમાં છેક તળાએ ડૂબી ગયો.

પ્રકારણ આતમું.

પિતાનું ખુન ! અને નિર્દયતાનું દર્શન ?

કાળસેન ! તું હયા માર્ગનું અવલંબન કરવા ઇચ્છે છે ?”

“ પિતાજી ! જો મારામાં આ ભયંકર આક્રમણ અળગી કરવાનો ઉપાય શોધવાની શક્તિ હોત, તો આમ નિશ્ચેષ્ટ થઈ એસી રહેત ખરો ? ”

“ તીતિને ન તજવા સંબંધી, મારા પ્રથમના શબ્દો યાદ આવે છે ? ”

“ તમે કદ કપાય એવી ટાંઠા યોજના લાવ્યા છો ” કાળસેન જરા કંકાઈથી બોલ્યો : “ કે દબ્બ થયેલા દીલપર હામ દેવા આવ્યા છો ? ”

“ બાળનું બીજ વાવતાં જરા વિચાર ન કર્યો, અને હવે કાંટા વાગવાનો સમય આવતાં કોધને આશ્રિત શામાટે થાય છે ? ” કાળસેનના વૃદ્ધ, ધર્મી પિતા વિચ્છિન્ન હોઈ શબ્દો ઉચ્ચાર્યા તે તે અનેક બાળાઓના કૌમાર્યનું છેલ્લું—

“ ચૂપ કર ડોસા. ” કાળસેન ધુરંધરો.

“ હત્તેરી જરાવિવેકને શીખ. તેં વિના અપરાધે ધનિક લોકોનું ધન હુંડી લઈ, રાજ્યની તીજેરી ભરી છે. બિચારી પ્રજાની કંઈલામચ ચીસોથી તારું પાપી હૃદય—”

“ બસ ચૂપ કર કાંઈ છું કે આવીથી ચાલ્યો જા. ” કાળસેનની આંખોમાં રતાશ આવી.

પિતાનું ખૂન ! અને નિર્દયતાનું દર્શન.

૪૫

“ ત્યારે મને શામાટે બોલાવ્યો હતો ? ” વિન્યસિંહ બરાડા કોર અવાજે બોલ્યા : “ તારા અક્ષમ્મ અપરાધોનું ફળ આપવા ક્ષિત્ર તારાપર કોપિત થયા છે. કેમ ન થાય ? ત્હે—

કાળસેનને ક્રોધ હદ બહાર ગયો. ભેટમાંથી કટાર ખેંચી વિન્યસિંહની છાતીમાં ભોંકી તેનું ખૂન કર્યું.

પાપાંધ કાળસેન ! પિતાના ખૂનના ભયંકર પાપથી તું કયા છૂટશે ?

* * * * *

વિધાતા દેવીએ સમગ્ર વિશ્વની ઉદાજિનતા કેમ જાણે કાળસેન ઉપર નાખી હોય ! તેમ તે વિચાર અસ્ત રહેર એક મોગપર પડેલા છે. વિચારનો વેગ વધી પડવાથી તેના કપાળપર વારંવાર કરચલીયો પડે છે. ઉણ્ણ નિઃશ્વાસને લીધે આસપાસની હવા ઉણ્ણ બની ગઈ છે.

અનુચરને બોલાવવા મોકલવાથી કુરસિંહે, વિચાર ભુવનમાં પ્રવેશ કર્યો. નમન કરી કહ્યું : “ સેવક, બોલાવ્યાનું કારણ જાણુવા ઈતેજાર છે. હુકમનો તાબેદાર છે. ”

કાળસેન, હુકમત્રણ પત્ર, કુરસિંહના હાથમાં આપ્યો. કુરસિંહ વાંચવા લાગ્યો. વાંચ્યો. શોકમાં ગરકાવ થઈ ગયો. કાળસેનને પત્ર પાછો આપી, તે બોલ્યો : “ ભયંકર થયું છે. ” “ હા ”

વિન્યસિંહને મૃત્યુ વશ સ્થિતિમાં જોતાંજ કુરસિંહ ચમક્યો અને કાંઠકે કુતુહલથી પૂછ્યું. “ આપશ્રીના પિતા આમ કેમ પડ્યા છે ? ”

“ થોડીવાર પહેલાં મેં તેને ઠાર કર્યો. તેના લોહીમાં તરબોળ થયેલી કટાર આ પડી જો. ”

“ શામાટે તેમ કરવું પડ્યું ? ”

“ દાઝ્યાપર દામ નેવા શગદોચ્ચાર માટે ! ” કાળસેન બોલ્યો.

“ અને હવે જે યુક્તિ યોજાવી હોય, તે સત્વર ખતાવી દો. મારી ઉદાસિનતાનો અંત લાવી દો. ”

“ આમ હિંમત હારવી ઘટિત છે શું ? ” કુરસિંહ જરા હાસ્ય-વદનથી બોલ્યો : હું એક સરસ યુક્તિ ખતાવું. ”

“ ખતાવ તારી યુક્તિ કેવી છે ? મને તો કાંઈ સુઝતું નથી, મજન ! સૈામ્યગઢ નરેશ સાથે યુદ્ધમાં ઉતરવું, એ કાળને આમંત્રણ કરવા બરાબર છે, માટે મારા મત પ્રમાણે તો “ જરા અટકાવે ” તેમને થોડુંક દ્રવ્ય મોકલાવીએ, તો તે યુદ્ધામંત્રણ પત્ર પાછા ખેંચી લેશે. ”

“ તીજ્જેરીવાળાઓ કાલેજ ખખર આપી ગયા છે કે હવે એક પાછ પશુ રહી નથી, તેનું ? ”

“ રાજ્યમાં નથી. પણ શહેરમાં ક્યાં તૂટો છે ? ”

કાળસેનને આ વાત ગળે ઉતરી. સિપાઈઓને શહેરના ધાનકોના ધર ઉપર હુમલા કરી ધન લૂંટી લાવવા આજ્ઞા કરી.

કુરસિંહ, કાળસેનનો મિત્ર છે. શામાટે ન હોય ? કાળસેનને તેને રાજ્યમાં નેહરી આપી છે. તેણેજ તેના ઘેરમાં સંપત્તિને ભરી દીધી છે. કાળસેન, વ્યવહારમાં અગ્રવિણ હોવાથી તેમના રાજ્યની બધી પંચાત, આવક જાવકનો બધો હિસાબ કુરસિંહેજ ઉપાડી લીધો છે. કુરસિંહનો ‘ હાથ હા ’ નો ગુણ કાળસેનને વશ કરવામાં મહામંત્રણ થઈ પડ્યો છે. કાળસેન, કુરસિંહ કહે તેટલાજ પગલાં ભરે, તેની યોજના, પ્રહારની યોજનાજ લેખે. કુરસિંહ જેવો તેવો પણ ન હતો. ગમે તેવી મુશ્કેલીમાં પણ તે કાંઈને કાંઈ યુક્તિ શોધતો તે નહોત તો અત્યારે કાળસેનને કશોએ રસ્તો જડવો મુશ્કેલ થઈ પડત.

સિપાઇઓ છૂટ્યા. ધનિકોના ઘર ઉપર હુમલા કર્યા. જેઓ કોઈ આટે આવતા તેને રાગ્નની પરવાનગી હોવાથી તરવાર, ખડ્ગ, કટાર, ખંજર વડે ધાયલ કરતા. વધ કરતા. શહેરે અનીતિમય અંધકારમાં ગરકાવ થઈ ગયું. શહેરમાં હાહાકાર વર્તી રહ્યો હતો સિપાઇઓ અદ્ધરથી કેટલુંક ધન ગરકુ કરવા લાગ્યા.

જુલમી* રાગ્નના રાગ્યમાં રહેવાથી, કયે સમયે કેવી સ્થિતિ થશે, એવા બચથી સમજું અને વિદ્વાન મનુષ્યો તેજ દિવસે ધરખાર તથા ચાલ્યા ગયા. સિપાઇઓના હાથયારના ભોગ થઈ પડેલા પ્રજાજનોના શપ્ત શહેરમાં ફેરવાવા લાગ્યાં. આ ત્રાસદાયક અસાચાર જોઈ લોકો કહેવા લાગ્યા.

“ આ કુત્સિત કર્મોનાં ફળ જાલુ કડવાં નીકળશે. અને રાગ્ય પાણુ હવે થોડોજ વખત ટકશે. ગરીબ પ્રજાપર જુલમ ગુજારવાથી અવશ્ય ઈશ્વરી કોપનું આગમન થશે. ”

એક દિવસમાં સિપાઇઓએ પુષ્કળ દ્રવ્ય રાગ્ન સન્મુખ રજુ કર્યું તે સધળું દ્રવ્ય સૌમ્યગઠ નરેશને આપવા માટે પાંચ સિપાઇઓને સૌમ્ય-ગઠ તરફ રવાના કર્યા.

કાળસમા કાળસેને પોતાના બચાવ માટે રાંક પ્રજાની જરજરવેરાત લુંટાવી, નિર્દયતાનું દર્શન કરાવ્યું.

પ્રકરણ આઠમું.

—:—:—

સુશીલાની સમય સૂચકતા.

હા દિવસમાં જેટલી થઈ શકે તેટલી તૈયારી કરી, કાળસેન મોટા લશ્કર સાથે રેનેહગઢ પ્રતિ રવાના થયો.

રાત પડી. કાળસેને વધુ આલવાનું માંડી વાળ્યું.

એક વાવ જોઈ ત્યાં મૂકામ કર્યો. આ વાવથી રેનેહગઢ લગભગ પાંચ માઈલિજ હતું. સવારમાં ફૂચ કરશું, એમ ધારી, કાળસેને ત્યાં તંચુ તાંણ્યા. અમિત થએલું લશ્કર નિંદ્રાવશ થયું. માત્ર વેરની પ્રચંડ અગ્નિમાં દાઝી રહેલા કાળસેનને નિંદ્રા ન આવી.

સૂર્યોદયની તૈયારી જોઈ, કાળસેને, લશ્કરને ફૂચ કરવા આજ્ઞા કરી. સઘળું લશ્કર રવાના થયું.

સૂર્યના જરા જરા કિરણો પૃથ્વીપર પ્રસરવા લાગ્યા. ત્યાં આ સઘળું લશ્કર રેનેહગઢની છેક નજીક આવી ગયું. કાળસેને, પોતાના લશ્કરને રેનેહગઢની ડરતું જોઈતી દીધું.

* * *
રાજ મંદિરમાં ગમે તેને આવવાની વિનયચંદ્રે છૂટ આપી હતી. તેથી તે હીડાળા ખાટપર હોંચે છે, ત્યાં આવી એક હોત ચિટ્ટી આપી હત આલ્યો ગયો. વિનયચંદ્ર વાંચવા લાગ્યો.

“નર પ્રેત વિનયચંદ્ર !

“હવે યાદ હશે કે તે માફ એક દિવસ ખમર અપમાન કર્યું હતું તેનું વેર લેવાને હું અહીં આગ્યો છું. તું ત્વરાથી રણભૂમિમાં, મારી કાળી કટારને ભેટવાને હાજર થા.

“હજી પણ હવવાની આશા હોય, તો તારી હન્યામનં સાંપ નહિતર દુર ! તું ખચિત માનજે તારો પ્રાણ આજે કડી બંધે. તારું નાનપ્રાણ શય પૃથ્વીપર રજાશે.”

લી. તારા મૃતતુ પાન કરવાનું ઇચ્છતો,
કાગસમો કાગસેન.

કરીવાચી વિનયચંદ્ર વિચારમાં પડી ગયો. “હાથ ! હવે મારે શું કરવું ? લડાઈ બંદરે હું તો વિજય મળે તેમ નથી. દૃવ્ય ભંડાર ખાલી, અને પ્રાણ ખાવાના સમય પણ આવી ગયો. ત્યારે શું મારે તેને શરણે જવું ? ના તેવી રીતે કાયર બની હવ ખચાવવા કરતાં તો મૃત્યુ સવિશેષ સ્તુત્ય. ત્યારે શું આખરે લડાઈને બંદરે કરવી પડશે ?”

“પ્રાણુશ્વર !” મીઠા, મુશીલાનો, ખંડમાં પ્રવેશ કરતાંની સાથેજ આવજા આવ્યો : “કોની સાથે લડાઈ બંદરે કરવાની છે ? આટલા વ્યાકુળ કેમ થયા છો ?”

સાણી મુશીલા, પતિની ચિંતા જાણવા આવતો બની.

“કોણ ? મારી પ્રિય મુશીલા ? તું આવી ક્યાંથી ?” વિનયચંદ્રની વિચાર નિદ્રાનો અંત આવ્યો.

“પ્રિયતમ ! મારા હૃદયનાહાર ! હું પાસેના ખંડમાં હતી. આપના શબ્દો સાંભળી અહીં આવી. આપની મુખની નીરતેજતા થી જાણાય છે કે ચિંતા રૂપી રાહુએ આપના હૃદયને ઘેરી લીધું છે.”

વિનયચંદ્રે, કાગસેનની ચિંત્રી, મુશીલાને આપી વાંચી કાણવાર સતબંધ રહી પછી પૂછ્યું : “ત્યારે આપ હવે શું કરશો ?”

“મારી મુદ્દિ અત્યારે કાંઈપણ કાર્ય કરવા અશક્ત છે.”

“ પ્રાણનાથ ! આ આપત્તિમાંથી ઉગરવાનો મારા અભિપ્રાય પ્રમાણે એક બહુ સારો રસ્તો છે. ”

“ કહે ”

“ શિરમણિ ! કાળસેનને, આપણી કન્યા-હાય ! સ્વામિ ! ન દૂટકે આ શબ્દો વાપરે છું—આપયાનું લખી મોકલો. અને એમ પણ તેમાં દર્શાવો કે અમારી પુત્રી શિવનું વ્રત કરે છે. તેથી તમારે અહીં છ માસ રહેવું પડશે છ માસ પૂરા થયે, અમે અમારી કન્યાને— હાય !—તમને સુપ્રત કરશું ! ”

વિનયચંદ્રને, આ યુક્તિ રૂચી તત્કાલ તેણે ઉક્ત મતલબનો એક પત્ર લખી, દૂત દ્વારા, કાળસેનને મોકલી દીધો.

સુશીલાની સમય સૂચકતા જોઈ, વિનયચંદ્રે ઉદ્ગાર કાઢ્યો.

“ પ્રિયે ! તારી બુદ્ધિ અગાધ છે—આવા ભયંકર સમયે નિષ્વેદ થઈ ગયેલા મારા આત્માને પ્રોત્સાહિત કરનાર ધન્ય છે તને—અને ધન્ય છે મને કે તારા જેવી બુદ્ધિમતી, પત્નીનો હું સ્વામિ છું તારા પ્રતાપેજ—”

“ પ્રતાપ પરમ કૃપાળુ પ્રભુનો. સુશીલાએ પોતાની ગૌણતા દર્શાવી. “ હું તો આપની ચરણ રજ દાસી છું.”

પત્નીના ગુણમાં મોહિત થયેલો આત્મા, ચૂંપન કરવાની ગ્રેસ-જાને દાખી શક્યો નહિ.

પ્રકરણ નવમું.

બાળા બચી !

ત્ર ઓંગ રક્ષક માટે લગ્નરેક લઈવેવાને રાખી, કાળસેન,
રેનેલગદમાં રોકાયો છે. વનયયંત્રે, કાળસેનને રહેવા
સાર એક રમણીય મહાન કાદી આપ્યું છે. કાળસેન,
છ માસનો જોતજોતામાં વીંત જશે, એવા દર્પમાં તે
દર્પમાં દિવસો નિર્ગમન કરે છે.

દરમ્યાન આનંદગદની કેવી સ્થિતિ થઈ, તે જરા તપાસીએ.

આનંદગદમાં અનાચારી ભોકાની સત્તા વધવા માંડી છે. રાજ્યમાં
ગરબ અને ગુન્ડાઓની સંખ્યા પણ વધતી ચાલી છે. અમલદારો
લાંચ લઈ ઇન્સાફ કરવા લાગ્યા છે. ગરીબ પ્રજા રીખાવા લાગી તેની
કોઈ હાથ દરિયાઈ સાંભળતું નથી. આ સમયનો લાભ લઈ ચોર,
લુંદારા, ફાંસીગરા, વ્યસની લોકો ફક્ક થઈ ફરવા લાગ્યા છે. ધોળે
દિવસે ધાડપાડુઓનાં ધાડા આવવા લાગ્યા છે. પ્રજાના રક્ષણનું નથી
નામ કે નથી નિશાન ! આખું શહેર ઉજ્જડ થવાની આણીપર આવી
ગયું છે. કાળસેન, રક્ષણ માટે પોતાના ભત્ર કુરસિંહને ત્યાં રાખેલો
છે. તે હવે સ્વચ્છંદતાથી વર્તે છે. પ્રજાને પીડવામાંજ પોતે આનંદ
માને છે. કાળસેનના, રેનેલગદના નવાસ દરમ્યાન, આનંદગદની
ઉપર પ્રમાણેની સ્થિતિ થઈ છે.

× × × ×
આજે છ માસનો અંતીમ દિવસ છે. કાળસેનના દર્પનો આજે
પાર નથી. બીજી બાજુ વનયયંત્રના શાંતનો પણ પાર નથી, કેમકે

તેણે મોઢલેલા ભાટ, ચારણ, વિપ્રો, ક્યાંયથી પણ કોઈ શરીરનર, કંકાત્રીના હડારમાં કિત્તર આપતા નથી એમ કહી ગયા છે.

વિનયચંદ્ર, સુશીલા એક ખંડમાં બેઠા છે. દંપતીના મુખ કિંપર શોડતી છાંયા વ્યાપી ગઈ છે. સુશીલાનું રૂપ દુઃખથી જાંખું, જરા ગાંભીર્યવાળું થયું છે.

એક દાસી ખંડમાં આવી નમી હીકર બેઠી બોલી: “મુદ્રા-વિદ્! અહાર કોઈ પ્રવાસી આવ્યો છે, અને તેમણે આપને આ પત્ર આપવાનું કહ્યું છે.”

પત્ર આપી દાસી ચાલી ગઈ.

વિનયચંદ્રની આજ્ઞાથી, સુશીલા પત્ર વાંચવા લાગી.

“કુળચંદ્ર વિનયચંદ્ર બેગ.

“શીકર ન કરશો. આપને કષ્ટમાંથી મુક્ત કરવા, એક નિર્દોષ દંપતીને કાળસેનના પાશમાં નહિ ફસાવા દેવા હું અહીં આવ્યો છું.

“બહે મારી સાથે કોઈ નથી. હિંતુ હું એકશોભ છું. પણ સવાત્રાપ માણસોને વીંધીને ચાલ્યો બંદી એવો શરો વણિ હું.

“કાળ સ્વરૂપ કાળસેન સાથે વેર કરનાર માનવ અસાધ્ય રણજી હોય.”

લીલ અનેકના કષ્ટોને વિદારનાર,

મંગળચંદ્રનરેશ-શાંતિચંદ્ર.

પત્ર પૂરો થયો. દંપતીના હૃદયોના પાર ન રહ્યો.

x

x

x

x

સમય સંધ્યાનો છે. નિશાનાથ પોતાના મિત્રના પરલોક ગમનથી દેવત વસ્ત્રો પરિધાન કરી આકાશ તળમાં આવ્યા છે. આ વેળા

પુષ્પા, શિવાલય જવા નીકળી. તેનું શરીર સૌંદર્ય અત્યંતિમ છે. લાથમાં કાચની એ લાલ બગીચીમાં સિવાય તેના શરીર પર કંઈ આબુપણ નથી. સુશોભિત ઝાલર સંપન્ન શ્વેતરંગની ધાધરી, કુલ ગુલાબી રંગની સાદી સાદી, ઓછા પોપટીયા રંગનું પોલકું આ તેના આબુપણા. કિંતુ તેનામાં જે કંઈ આકર્ષક છે, તે કંઈ વિલક્ષણજ છે. તે ગંભીર ચાલથી પગલાં ભરે છે. ચંદ્રને પણ લલિત કરનાર, દૃષ્ટિના મિષ્ટી દામદેવના આણીની ત્રિષ્ટિ કરનારા નયનેને ધારણ કરેલું આનન, નિર્દોષ નયનેને બોંધ તરફ રાખીને તેના સુપુષ્ટ, ક્રોમળ પગ સાથે મંદમંદ ગતિથી ચાલ્યું જાય છે. આ બધું તેના વસ્ત્રાલંકારની સાદાઈ કરતાં વિશેષ આકર્ષણીય. નારિકમાં સરગતા, કપોળમાં આશર્યતા, કપાળમાં બુદ્ધિમત્તા પ્રતિત થાય છે. દૃષ્ટ્યુર્ણ કેશકલાંપ, અમૃતરત્નાકરના મૌલિક સમાન દંત પંક્તિ, ક્રોમળના સમાન ક્રોમળ, નાળુદ હરત, સંસારથી વિરક્ત પુરુષોનું કાળજી પણ કોરી નાંખ, એવા ગુરૂ નીતબો, પોચણ સમપેટ, ગંભીરનાભી પ્રદેશ. કુંકમાં તેના અંગ પ્રત્યાંગો નિરખતાં વિહારીજનોનાં હૃદય અનિચ્છાએ ધાયલ થઈ જાય, એવા સુરોળ, સુમધુર, આકર્ષક છે. તેનું યથાર્થિત વર્ણન, લેખીની દારા અશક્ય જણાયાથી, સૌંદર્યનો તૃતાદશ્ય ચિતાર આપવાનું, મુશ્કેલી રાખવું પડે છે.

સ્નેહગદ, બહાર એક શિવાલય છે. આ શિવાલય પુરાતની હોઈ જીર્ણ થઈ ગયું છે. પુષ્પાએ શિવાલયમાં પ્રવેશ કર્યો. મહાદેવનું નમન કર્યું સ્તુતિ કરી. “આ નિરાધાર અખળાનું રક્ષણ કરજો.”

હૃદયમાં હીમત ધરો. દીલગીરી કર કરો. આખમાં આંસુ ન ભરો. અંતરમાં ધીરજ ધરો.” શાંતિચંદ્ર આજ્ઞા આવી બોલ્યો.

પિતાએ, વીધિએ પોતાના માટે નિર્મિત પતિના ઉપર્યુક્ત વચ્ચેના સાંભળતાંજ પુષ્પાનું સ્નેહાળ હૃદય દ્રવિત થયું. અંતરમાં અદૈશિક પ્રકારની ઉર્મિઓનું આગમન શરૂ થયું. ચિત્તમાં આનંદના ઊછાળા આવ્યા. તેના મોઢામાંથી ઉદ્ધાર નિઃસ્યા.

“પ્રભુ ! આખરે તેં દયા જાણી દુઃખદાવાનગમાંથી પુટવાની કિતમ તક આણી.”

પુષ્પાના સૌદર્યે શાંતિચંદ્રનું ચિત્ત ચોરી લીધું.

પુષ્પા બોલી : “ સુખ, દુઃખને સમાન ગણનાર દેવાંશીનર ! તમારા પવિત્રતાથી રંગાયલા આદર્શ જીવનને સહસ્રવાર ધન્ય છે. આપે કાળસેનના પંજમાં રસાતું બાળારત્ન બચાવ્યું છે. નિરાધાર પારીને સલાય કેરી, પોતાની છાંયામાં લઈ, કુળનું નામ દીધાવ્યું છે.”

પુષ્પાના સ્નેહલયા મૃદુ શબ્દોએ શાંતિચંદ્રનું હૃદય આકર્ષ્યું. કિલ્બના અંતઃકરણમાં સત્રેમની દીવ્ય જ્યોતિ જાગ્રત થઈ.

લાંકેતો, ગભરતો વિનયચંદ્ર આવ્યો. ખિન્ન સ્વરે બોલ્યો.

“ દુષ્ટ કાળસેનને આપણા આ ગુપ્ત રહસ્યની જાણ થઈ છે. મો મનુષ્ય દશિયાર શુક્ત પાછળ આવે છે તે હમણાંજ આવી પહોંચ્યો. સાવધાન થાઓ. તૈયારી કરો. વિલંબ ન કરો.

“ શીકર નહિ.” શાંતિચંદ્ર તત્વારની મુઠપર દાઢ નાખી બોલ્યો : “ સો, પણ હજાર કેમ નથી ? ”

“ પણ નાહક જ્ઞેષ્ઠમાં ઉતરવાની શી જરૂર ? ”

“ વિનયચંદ્ર, શિવાલય પાછળ બે અંધો તૈયાર રાખ્યા હતા. શાંતિચંદ્ર, પુષ્પા સવાર થયા. પુષ્પાની આંખો બીલી થઈ. પિતાના આશિષ માગી. વિનયચંદ્રની આંખમાં અશ્રુ આવ્યા. સુખ્યા. પુત્રીને આશિષ આપી. શાંતિચંદ્રને સંબોધીને કહ્યું :

“ બાળા મુકોમળ પુણ્યસમ મેં પ્રેમથી તમને દીધી,
 “ સાક્ષી કીધા રવિદેવને સર્વેશ શ્રી કચ્છાનીધિ;
 “ રક્ષા કીધી આમુખનના ઉપકાર માનું છું અતિ,
 “ આશિષ અંતરથી દઉં આશા થજે સૌ રણવતી. ”

શાંતિચંદ્ર ઉત્તર આપ્યો.

“ ચિંતા તજી, પરમેશનું લઈ નામ હો પરવાનગી,
 “ રાખીશ પ્રાણ સમાન રૂહેશે પ્રાણ મારા ત્યાં લગી;
 “ વંદુ પ્રભુને પ્રેમથી સંકષ્ટ અમ સંહારવા,
 “ થાજે સલાયક થી પ્રભુ ! બવપાર અમને ઉતાસ્વા. ”

શાંતિચંદ્રની છટા, રૂપ, કાંતિ, બોલવાની ચાલાકી આ બધું જોઈ, વિનયચંદ્ર, હૃદયમાં પરમાત્માનો પાડ માનવા લાગ્યો. પુત્રીને લાયક પતિના હસ્તમાં સોંપવાથી તેના હૃદયમાં અમૃત રેડાયું હોય તેવી અસર થઈ.

કાળસેનના માણસો પહોંચ્યા. “ મારો, કાપો, વકડો, ન જાય,” એવી બચંકર ચીસો પાડવા લાગ્યા.

પિતા-પુત્રીને વિખુટા પડવાનો સમય આવ્યો. વિનયચંદ્રની આંખમાંથી અશ્રુભરિત અશ્રુ પ્રવાહ વહેવા માંડ્યો. પુણ્યાની પણ તેવીજ સ્થિતિ થઈ અંતે વિનયચંદ્રે, કંઈક દેયું કરી પુત્રીની, શાંતિચંદ્રને વારંવાર સુપ્રત કરી, દંપતીને, શુભાશિષ આપી, ‘ ન જાય, ન જાય ’ ના ખ્વનિ વચ્ચે વિદાય કીધા.

x

x

x

x

મુધાકરના સ્વેતકિરણો પૃથ્વીપર “પ્રસરાઈ” ગયા.

પ્રકરણ દશમું.

વેરની વસુકાત.

કા

ગણેન, મહેલની બારીમાં બેસી પ્રતિપણે પ્રેમનું ગર સાંધ-
નાર પુષ્પાને સંબોધીને બોલ્યા કરે છે.

“ઓ બુવન મોહિની ! તારા સૌન્દર્યમાં હું દિ-
વાનો બન્યો છું. પ્યારથી સરિતા તટપર સહેલ કરવા
જતાં તને નિહાળી છે, ત્યારથી ખદેખર ! મેં મારી સાન
અને શુદ્ધ ખોદા છે. અદલા ! શું તારું સૌન્દર્ય ! પૂણ્ણિમાનાચંદ્ર
સમાન ખીલેલા મોલક વદને મારા મનને ઘેરી લીધું છે. તારા
મણિધર સમાન કેશ કલાપે મને કદે કરી લીધો છે. નિદ્રાપ ચાલે
મારી સઘળી લામ દરી લીધી છે. પુષ્પા ! કાન્તે ! તારા મિલન
વિના સંસાર સળગતા રમશાનવત્ ભાસે છે. ” શાંત ચર્મ પુનઃ બોલ્યાઃ
“લગભગ સાંજ પડવા આવી છે. માત્ર એકજ રાત્રિ આડી છે.
કાલે તો એ લાવણ્યમયી લલનાને બેઠીરા. તે મુંઢરીને—”

એક માણસના શબ્દો આવ્યા. “રાજન ! કન્યા તો મંગળ-
મદના રાત્રિ શાંતિચંદ્રને પરણી ગઈ તમને આવી રહ્યો તો મુઠ્ઠી
ચાલી ગઈ.”

કાળસેન, બારીમાંથી નીચે પડી ગયો.

શિતોષ્ણાર કરતાં કાળસેન તરખો. અને મુઠ્ઠે લાથ ફેરવતો બોલ્યોઃ

“ શું પુષ્પાને શાંતિયંત્ર લઈ ગયો ? ” અવાજમાં કહોરતા બળી. “ જરૂર ! તેને ૯૭ મારા હાથ જોયા નથી. પુષ્પાને લઈ તે કંટલા દિવસ સુખી થાય છે તે તે જોઈને મારી સાથે વેર બાંધું મારે જાણકે તારી દશા ઈરી ગઈ. લોકોને પાથે ખેંચાતી બેઠી. જેમ સનિશ્ચરે ક્રિષ્ણ વિગેરે રાજાઓને નહી, દુષ્ણની સીમા રાખી નહોતી તેમ હું સનિશ્ચર, મારા સ્નાયુમાં લોહીનું ફરવું, ફરવું છે ત્યાં સુધી, આ શરીરમાં હાડ, ગાંસ છે ત્યાં સુધી હું તારા પાછો છોડનાર નથી. એ પુષ્પાને તારી નહિ, કિન્તુ મારી કહેવડાવું ત્યારેજ હું ક્ષતિ ખરો. ”

x

x

x

x

કૃષ્ણપક્ષ ! વળી અતુર્દશિ ! પછી અંધકારનું તો મૂળું શું ? સર્વત્ર ઘેર અંધકારનું સામ્રાજ્ય વ્યાપી ગયું છે, માંય રાત્રિ જેટલો સમય વ્યતિત થઈ ગયો હોવાથી, સર્વત્ર નિસ્તબ્ધતા પ્રસરી રહી છે. માત્ર પહેરેગીરના ‘ સાવધાન રહો, સાવધાન રહો ’ ના શબ્દો અખંડ શાંતિનો બંગ કરે છે. અત્યારે જે વ્યક્તિઓ રાજમહેલ પાસે બેઠી છે. જનરૂએ કૃષ્ણ વસ્ત્રો પરિધાન કરેલા છે. કૃષ્ણ વસ્ત્રો અંધકારમાં બળી જતા હોવાથી, પાસેથી નિકળનાર પક્ષ ન કળી શકે કે અહીં કોઈ મનુષ્ય છે. આ બેમાં એક કાળમેન, અને બીજો તેનો અંગ રક્ષક છે.

થોડીવાર શાંત બેઠા પછી કાળમેન, પોતાના સાથીને ઉદ્દેશી બોલ્યો : “ રાજમહેલ પાસે તો આવી પહોંચ્યા. અંદર જવું જોખમ બનેલું છે. પહેરેગીરે ખુલ્લી તસ્વારે ટેલી રહ્યા છે. દાર બધ છે. ”

“ શીકર નહિ. ”

જનરૂ આગળ ચાલ્યા. દાર પાસે આવી કાળમેનનો સાથી બોલ્યો :

“હાર ખોલો.”

“કેનહય.” અંદરથી અવાજ આવ્યો.

“મહારાજ વિનયચંદ્ર.”

હાર ખુલ્યાં, અને દાખલ થયા. આગળ ગયા. એક પહેરીગીર આડે આવી પૂછ્યું: “ખડેરહો, કેના હો તુમ?”

“મહારાજ વિનયચંદ્ર.” કાળસેનના સાથી ખોલ્યો:

“પ્રપંચ!” કહી પહેરીગીર કાળસેનની લગોલગ આવી પહોંચ્યો.

અને ખોલ્યો: “દુષ્ટા! નકી તુમ તરકર—”

પહેરીગીર, શક્ય પૂરું કહે, તે પહેલાંજ તે કાળસેનની દાળી કટારનો ભોગ થઈ પડ્યો. આ બધું એક આંખના પલકારામાં થઈ ગયું.

નિર્દોષના રક્તમાં રંગાયલી કટાર સાથે ઉભય આગળ વધ્યા. તે ઘણી ચાલાકીથી ચાલતા હતા. તેના પગનો અવાજ જરાપણ સંભળાવા પામે એમ નહોતો. આડા અવળા માર્ગો પસાર કરી, જે મહેલમાં વિનયચંદ્ર, સુશીલા સુતા હતા તે મહેલ ઉપર ગયા. પોતાના સાથીને ધીમા અવાજે દારપાસે સાવચેતીથી ઉભા રહેવાનું કહી, કાળસેન નિર્દોષ દંપતીના પલંગ નજીક ગયો.

કાળસેનની અત્યારની આકૃતિ, વિક્રાણસિંહ જેવી લાગે છે. જમણા હાથમાં કટાર મજબુત રીતે પકડી છે.

દંપતી, ભરનિદ્રામાં છે, ત્યાં જઈ કાળસેને, વિનયચંદ્રને એક જોરથી તમાચો માર્યો. અને છાતી ઉપર કટાર ઉગામી ચઢી બેઠો.

વિનયચંદ્ર જાગ્યો, ધુન્યો. મૃત્યુને મ્હોં શાડી ઉભેલું જોયું. તે ધીરજવાન હતો તેથી ન ગભરાતાં ખોલી ઉઠ્યો: “નરાધમ! ધાતકી! પાપી!—આગળ ખોલી ન શકાયું.

કાળસેન, તાડુકી ઉઠ્યો. “તું મારી પાછળ તલ્વાર લઈ દોડનાર કે ? આજે હું તને છોડનાર નથી. વેરની વસુલાત કરવા આવ્યો છું. આજ તારું મોત થયું જાણુ. મને મોળવી, ફસાવી છ માસ રોક્યો. છેવટે તેં દગો કર્યો. મારી આંખમા ધુળ નાખી. દુષ્ટ ! તેં મારા હૃદયમાં અગ્નિ પ્રજ્વલિત કર્યો છે. તારું ખૂન કરીશ ત્યારેજ મારો એ અગ્નિ હોલવાશે.”

“હું મૃત્યુથી ડરતો નથી. પણ પાપી ! નિર્દય ! આ પાપ રહેલા દે. જરા વિચાર કર નેત્ર ખોલ. વેરની વસુલાત આમ થઈ શકે નહિ. નિર્દોષનું ખૂન કરી—”

“ગંભીરમાં ગંભીર ગુન્દો કરી, દજા નિર્દોષ હોવાનો દાવો કરે છે, શયતાન !”

“ચૂપકર પિશાચ પ્રતિમા—”

કાળસેન, પોતાની કાતીલકટાર, વિનયચંદ્રની છાતીમાં બોકી દીધી. વિનયચંદ્રનો અમૃતાત્મા સ્વર્ગમાં ઉડી ગયો.

સુશીલા હવે જાગી ઉઠી આ ભયંકર દેખાવથી તેને શરીરમાં કંપારી આવી. તેના હૃદયમાં ગંભીર આઘાત થયો. તે ખોલી !

“અમારા મહેલમાં અડધી રાત્રે આવનાર તું પાપી કોણુ છો ? પીયુ ! જાગો તમારી છાતી ઉપર કોઈ ચઢી બેઠું છે.”

કાળસેન, વિનયચંદ્રની છાતી પરથી ઉતરી ગયો. અને મોઢું ઠાવકું રાખી બોલ્યો : “સલુણી ! હું કાળસેન વિનયચંદ્રનું, તારા પતિનું ખૂન કરનાર હું કાળસેન. બોલ તારી શુશી ઈચ્છા છે ? તારે મૃત્યુ જોઈએ છે કે મારી પટરાણીનું પદ જોઈએ છે ?”

સતીને પતિ એજ ગ્રભુ. પતિ એજ જીવન. પતિ એજ સર્વસ્વ તેમાં આતો વળી વિદ્વાન, વિરપતિનું મરણ બહાર રાત્રિ હતી. સુશીલાના અંતઃકરણમાં રાત્રિ પડી. તેનું જીવન હરાઈ ગયું. હૃદય ચીરાઈ ગયું. તેજ બધું ચાલું ગયું. કાંતિમાં નિસ્તેજતા આવી. શરીર ચેતન હીન થયું તે પલંગ પર નીચે અદ્રજાઈ પડી-

પણ આ સ્થિતિમાં પડી રહેવું સુશીલાને પાલવે તેમ ન હતું. તે એકદમ ઉઠી. વાણીમાં વિરતા જેવા વચ્ચેના બોલી:

“શયતાન! હિમો રહે તારા કૃત્યનું ફળ આપું.” એક જીવં-ગમારી, પલંગ નીચેથી તમચો લઈ તાંતી હિમી. તમચો બરેલો હતો.

કાળસેન પાછો હડયો. સ્તંભી ગયો. પાછળથી કાળસેનના સાથીએ દોડી સતીના હાથ પકડી લીધા, સુશીલા, શયતાનના સપા-ટામાં સપડાઈ ગઈ. તમચો ફાડ્યો. નિષ્ફળ ગયો. સડસડાટ કરતી ગાળી દિવાલમાં જઈ અથડાઈ.

કાળસેન, નિર્દયબની સુશીલા ઉપર ધસ્યો. અને કસાઈની પેટે, પોતાની કટારથી, સતીનું હૃદય ચીરી નાખ્યું.

અને પછી કાળસેન, એ આદર્શ, નિર્દોષ દંપતીના શયના કટારથી કટકા કરવા લાગ્યો.

વેરની વચ્ચેલાત કેમ જાણે આખળ થતી હોય!

પ્રકરણ અગ્નીઆરમ્ભ.

સાચું સ્વર્ગ.

—૦—

ભીર ગર્જના કરતી, સૂર્યવતી સરિતાના ભવ્ય કિનારા ઉપર એક આકર્ષક મંદાપ છે. એ મંદાપના એક વિશાળખંડમાં, ભોજનની સામગ્રી તૈયાર કરી, હર્ષથી હરખાતી, ગુલાબ જળથી મેહોં સાફ કરી, એક લાવણ્ય-મયી લલના ચન્દન કાષ્ટના રતનમય પલંગ પર આવી પડી છે. ભોજનનાં સમય થઇ ગયાં છે છતાં આજે શાંતિચંદ્ર ઘેર આવ્યા નથી. પ્રેમાળ પુષ્પા સ્વામિની રાહ જોતી આખો મીઠી પડી છે પણ તેનાં મોઢેરાં જોતાં તેનું હૃદય જતપત હોય, એમ જણાય છે. આમ તેમ પાસું ફેરવી શાંતિનું અવલંબન કરી પડેલી પુષ્પા, મીઠેલી અખો ઉઘાડી બેઠી: “ અહો ! હૃદયની છબી, જીવનના સાચા સંગી, સુખ, દુખના સાથી ! કેટલી ઉપમા આપું ? આપે મને ખરે મોહિની લગાડી છે. અંતરમાં જોડની દીવ્ય જ્યોતિને પ્રકટાવી છે. ખાતા, પિતાં, દેહતાં, બેસતાં, હસતાં, કરતાં સર્વે ક્રિયામાં આપની મોહકમુર્તિ દષ્ટિ આગળ તરવે છે. નિદ્રામાં પણ નાથ ! સૌભાગ્યના આધાર ! એક આપનાજ ભણુકાર થયા કરે છે. હૃદયમાગરમાં પ્રેમનજ તરંગો ફિજાળા મારે છે. ” ગરાવાર શાંત રહી ફરી બોલી: “ પણ મારા સૌભાગ્ય શણુગાર હજુ કેમ નહિ આવ્યા ? શું કાંઈ રાજખટપટ આવી પડી હશે ? ”

પુષ્પાએ પાંચ મીનિટ વધુ રાહ જોઈ શાંતિચંદ્ર ન આવ્યા. પુષ્પાનું હૃદય મુંઝાયું. પાસે પડેલી વીણા લઈ વગાડવા લાગી. સ્વર

મેળાવ્યા. તેના મધુર કંઠમાંથી નીચેના ઉદ્દગાર સરવા લાગ્યા.

“ નિહાળી મુખડું તારું પિયુ ! હું જ્ઞાન ભુલી છું :

“ તમારા પ્રેમ સાગરના વચ્ચે હું તો ઉભેલી છું ;

“ અહા ! જેવી રીતે રેતું નથી મિન નીરથી ન્યાંફ ;

“ અહા ! તેવી રીતે સ્વામિ ! જીવન તમ મય થયું મારું .

“ તમારું મુખ પ્રેમાળ, રૂપાળું . દીનતાવાળું ;

“ સદા સ્નેહ રાખીને જીવન ભરતું હવે ન્યાળું ;

“ પ્રિતમ ! તમ પ્રેમના બાણે દીવાની હું થઈ પ્યારા !

“ સદા દાસી તમારી આ નિભાવો સ્નેહથી પ્યારા ! ”

સંગીત પુરું થયું. શાંતિચંદ્ર આવ્યો. પુષ્પાનું હૃદય હર્ષિતું
અન્યું. હસતે વદને પુષ્પા બોલી : “ પ્રભુ ! પધાર્યા. આટલું મોટું કેમ
ભોજન શિતળ થઈ ગયું. ”

“ કાંઈ સોડું નથી થયું. ”

શાંતિચંદ્રે, કપડા ઉતાર્યા.

“ પણ હું ભૂલી. ” પુષ્પાએ કૃતિમરોપ દર્શાવ્યો. “ મારે તમને
મોઢા આવવા માટે શા સારૂ પૂછવું જોઈએ ? ”

“ મારું ન લગાડ પ્રિયે ! તારો કૃતિમ રોપ પણ મારાથી સહન
થઈ શકતો નથી. ” કહી શાંતિચંદ્રે એક મીઠું ચુંબન કર્યું. પુષ્પાનો
રોપ ચાલ્યો ગયો. પ્રેમાળ દંપતીના રોષો આમજ મટે.

“ પ્રેમ એ શું તત્ત્વ છે ? ” શાંતિચંદ્રે પ્રશ્ન પૂછ્યો.

“ એ તમે ક્યાં નથી જાણતા પ્રભુ ! ” પુષ્પાએ ઉત્તર આપ્યું.
“ પ્રેમ એ મનુષ્ય માત્રનું જીવન છે. હૃદયમય સંસારમાં સાચા સ્વ-
ર્ગની ઝાંખી કરાવનાર દૈવી સાધન છે. સર્વ કાર્મ પ્રેમનેજ આધીન
રહે છે. જુઓ !

“ આ વિશ્વમાં ઉત્કૃષ્ટ તત્ત્વ ‘પ્રેમ’ એક ગણાય છે,
 “ માનવ અને દેવો બધા ગુણગાન તેનાં ગાય છે;
 “ છે સ્વીહરિ પણ પ્રેમને વશ, ભક્તની વ્હારે ચ્હડે,
 “ વનિતા, પતિના પ્રેમ માટે અગ્નિ જ્વાળામાં પડે.
 “ પ્રેમી હૃદય પૈસા તણી પરવા જરી કરતા નથી;
 “ નિજ શિર દેવા પ્રેમમાં પ્રેમી જરી ડરતા નથી. ”

“ પ્રભુ ! આ દાસી પણ, એવા દીવ્ય પ્રેમને વશ થઈ આપના પાછળ ભટકતી રહે છે. બાગ, બગીચાઓને છોડી કેવળ આપના પ્રેમ વનમાંજ વિચરે છે. આપના નામનીજ હરનીશ માળા જપ્યા કરે છે. આપના પ્રેમનોજ ચારો ચરે છે. ”

“ બસ. શાણી ! પ્રેમ સાગરમાં છેક ડુબી ન જશો. ”

પતિના શબ્દોથી પુષ્પાનું કામળ હૈયું આહલાદ પામે છે. સ્નેહાળ, વિદ્વાન, સ્વામિ સાથે સંસાર બેડવા માટે વિશ્વેશ્વરના ગુણ ગાય છે. શાસ્ત્રકારો ગમે તેમ કહે: આવા સ્નેહાળ દંપતીનું જીવન એજ સાન્યું સ્વર્ગ.

પુષ્પા ગર્ભવતી હતી. તેને કોઈ નિર્ભયસ્થાનમાં મૂકવી એવો વિચાર શાંતિયંત્રને સૂચ્યો. આ કામ ઘણું કઠણ હતું. તે કોણ કરે ? શત્રુથી આખું નગર ઘેરાયલું હતું. રણજીત નામનો એક ક્ષત્રિ શરવીર હતો. શાંતિયંત્રને તેની બહાદુરીમાં વિશ્વાસ હતો. આ વિર રાણીનું રક્ષણ કરશે, એમ તેને લાગ્યું.

શાંતિયંત્રે, પુષ્પાની છેલ્લી મુલાકાત લીધી. અને કહ્યું : “શત્રુએ નગરને ઘેરા નાખ્યો છે. બહાલી ! તમે હમણાંજ મંગળગઢ બહાર નિકળી જાઓ. તમારી સાથે રણજીતને મોકલું છું. તે તમારું રક્ષણ કરશે. તે શરવીર છે.” અવાજ કડક થયો. “કાલે યુદ્ધ થવાનું છે. કાળસેનનો વધ કરીશ એવી મને આશા છે. પણ ન કરે નારાયણને માંડે મૃત્યુ થાય, તો આપણું સંતાન વેર વાળશે. પ્રિયે ! ખુશીથી સિધાવો. અને આપણાં સંતાનનું પોષણ કરજો.”

પુષ્પા સ્તબ્ધ થઈ ગઈ. હૈયું બરાઈ ગયું. નેત્રોમાંથી આંસુઓ ટપકવા લાગ્યાં.

શાંતિયંત્રે છાતીમાં ચાંપી, ચુંબન કર્યું. દુઃખિત સ્વરે તે બોલ્યો :

“મારી મીઠી ! તું રડ નહિ. તું શાણી છે. રાજના ધર્મ જાણે છે. મારે યુદ્ધ કરી પ્રજાનું રક્ષણ કરવુંજ જોઈએ. તારાથી જીદું પડતાં માંડે દુઃખ ચિરાઈ જાય છે. પણ શું કહે ? છાની રહે મારા સમ-”

શાંતિયંત્રનું હૈયું બરાઈ ગયું.

“મારા પ્રાણાધાર !” ચતુર પુષ્પા, પતિની વિનંતિને માન્ય કરી, મધુરવાણીથી બોલી : “હું આપની આજ્ઞાને આધિન છું. ચિંતા એજ છે કે આપણા વિના હું જીવી શકીશ કેમ ?”

તે શાંતિયંત્રના ગળે વળગી પડી. શાંતિયંત્ર બેઠયો, અને કહ્યું :

“ બહાલી ! બહાદુર થા. સજ થા. વિલંબ ન કર. ”

પુષ્પા બોલી: “ પ્રભુ ! તમને સંકટ સાગરમાં હડસેલી નાસી નહિ જાઉં મને હથિયાર આપો. હું કેસરીમાં ફરીશ. મને કહાડી ન મૂકો ”

પુષ્પાની આંખમાંથી આંસુ ટપટપ પડવા લાગ્યા. ગુલાબીગાલ પલળી ગયાં.

શાંતિચંદ્રે, શાંતિ આપતાં કહ્યું: “ તું રડ નહિ. જાતી રહે. મારા સમ તું રડે તો. હું સારી રીતે સમજું છું કે ‘ ધિક્કાર છે તે નારને દુઃખમાં પિયુને પરહરે ’ પણ કોઈ ઉપાય નથી, સમય આરિક છે. ખીજ વખત તને ‘ જ ’ કહેતાં મારી જીભ તાળવેથી તૂટી પડે. હૃદય ચીરાઈ જાય પણ આ વેળા મારા હૃદયની વેદના હું જાણું છું. ખાંતે કોઈ ઉપાય નથી. ”

રણજીતને, શાંતિચંદ્રે તૈયાર થવા આજ્ઞા કરેલી હોવાથી તેણે તૈયાર થઈ આવ્યાના સમાચાર રાગને કહેવરાવ્યા. તે સાંભળી પુષ્પા ઢળી પડી. શુદ્ધિ આવતાં બોલી: “ પ્રિય ! હવે આપણે નહિ મળીએ કે ? કહો તો ખરા એકવાર છેલ્લું હસો. બોલો. આપણે ફરી ક્યારે મળીશું ? ”

શાંતિચંદ્રે, ઘણાજ ગંભીર હતો. તેને જીવનમાં અત્યારેજ આંખમાં ઝળઝળાયાં આવ્યાં. બધી ગંભીરતા ચાલી ગઈ. પુષ્પાને ગળે હાથ નાંખી રડતો રડતો બોલ્યો: “ સ્વર્ગમાં મળીશું ”

શાંતિચંદ્રે, એક બહાલ ભર્યું ચુંબન કર્યું રણજીતને, પોતાની ‘ હૃદયની દેવી ’નું રક્ષણ કરવાની ઘણી ભલામણ કરી. આંખમાં આંસુ સાથે રંગ આંખી.

રાત્રિ અડધી વ્યતિત થઈ ગઈ હતી. કાળસેનની સેનામાં શાંત હતી. રણજીત અને પુખ્યા ઘણીજ સાવચેતીથી, ચાલાકાથી બહાર નીકળી ગયા. કોઈપણ સત્રુને આ બનાવની ખબર ન રહી.

શાંતિચંદ્ર, પત્નિના વિયોગથી પ્રભાત સુધી, અલ્પવયસ્ક અર્ધ-કવચ પુસ્કેન્દ્ર ખીંતો રહતો રહ્યો.

પ્રકરણ તેરમું.

પુખ્તાનો સૂર્યાસ્ત.

ખાત થયું. શાંતિયંત્ર, પોતાના લશ્કર સાથે શત્રુની સમક્ષ આવ્યો. સંજ્યા, ચતુરાઈ, યુદ્ધપ્રવિણતા અને બલાહુરીમાં કાળસેનની સેના ચડીયાતી હતી. રણભૂમિમાં બન્ને દેશ યથાવિધી ગોઠવાઈ. રણવાદ થયા. કસાયલા, જુના અને વીર યોદ્ધાઓને શાંતિયંત્રે સૌથી આગળ રાખ્યા, થોડા અનુભવી નવા યોદ્ધાઓને બીજી હારમાં અને અનુભવ વિનાનાને ત્રીજી હારમાં રાખ્યા.

સુદ્ધના આરંભ થયો. મારા મારી ચાલી. સેંકડોના પ્રાણ ગયા. દળદેરો ધવાયા. લોહીની નદી ચાલી. લોહીમાં ધૂળ મળી કાદવ થયો. યોદ્ધાઓના પગે એ કાદવથી ખરડાયા. રણશિંગા, શંખનાદથી રણભૂમિ ગાજી રહી. જોદ્ધા, જોદ્ધાઓને હણે. મૃત, જખ્મી માણસોપર થઈ અશ્વો દોડે, સેનાનો અગ્રેસર, લડવૈયાને ઊરકેરે, પાછા ફરનારને ધમકાવે, આ બધું ભયંકર લાગતું. ધૂળથી આકાર છવાઈ ગયું.

ભાસ્કર, દષ્ટિ મર્યાદામાંથી અલોપ થયા. કોઈ હઠયું નહિ યુદ્ધ બંધ થયું.

રાત્રિ વ્યતિત થઈ. સૂર્યાસ્ત થયો. પક્ષીઓ માળામાંથી આકાશમાં ઉડવા લાગ્યાં. દેવસ્થાનોમાં ઘંટનાદ થયા.

કાળસેને, પોતાના પક્ષને તૈયાર કર્યો. બધા સજ્જ થયા. વાજાંત્રા ગામ્યાં. અને સળી પાછું ઉમ યુદ્ધ થયું.

આજે પણ બન્ને પક્ષના સેંકડો રણમાં પડ્યા. સેંકડો જખ્મી થયા. સેંકડો ધુળમાં રગદોળાયા. મોટા મોટા સામંતોની ઘાત થઈ. કાળસેન, પુષ્પાને મેળવવાને, શાંતિચંદ્રને હણવાને આતુર થયો. તે લશ્કર પાછળ હતો ત્યાંથી ખૂમ પાડવા લાગ્યો. શાંતિચંદ્રને હણો. શાંતિચંદ્રને મારો. શાંતિચંદ્રને પકડો એણે મારી લાગ લીધી છે. મારી આંખમાં ધૂળ નાંખી છે. માઈ નાક કાપી નાંખ્યું છે. એને હું નહિ છોડું. એને હું જીવતો નહિ જવા દઉં.”

વેર, શૈવનો ઉભરો મનમાં ન સમાવી શકવાથી કાળસેન, આગળ આવ્યો. અને બોલ્યો: “ પાપી ! શાંતિચંદ્ર ! પાછળ કેમ રહ્યો છે ? આગળ આવ. કાળસેનનો હાથ જો. મારી કટારનો સ્વાદ આપ.”

શાંતિચંદ્રે આ સાંભળ્યું. લોહી ઉકળી આવ્યું. યોદ્ધાઓના સમજાવ્યા છતાં તે આગળ આવ્યો. અને કાળસેનને વિદેશિતિ બોલ્યો: “ પાપી ! ચંદાળ તારું મોત આવ્યું છે. તારો કાળ માથે બમે છે.”

કાળસેનની આંખો લાલચોળ થઈ ગઈ. દાંત પીસીને હોડ દાખીને તે બોલ્યો: “ બચ્યા ! આવ. આજે તારું મૃત્યુ છે. પ્રભુનું નામ લે. આજે પાછો જનાર નથી.”

“ પાપી ! શત્રુ ! ખીરો પડ. હિતાવજો ન થા. આપણે ગંભીરતાથી લડીશો, તારા મચળમાં લોહી ઉકળી આવ્યું છે. ઉભો રહે તેને હું શાંત કરું.” કહી શાંતિચંદ્રે, ભાલો ઉગામી થોડો દેકાવ્યો અને નજીક આંધી ભાલાનો ધા કર્યો. કાળસેન, આ વખતે નીચો નમી ન ગયો. હોત તો અવશ્ય ધુળ શીકતો થાત.

કાળસેન એક સન્નિવૃત્ત તથાગતો ધા કર્યો. શાંતિચંદ્રે તે ચુકાવ્યો.

અને જોરથી શત્રુની છાતીમાં પુનઃ ભાલાનો ધા કર્યો. કાળસેન, અશ્વ-
પરથી નીચે પડી ગયો.

શાંતિચંદ્રની સેનામાં “શાખાશ, શાખાશ. વિજય, વિજય, વંદ, વંદ.” નો પોકાર થઈ રહ્યો.

શાંતિચંદ્રે ધારી હતી તેવી અસર કાળસેનને ન થઈ. પાંચ
મીનીટમાં તે ખેંઠો થઈ ખોલ્યો:

“ચંડાળ! દુષ્ટ! નીચ! નીચે ઉતર. આવીજ મારી સામે.”

શાંતિચંદ્ર, અશ્વથી નીચે ઉતર્યો. અને વચ્ચે ભારે યુદ્ધ થયું.
કાળસેનની મદદે હજારેક લડવા આવી ગયા. તે બધાના ધા શાંતિ-
ચંદ્ર, સંદન કરવા લાગ્યો.

અન્ને રાગ લડે ભરાયા. મરણીયા થઈ મરવું કે જીતવું એવો
નિશ્ચય કરી લડ્યા. આરે તરફ કતલ ચાલી. ધ્રુવારાની પેઠે લોહીની ધારા
ઉડવા લાગી. કેટલાયના ધડ-શિવ જુદા થયા જાળ્મી પોદાઓ પાણી
પાણી ચીસો પાડવા લાગ્યા. પણ તેમની કોઈ સંભાળ લે એમ નહતું.

આયુદ્ધ, આયુદ્ધને અથડાય તેના ખનખનાટ, શર ચડાવનારા
નાદ, જોદાઓની પાણી પાણીની ખસો, અસંખ્ય મદદ, અગણિત
જાળ્મી માણસો, કોઈની આંખ ફૂટેલી કોઈના હાથ કપાયેલા, કોઈના
પગ છુંદાયેલા, કોઈની છાતીઓમાં ઉડા ખાડા પોદા, કોઈના કપા-
ળમાં ધા લાગેલા, કોઈના પેટ ચીરાયેલાં, કોઈનાં માથાં ચમકાયેલાં
લોહીની નદીમાં હાથ-પગ, કેકાણે કેકાણે રજો, આ બધાથી રજુભૂમી
બચાનક બની.

કાળસેન, જેવો તેવો ન હતો. તે શાંતિચંદ્રને વારંવાર હરાવે.
પણ શાંતિચંદ્ર નિરાશ થાય નહી. સંત્રામનાં વાગ્ગં જોરથી વાગવા
લાગ્યાં. શાંતિચંદ્ર અદાદરીથી લડ્યો. કાળસેનના હજારો મોટા મોટા

પોદ્ધાએને તેણે કેકાણે પાડી દીધા. તેનું શરીર બાલાના બ્રાથી આગળી જેવું થઈ ગયું. ઘા ગણાય એમ ન હતા.

શાંતિચંદ્ર, લોહીયા તરબોળ થયો. છતાં તે શવ્યો નહી. અંતે બાન ગયા પછી નીચે પડી ગયો. કાળસેનની સેનાને, શાંતિચંદ્ર પાસે આવતાં. અંટાણવાને શાંતિચંદ્રના શરા સૈનિકો લડ્યા. અને પડ્યા. તેમની સંખ્યા ઘટી. શત્રુનું કાવ્યું કાળસેન, હટાર લઈ શાંતિચંદ્રની છાતીપર ચડી બેઠો તેના માણસો આસપાસ ફરી વળ્યા.

શાંતિચંદ્રમાં જરા શક્તિનો સંચાર થયો. તેને હઠવા ઘણી મહેનત ફરી પણ નિષ્ફળ ગયો. કાળસેને, પોતાની હટાર શાંતિચંદ્રની છાતીમાં આરપાર ચલાવી દીધી.

શાંતિચંદ્રની સેનામાં નાસબાગ થઈ. 'નિર્નાયકમ્ સૈન્યં નષ્ટમ.'

કાળસેનના માણસો મંગળગઢમાં દાખલ થયા. કાળસેનના જેવાજ તેના માણસો નિર્દય ઘાતકી હતા. અહીં પણ તેઓએ નિર્દયતાનું દર્શન કરાવ્યું. કેટલાકને રડાવ્યા. બારણું તોડી કેટલાકને લૂંટ્યા ણીએ ફળીએ રડારોડ થઈ રહી. સામા થયા તેટલા દુનિયાને ત્યાગી ગયા.

કાળસેન રાજમંદિરમાં ગયો. રાજમંદિર શૂન્ય હતું. આખા મંગળગઢમાં પુષ્પાની શોધ કરાવી. પત્નો ન મળ્યો. કાળસેન, બારે નીરાશ થયો.

મંગળગઢની સઘળી પ્રજા મનમાં બોલવા લાગી.

પુષ્પાનો સૂર્યાસ્ત થયો. મંગળગઢનો સિંહ પડ્યો.

પ્રકરણ ચાદમું.

પ્રપંચ જાળ.

પુખ્તાનો દેખાવ પતિના વિયોગે કરુણામય થઇ ગયો છે. તેણે અલંકાર અગાધા દીધા છે.

‘આબુપણો મણિધર થયા જાણે કરડવા ધાય છે,
‘વિયોગના અગ્નિ થકી પુખ્તા બની દૃશકાય છે.’

પુખ્તા, અંગપર ફક્ત શ્વેત વસ્ત્રો પરિધાન કરે છે. રાત્રિ દિવસ પતિને સંભારી ચક્ષુઓ નીરે ભરે છે. મુખચંદ્ર નિસ્તેજ થઇ ગયો છે. પ્રિયતમના સ્મરણમાં સમયને વ્યતિત કરે છે મન સાથે વિચાર પ્રદેશમાં વિચરે છે.

નિશાનો અમલ પ્રસરી ગયા. શહેરમાં શાંતિ પ્રસરી મઠ. પુખ્તાના હૃદયમાં અશાંતિ હતી. પતિને છોડી ન્યાયથી પોતાના બાઈને ઘેર વિમળગદ આવી છે. ત્યારથી નિદ્રા દેવીએ તેના ગૃહનો ત્યાગ કર્યો છે. દુર્ગલ દેહવાળી દારા, વૃક્ષ પત્રવત કંપ્યા કરે છે. કંઈક ખળભળાટ થતાં બેઠી થઈ જાય છે, આવી વ્યથામાં અર્ધ નિશા ગઈ. પુખ્તાની આંખ મીંચાઈ. પ્રાણેશની જાંખના કરતી હોવાથી તેને એક સ્વપ્ન આવ્યું. સ્વપ્ન સ્પષ્ટિમાં તેણે સ્વામીને મૃત્યુની અણીપર જોયા.

કહાક પુખ્તાની આંખ ઉઘડી ગઈ દુઃખદાયક સ્વપ્નથી ભયભીત થઈ હૃદય રડવા લાગ્યું. શરીર રોનાંચિત થયું. માથામાં ચક્કર આવ્યા હોય તેમ જણાયું.

ઘુન્નતા હાથે દીવો કર્યો. હોલવાઈ ગયો. પુનઃ સળગાવ્યો તેના હૃદયમાં વિચાર આવ્યો: “મારો જીવનદીપ આમ હોલવાઈ જશે?”

કરણ સ્વરે, હાથ જોડી ઉચું જોઈ કિરનારો કરગરવા લાગી.

“ઓ ! પ્રભુ, નિરાધારના આધાર ! આ દુઃખી દારાના રતનનું મુખધક્ષેત્રમાં રક્ષણ કરજો. દીનબંધુ ! તમે દયાના સાગર છો. દુઃખદ દશામાં, સપડાયલી આખાળાને તમે છોડાવી છે. હું ગભરાઉં છું. અત્યારે સહાય નહિ કરો ? શું અમુલ્ય હીરાનું દાન દઈ પાછો લઈ લેશો ના. આપ દયાહીન નથી. આપનામાં મને પૂર્ણ વિશ્વાસ છે. પ્રભુ ! મેં મારા પતિને કોઈ દિવસ દુભાવ્યા નથી. તેમની આજા વિરુદ્ધ એક ટગલું પણ ભર્યું નથી. ખાંડાની ધાર જેવો પતિવ્રતા ધર્મ છે એ હું જાણું છું. પાળું છું. દયાળુદેવ ! આજનું ભયંકર સ્વપ્ન અસત્ય હતું. મારા સ્વામીને હૃદયક્ષેત્રમાં સહાયક થવો. તેમને પવન્ય કરજો.”

પ્રભાત મુંધી પુખ્પાએ ઇશ્વરની આરાધના કરી. વળતોવખત તે શ્રદ્ધા પૂર્વક, ગદગદ કંઠે આકાશસાનું જોતી. પ્રભુ, પોતાની પ્રાર્થનાનો અવશ્ય સ્વીકાર કરશે, પોતાના સંધળા કપડોને સંદારશે, એવી તેને દૃઢતા હતી.

અરણોદય થયો. સુવર્ણરંગી કિરણોથી પૃથ્વી છવાઈ રહી. વૃક્ષની શાખાઓમાં ભરાઈરહેલા પક્ષીઓ આકાશમાં ઉડી ગયા. સિતળ સમીરની મંદ મંદ હોર આવવા લાગી.

પુખ્પા, પથારીમાંથી જોડી થઈ. સ્નાનાદેક નિત્ય કાર્યથી મુક્ત થઈ. પુનઃ પતિના પરમ આનંદક ધ્યાનમાં નિમુક્ત થઈ.

* “પુખ્પા ! મંગળગદથી એક સૈનિક આવ્યો છે.” *

“હે ! સાચું કહો છો ભાઈ !” પુખ્પા, ધ્યાનમાંથી ઉડીને બોલી : “હા.”

“શું સમાચાર લાવ્યો છે ?”

“બહુ સારા સમાચાર લાવ્યો છે. કાળમેન દાર્પી. શાંતિચંદ્ર

દાખ્યા. હા. ” કિશોરચંદ્ર, પુષ્પાના ધર્મબંધુ હર્ષથી બોલ્યો.

“ રૂં અમારી છત થઈ ? ” પુષ્પાના હર્ષનો પાર ન રહ્યો. “ અને કાગસેનનું શું થયું ? ”

“ તેની ઘાત થઈ. ”

“ તે નીચ, દુષ્ટ, ચંદાળ પાત્રી એજ લાગતો હતો. ” પુષ્પાએ પૂછ્યું. “ આવનાર કોણ છે ? ”

“ તે કહે છે કે હું શાંતિચંદ્રનો વિશ્વાસુ, પ્રમાણિક અંગ રક્ષક છું. ”

“ તે એકલો છે ? ”

“ હા, એકલોજ છે. તમને સુખરૂપ મંગળગદ તેડી જવાનું કહે છે. ”

“ સાર. ભાઈ ! હું જઈશ. તેઓ વૃદ્ધ હશે. ”

“ છે તો વૃદ્ધ. બહુ શાંત જોવા જણાય છે. ”

“ ભાઈ ! ત્યારે અમને એક રથ આપો. કારણે અમે જઈએ. ”

“ સાફ. હું સવડ કંઈ છું. ”

“ જરૂર હો ! ”

કિશોરચંદ્ર, ચાલ્યો ગયો.

પુષ્પા, પ્રતિમા રતિ રાખનારી સતિ છે. તેને આ સમાચાર કાંઈ બોળા સુખદ ન ગણાય. તે એકદમ હર્ષથી થઈ ગઈ. હૃદય આનંદોભિષેથી ઉભરાઈ ગયું. દેહમાં કાંત આવી. શિક્કામ ગઈ. સુખચંદ્ર સંપૂર્ણ કળાએ વિકસિત થયો. શરીર ઝુલું. તેમાં લાલાશ આવી. રહતું હૃદય હસવા લાગ્યું.

ભોળા હૃદયની પુષ્પાને બોલીજ અખર છે કે આ સમાચાર અમત્ય છે. પાત્રણામે દુઃખદ છે. દુષ્ટ કાગસેનની પ્રપંચ બાળ છે !

પ્રકરણ પંદરમું.

પુષ્પાની અવદશા.

—:—

“આપણે રસ્તો ભૂલ્યા છીએ.” રથમાં બેઠેલી પુષ્પાએ કહ્યું.
“કેમ?” રથવાંકનાર કુટિલસિંહે પ્રશ્ન કર્યો.

શાંતિચંદ્રના વિજયના અસત્ય સમાચાર આપવા, ગમે તે સુધિથી પુષ્પાને સ્નેહગદ લઈ આવવા કાળસેને, કુટિલસિંહનો વિમળગદ મોકલ્યો હતો. બેળા હાથના કિશોરચંદ્રને સમજતી દુષ્ટ કુટિલસિંહ, પુષ્પાને સ્નેહગદ પ્રતિ લઈ જતો હતો. આટલાં ખુલાસા પછી આગળ વધીએ.

“આ રસ્તો મંગળગદ જવાનો નથી.” પુષ્પાએ કુટિલસિંહના પ્રશ્નનો ઉત્તર આપ્યો.

“મંગળગદનો તો નથી.”

“ત્યારે એ રસ્તે રથને કેમ હાંકો છો?”

“એ રસ્તેથી જવાશે.”

“મંગળગદ?”

“ના.”

“ત્યારે ક્યાં?”

“સ્નેહગદ. મહારાજા કાળસેને પાસે.”

“હો. હો.” જરા કડકાઈથી પુષ્પા બોલી: “ત્યાં મારું શું કામ છે?”

“તે મહારાજા કહેશે.”

“ રથ ઉભો રાખ. ” પુષ્પા. ડોળા ફાડીને બોલી:

“ હજી વાર છે. ”

“ ખચરદાર જે નથી ઉભો રાખ્યો તો. નીચ ! ” પુષ્પાએ તમચો તાક્યો.

કુટિલસિંહ કાંઈ ઓછો ન હતો. જીવનમાં તેણે સેંકડો તમચા જોયા હોય તેવો ડોળ કરીને બોલ્યો. “ એવા તમચા મેં ” ઘણા જોયા . જરા વિચારીને બોલો ”

“ વિચારીને ? ” પુષ્પાના હૃદયમાં જરા કંપ થયો. અવાજ તેવાજ નિષ્કંપ હતો. “ શું હું અવિચારીને બોલું છું ? તું મને લઈ જનાર કોણ ? ક્યાં છે તારો નીચ કાળસેન ? રથ ઉભો રાખ. ” પુષ્પા રથમાં ઉભી થઈ ગઈ.

“ જીમ વશ રાખો. ”

“ વશજ છે. નહિતર—”

“ નહિતર શું ? ”

“ શાપ આપી બાળી બરમ કડું. ”

“ ઓ હો ! કુટિલસિંહ, ખડખડહસતા બોલ્યો. “ જાણે મોટી સાધ્વી ”

“ સાધ્વી કે વગર સાધ્વી. તારે તેની શી પંચાત છે ? કહું છું કે નીચ ! રથ ઉભો રાખ. દોડાવે છે શામાટે ? શું મને પ્રસાવવી છે ?

“ હા ફસાયલાજ પડ્યા છે. ”

“ નહિ. નહિ. મને ફસાવવાની તારીફ જરાયજી તારાત જોતી નથી. ”

“ હવે જોશો. ”

કુટિલસિંહ, બેઠરકારીથી જવાબ આપતો હતો.

હવે પુષ્પાની આંખોમાંથી અંગારા વરસવા લાગ્યા. હૃદયમાં ક્રોધના ઉછાળા આવ્યા. મોઢું લાલચોળ થયું. ફેરાડા ઉભા થયા. આવી સ્થિતિમાં તમચાનો ઘોડો દાખ્યો. ફૂટ્યો. કુટિલસિંહની નિર્દય કડોર છાતી વીધાઈ ગઈ.

* * * *

અંધાર જંગલમાં બિચારી પુષ્પા ભયગ્રસ્ત, જતા હૃદયે આવી જાય છે. હીંસક જનાવરોની વસ્તીમાં સુકોમળ પુષ્પા એ છે. મંગળગદના મહારાજની રાણીને સિંહ ખાઈ જાય, સર્પદંડ થાય, તોએ સહાય કરનાર કોઈ ન મળે.

અંધારૂં થયું. પુષ્પાનો જીવ ગભરાયો. નિર્જીવ પ્રદેશ, રાત્રિ ષડનાનો સમય! પુષ્પાની છાતી ભરાઈ આવી. રડવાનું મન થયું. પણ તેનું રૂદન સાંભળનાર કોઈ ન હતું. રડવાની ઇચ્છાને અટકાવી.

આગળ જતા જંગલના ભયાનક દેખાવથી, શાંતિચંદ્રનું શું થયું હશે, તેના અગ્નિજ્વળાથી, સિંહ, વાઘ, વર ઇત્યાદિ ત્રાસદાયક ખરાડાથી તેની ધીરજ જતી રહી. તેજ ઘડીએ રોષ પડી. ધમ્મકંઠમાંત કંઈ છાતું રાખનાર કોઈ ન હતું. ચાકીને બાપડી રોતી બંધ પડી. પાણીની તૃષ્ણા લાગી. કંઈ સુકાઈ ગયો. શાંતિચંદ્રની રાણીને ટીપું પાણી આપનાર કોઈ નહિ. હૈયાનો ઉભરો અણુદ્વારા બહાર આવ્યો. હૃદયનો ભાર કંઈકે ઓછો થયો. સાવધ થઈ. પ્રભુને હાથ જોડી કરગરવા લાગી.

“પ્રભુ ! દયાનિધિ ! મને આ કષ્ટમાંથી બચાવ. તારી ગદન મતિ છે. હું ક્યાં, મારામાજ આનંદ નિહાળનાર મારા પતિ ક્યાં ? જો

બનાવ ! શું દુઃખ ! મારી ધીરજ રહેતી નથી. જગતપિતા ! કરુણામૂર્તિ ! હું અબળા છું. ખરેખરી અનાથ છું. મને સહાય કરો. તરશે ગળું સુકાય છે-કંઈ રૂંધાય છે. શરીર કંપે છે. મારા પતિનું શું થયું હશે ? આવી અનાથ અવસ્થામાંથી તો મરવું ભલું. વિભુ ! દયાકર. રહેમ-કર. મારા પ્રાણ જાય છે. "

પુષ્પાનું મુખ આંસુથી ભીંજાઈ ગયું. માસ ભરાઈ જવાથી ચાલવાનું તેને બહુ દુઃખ હતું. પણ શું કરે લાચાર.

પુષ્પા જરા આગળ ચાલી. ચારે દિશામાં કેવળ અંધારું ! તે એક ઝાડીમાંથી નીરળી બીજી ઝાડીમાં પેસે. તેના કેમળ ચરણમાં ઘણા ધોટા વાગ્યા. લોહી નીકળ્યું. ઝાખરાંથી અંગ ઢિંકરાયું.

સામેથી સાંપ આવતો હોય એવો ભાસ થયો. પુષ્પાના હોઠ કોસ ઉડી ગયા. સારા ભાગ્યે તેણે પુષ્પાનું નામ ન લીધું. સાપનું દર્શન આ પહેલીવાર થયું.

કુટિલસિંહને દાર કરી તેણે અત્યાર સુધી અવિશ્રાંત ચાલ્યા હયું, હતું. પુષ્પાના પગ ચાકી ગયા. ચાલવાની શક્તિ ન રહી. આથી તે એક વૃક્ષ તળે ખેડી, દુઃખ શોકના પાછો ઉભરા આવ્યો. નેત્રોમાંથી જળધારા વહેવા લાગી.

રાત્રિ શાંત હતી. ગજનમાં તારા ચમકી રહ્યા હતા. પવન શાંત હતો. પુષ્પા રહતી બંધ થઈ. આંખો બંધવા લાગી. આખા દિવસનો થાક હતો. જેમ તેમ કરીને ઉંઘવા વિચાર કર્યો.

પવનની હોર આવી. પાંદડા ખખડ્યા. પુષ્પાએ ઉંચું જોયું. સ્થંભી ગઢ. વૃક્ષ ઉપર એક સાપ ટીંગાતો હતો. મોહું નીચે લટકતું હતું. પુષ્પા ક્ષી થઈ. પાછું જોયા વગર એકદમ દોડી. સાપ પાછળ

દોડ્યો. પુષ્પાને આ ખબર નહતી. તે તો ધુરવેગે, ખડતી, ઉઠતી, લથડતી, દોડી જતી હતી.

ત્યાં કાંટો વાગ્યો. કાંટો મોટો હતો. કાંટો કાઢ્યા સિવાય જમીન પર પગ મૂકાય એમ ન હતું. તેથી ધબ દબને તે પૃથ્વી પર પડી ગૂઢા સાપ દ્વારા ભારતો પાછળ આવતો હતો, ધબકારો સાંભળી તે બીજી તરફ ચાલ્યો ગયો. સપડિંશથી પુષ્પા બચી. શુભીનું દુઃખ કાંટો મર્યા જેવું થયું.

પુષ્પા હજી કંપતી હતી. પગમાંથી કાંટાને મલામુશીબતે ખેંચ્યો. પગમાંથી રક્તની ધારા નીકળી. પીડા કાંઈકે એટલી થઈ. ઉંચું જોયું. પુનઃ સાંપનું સ્મરણ થયું. 'ઓ મા ! હમણું સાપ આવશે' એમ બોલતી તે દોડી. જરા દોડતા તે થાકી. પાસે એક વૃક્ષ હતું. તેની નીચે તે આડે પડખે થઈ. હૃદય ધબકતું હતું. ભય તેટલોજ હતો. શ્વાસ માતો ન હતો. છતાં આખા દિવસની અથડામણથી ગર્ભવતી પુષ્પા લાથનું એસીકું કરી, નિન્દ્રાવશ થઈ.

પલંગથી નીચે ઉતરતાં જેના ચરણમાં ફેણ પડે એવી કોમળ ફેણવાળી ગર્ભવતી પુષ્પાની આ સ્થિતિ !

*

*

*

*

ભગભાંખળું થયું. પુષ્પા ઝડપ દબને જાગી ઉઠી. પાછી ચાલવા લાગી. ટેકરા ચડેને ઉતરે. તૃષાનું જોર વધ્યું. તે એટલે સુધી કે પા કલાકમાં પાણી ન મળે તો પુષ્પાના પ્રાણ જાય. પણ સારા ભાગ્યે તેમ બન્યું નહિ. પુષ્પાની દૃષ્ટિએ એક નદી જેવું જણાયું. તૃષાનુર હૃદય તે તરફ દોડી ગયું.

નદી ઉડી ન હતી. પાણી સ્વચ્છ હતું. દિનારા પરના વૃક્ષોની ધટાના પડછાયા નદીમાં જળાતા. તપાત્ત પક્ષીઓનાના ચંચુ પ્રદારથી પાણીમાં કુંડાળા પડતા હતા, પુષ્પા દિનારે બેઠી. કપડાં ફાટી ગયા જેવા થઈ ગયા હતા. તે ઉતાર્યા. સ્નાન કરી શરીર સ્વચ્છ કર્યું.

પાણી પીવાનું પાસે ઠાંઠ સાધન ન હતું. બોઆ વડે તપામિ શાંત કરી. અને દિનારે જરાવાર વિશ્રાંતિ લેવા બેઠી.

સામેથી એક આકૃતિ પુર જોસમાં આવતી હતી. પુષ્પાએ તે જોઈ. હોસ હોસ ઉડી ગયા. શરીર ધ્રુજ્યું. જોત જોતામાં આકૃતિ પાસે આવી. પુષ્પા ઉભી થઈ નાસવા લાગી. આકૃતિ છેક નદી પાસે આવી. પુષ્પાનો ભય ચાલ્યો ગયો. આકૃતિ અઅધુત જોગીની હતી.

“બેટા ! કેમ બીએ છે !” યોગીના શાંત અવાજ પુષ્પાને કાને પડ્યો. તે નિર્ભય બની. તેણે વિચાર્યું કે : “આતો કોઈ મહાન યોગી જળાય છે, ચાલ તેમના ચરણમાં પડું,” પુષ્પા યોગીના ચરણમાં પડી ગઈ પુષ્પા ઘુસડેને ઘુસડે રહી પડી.

યોગીએ આશ્વાસન આપ્યું : “પુત્રી ! ચાલી વાઘ, વર તારી ધાત કરશે. મારી પર્ણકુટિમાં ચાલ,”

યોગી અને પુષ્પા, પર્ણકુટિમાં આવ્યા, પુષ્પાને બેસવા કહ્યું, પુષ્પા બેઠી, “કળ-કલ લઈ દમણ આવું છું.” કહી યોગી ચાલ્યા ગયા.

પ્રકરણ સોળમું.

અદભુત મિલન.

ની સરખા પર્ણકુટિમાં એક યોગી પુસ્તક વાંચી રહ્યા છે. બીજું કોઈ પાસે નથી. પાઠસે બેઠા છે. દાઢીમુઠ નથી. હાથે જોરખા ધાલેલા છે. માથે ઘોતીયું વીંટાળેલું છે. અંગ ઉપર ભગવાં આદર મોટી છે. યોગી વાંચવામાં નહીન છે,

“જય મહાદેવ,” પર્ણકુટી ખલારથી અવાજ આવ્યો.

અવાજ સાંભળી, પુસ્તક બંધ કરી. યોગીએ દાર પ્રતિ દષ્ટિ કરી. પગે પાવડીયા, ખાંધે ઝોળી, ભગવાં વસ્ત્રો પહેરેલા, યુવાનીમાં છતાં શોકથી ઉદાસી વ્યાપી રહેલા એક યોગી જણાયા. અંદર મોલાવી, અતીથીને બેસવા આસન આપ્યું.

યોગી પાછા વાંચવામાં વળગ્યા. અતીથીએ ઉભા સર્થ કર્યું:—

“યોગી મહારાજ! હવે હું જવાની રત્ન લઈશ.”

“સાંજ પડી છે. મારી વિનંતી છે. આપ અહીં રાત્રી રહો.”

“આપ જોવા યોગીને નાખુશ કરવા હું ઇચ્છતો નથી.” અતી-

થીએ યોગીનું આમંત્રણ સ્વીકાર્યું.

અતીથીનું કોમળ કરમાયેલું મુખ જોઈ યોગી બોલ્યા.

“આપ યોગી છો. આપના પધારવાથી મારી પર્ણકુટી પાવન થઈ. પણ આપ મોટી ઉદાસીમાં હો. એમ જણાય છે.”

“આપનું અનુમાન સત્યજ્ઞ હોય.”

“ત્યારે ઉઠાસીનું કારણ શું છે?”

“કારણ બહુ ગંભીર છે.”

“યોગીના વેષમાં આપ રાજવંશી જેવા જણાઓ છો.”

“હા.”

“ત્યારે શામાટે વનમાં ભટકો છો? શામાટે વૈરાગ્ય લીધો છે?”

“પ્રેમાળ પ્રાણના વિયોગથી.” અતિથીએ ફરથા બોલવા માંડ્યું. “મહાશય! સાંભળો. જે પ્રેમાળ પ્રાણના વિયોગે માફે હૃદય ગમરાય છે. તે પ્રાણની શોધમાં પહાડ, જંગલોમાં ભટકી હું ચાક્યો, છું. તે મારી એક પત્ની છે. ઘણી પ્રેમાળ! નામ પુષ્પા. ખરેખર પુષ્પ જેવીજ. હું મંગળગદનો રાગ શાંતિચંદ્ર છું. પુષ્પા સાથે મંગળગદમાં હું આનંદોલ્લાસમાં દિવસો વ્યતીત કરતો હતો. પણ એ અઘોષિક સુષ્પ મેં જાગ્રીવાર ન ભોગવ્યું. કાળસેન નામે મહા અત્યાચારી, ઘોર પાપી, કામાસક્ત, ચંડાળ રાગ મંગળગદપર ચઢી આવ્યો. એ વખતે પુષ્પા ગર્ભવંતી હતી. પુત્ર પ્રસવ થાય તો વંશ મુંઝે એ આશાથી મેં તેને મારા વિશ્વાસુ સરદાર રણુજીત સાથે મારા મિત્રને ત્યાં વિમળગદ મોકલી દીધી. એ વખતના વિયોગે માફે હૃદય ચીરાઈ જવાની અણીપર આવી ગયું. પણ ફટકો નહતો. તેથી એ વિયોગને સહન કરી, કાળસેન સામે મારા લશ્કર સાથે યુદ્ધ કરવા ગયો. ખન્ને પક્ષમાં હજારો લડવૈયા માર્યા ગયા. લોહીની નદી ચાલી. હું ઘણી બહાદુરીથી લડ્યો. પણ હાથો નહિ, ફટ કાળસેન, પોતાની કટારથી મારી છાતી ચીરી નાખી. હું મૃત્યુ પામ્યો.”

યોગી આશ્ચર્ય પામ્યો.

અતિથીએ આગળ ચલાવ્યું. “મહાશય! આશ્ચર્ય ન પામશો, હું મૃત્યુ પામ્યો છતાં અહીં શી રીતે આવ્યો તે કશું પણ સાંભળો.

જેમ હું સુતો હોઉં અને આજસ મરડી ઉઠું તેમ હું ઉઠ્યો. ત્યાં તો મારી સામે એક મોટા અબધુત યોગી ઉભા હતા. મેં તેમને પૂછ્યું. “આપ કોણ ?”

તે યોગીએ ઉત્તર આપ્યો. “એટા ! હું યોગી છું. મારે તને શામાટે સંજીવન કરવો પડ્યો તે સાંભળ. માઈ સ્થાન અહીંથી દૂર છે. ત્યાં એક પર્ણકુટિ છે. તેમાં હું રહું છું. પાસે એક નદી છે. એક દિવસ તે નદીને કાંઠે એક સ્ત્રીને મેં જોઈ. તેને હું મારી પર્ણકુટીમાં લાવ્યો. તે સ્ત્રી કોણ છે તે જાણવા મેં સમાધી કરી, મને જણાયું કે તે એક પતિવ્રતા સ્ત્રી છે.—”

યોગીને એટલેથી અટકાવીને મેં કહ્યું: “યોગીજી ! તે સ્ત્રીનું નામ કૃપા કરી કહો.”

પણ યોગીએ નામ ન કહ્યું: હું જરા કંપ્યો. યોગી બોલ્યા. “એટા ! નિર્ભય થા. આ યોગી વેષ પહેર.”

યોગીજી ! અત્યારે મારા દેહપર જે યોગી વેષ છે. તે પણ તે યોગીન્દ્રનો છે. મેં યોગીવેષ પહેર્યો એટલે તે અબધુતે મારા કપાળમાં ભસ્મ લગાવી. આંગળી ચીંધીને કહ્યું. “આ રસ્તે જા. એ રસ્તે તને તારી પતિને મળાપ થશે.”

યોગીએ આંગળી ચીંધેલા માર્ગે હું ચાલતો થયો. જરા ચાલીને પાછું જોયું તો યોગી નહતો. મારા આશ્ચર્યના પાર ન રહ્યો. ‘હું સંજીવન થયો’ એ આનંદમાં આનંદમાં હું અહીં આવ્યો છું. માઈ હૃદય પ્રેમાળ પત્નીના મિલન માટે તલ પાપડ થયું છે. યોગી ! આ તમારી પાસે બેઠેલા યોગીની આમ વિચિત્ર, અદ્ભુત હકીકત છે.”

સાંભળનાર યોગી ગગનગિત થયા. અતીથીને બોલના અટકાવી તે બોલ્યા. “પ્રાણનાથ ! હુંજ આપની પત્ની પુષ્પા.” કહી તે શાંતિયંદ્રને ભેટી પડી. ઉભયના નંત્રમાંથી પ્રેમાત્મી ધારા ધમ્. પુષ્પાને માથે ભગવું ધોતીયું હતું. આલિંગનથી તે પડી ગયું. ચુંદર કાળા ચોટલામાં મુખ દીપી રહ્યું.

પ્રેમાત્મનો ઉભરો સમાઈ ગયો. પુષ્પાએ જુના પોતાના કપડાં પહેરી લીધાં. શાંતિયંદ્રે, પુષ્પાને આજખી, જાતીમાં ચાંપી, ચુંબન કર્યું. અને કીમા અંતરે કહ્યું : “પ્રિય પ્રાણેશ્વરી ! તું અહીં શી રીતે આવી ?”

પુષ્પાએ શાંતિયંદ્રથી જુદા પડ્યા પછીની સર્વ લકીકત કહી. વચ્ચે વચ્ચે પુષ્પા ક્યાંક રહતી, તો ક્યાંક ફરતી.

શાંતિયંદ્રે કહ્યું : “શાંતિયંદ્ર, સજીવન થયો. કુટિલસિંહના નાશ થયો. આપણો અહમ્મત મેળાપ થયો. કોઈ ન સમજે તેવી આ રચીતિ થઈ. એ બધો તારોજ પ્રતાપ, પ્રિયે !”

“પ્રતાપ અગદૂત યોગી-વ્રજનો. પ્રભુને હું તો આપના ચરણના રજની અધિદારીથી દાસી છું.”

“બા-બા.” બહારથી કાલો, મીઠો, મોલક, મધુર અવાજ આવ્યો.

પુત્રનું મુખ નિરાળીને દંપતીને અડુ લઈ ધસ્યો.

પ્રકરણ ચતુરમું.

પ્રાયશ્ચિત.

—:૦:—

મ્યસિંહ, એક મોટી સભા ભરવા વિચાર કર્યો. સામનો સરદારો, ભાયાતો સર્વેને આમંત્રણ મોકલ્યા. મુકરર કરેલે દિવસે સર્વે, આમંત્રણને માન આપી હાજર થયા. રણસિંગા, પુરાઈ, નોખત ઈ ના અવાજથી આમું સૈન્યગઢ ગાજી ઉઠ્યું.

બીજે દિવસે મોટી સભા થઈ. સભા સ્થાનમાં સર્વે એકત્રિત થયા. મધ્યમાં સુવર્ણ સિંહાસન પર સૌમ્યસિંહ વિરાજ્યા.

રાજાની ઇસારતથી પ્રધાને સભા ખોલાવવાનું કારણ નિવેદન કર્યું. ત્યાં એક અનુચરે સભા સ્થાનમાં આવી રાજાને સલામ ભરી કહ્યું,

“સ્નેહગઢથી માણસ આવ્યો છે. અને આપ તામદારને મળવા માગે છે.”

રાજાએ કહ્યું: “આવવા દા.”

સ્નેહગઢના માણસો આવ્યા. દબ્બેનો ઢગલો તેઓએ સિંહાસન આગળ કર્યો. રાજાએ સાનંદાશ્ચર્યપૂર્વક પૂછ્યું. “આ દબ્બે કોનું છે?”

“અમારા મહારાજા કાગસેનનું. તેમના હસ્તાક્ષરની આ ચિહ્ની,” રાજા ચિહ્ની વાંચીને એકદમ ક્રોધિત થયા. અને ઉભા થઈ શુર ચડે તેવી રીતે, સ્નેહગઢને છતવાથી લાભ, યશ, કીર્તિ મળે તેનું, તથા ધર્મભ્રષ્ટ પ્રજાને પીકનાર કામી રાજાના જીવમથી રાંકપ્રજાને મુક્ત કરવાના પુણ્યનું તેજેમય વર્ણન કર્યું.

સભાના સર્વ જનોએ પુષ્ટિ આપી. અને સર્વાનુમતે હવે કે
સ્નેહગઢ ઉપર સ્વારી કરવી.

તત્કાળે સૌમ્યસિંહે, લશ્કર તૈયાર કરવાનો હુકમ કર્યો,

ત્રણ માસમાં જોઈતી લશ્કરની પુરી તૈયારી થઈ ગઈ. પોતાની
રણધેલી સેનાને નિરખી સૌમ્યસિંહનું મન પ્રમોદ પામ્યું. અને દૂર દુર
વાની આજ્ઞા કરી. શરૂ સૈનિકો “ જય જય. સૌમ્યસિંહ મહારા-
જનો જય જય.” બોલી, સ્નેહગઢ પ્રતિ રવાના થયા.

સૌમ્યસિંહની ફોજ છેક નજીક આવી પહોંચી છે, એવા
અખરૂંથી કાળસેન ચમક્યો. ને બચભીત થયો. ગાત્ર સીંધીલ થઈ
ગયા. તેનામાં હવે શુરત્વ ન હતું. કટાર રાખતો, શમશેર બાંધતો
તે માત્ર કાન્તા, પુષ્પા કે એવાજ અન્ય નિઃશસ્ત્રી, અનાથને ફસાવવા
માટેજ. કેકમાં ચક્રચુર, મંદ અક્ષતો, નીચ, પ્રપંચી મિત્રોના સહ-
વાસથી નિર્બળ થઈ ગયેલો કાળસેન. સૌમ્યસિંહની શુરી સેના સામે
ટક્કર લેવા અસમર્થ હતો. તેની સઘળી સમર્થતા દારૂપીવામાં, નીચ
સોજતીયોના ભમાવ્યા પ્રમાણે ભમવામાં, અને કોઈ રૂપવતી કન્યા
દૃષ્ટિએ પડે તો ગમે તેટલા હત્યાકાંડો કરીને પણ તેનું શિયળ
ખંડિત કરવું, એવા પ્રાપ્ત કર્મમાંજ જણાતી.

શાંતિચંદની નાની ફોજને લઈને કાળસેન ફાવ્યો હતો. સૌમ્ય-
સિંહની ફોજ પોતાનાથી પાંચગણી સાંભળીને તેણે ગભરાઈને પટિ
મોકલી કે—

“ તમે વિના કારણ ચડી આવ્યા છો. તે વ્યાજબી કર્યું નથી.
આપને સ્વારીનું ખર્ચ તથા શિરપાવ આપવા ખુશી છું, મુદ્દથી
તમને લાભ નથી. ”

આ વદિનો ઉત્તર, સર્વે સામંતાએ એકઠા થઈ મોકલાવ્યા કે:-

“અમારા મહારાજના હુકમથી સ્નેહગઢ જીતી લેવા, અંતે તેનો યોગ્ય બંદોબસ્ત કરવા અમે આવ્યા છીએ. ધનના લોભથી આવ્યા નથી. યુદ્ધથી કોને હાની છે, એ યુદ્ધ પછી જણાશે. તમારું રાજ્ય સત્વર અમને સ્વાધીન કરો. અગર યુદ્ધક્ષેત્રમાં તમારું પરાક્રમ ફેલું છે, તે જ્ઞેવાની અમારી આતુરતા તમ કરો.”

આ ઉત્તરથી કાળસેન ઘણો કાંપ્યો. ‘કમન્તર ગુસ્સા બહોત.’ નિર્બળનો કોપ શું કરે?

ભાટ, ચારણોએ આવી કાળસેનના પૂર્વગ્નિના પરાક્રમોના વખાણ કર્યા. યુદ્ધક્ષેત્રમાં મરવાથી મોક્ષ પ્રાપ્તિ થશે, તે પણ કહ્યું.

કાળસેનને કાંઈક શુર ચડતું. એક દિવસમાં જેટલી બની તેટલી તૈયારી કરી તે સમર ભૂમિમાં ગયો. યુદ્ધ શરૂ થયું. રણવાદાનાં ગેબી નાદોથી બંને પક્ષમાં શુર આવ્યું. મધ્યાન્હ મુઘી કાંઈ ફાટું નહિ. અંતે શત્રુની મોટી સેના આગળ કાળસેનનું ન ફાટું. જખમ થવાથી ભૂમિપર પડી ગયો.

ધાયલ થયલા રાજાને શત્રુના હાથ ન જવા દેવા નિમકહલાલ, વીર્યોદ્ધાએ લડ્યા; પણ કાંઈ ફાટું નહિ. કાળસેનનું જખમી શરીર સૌમ્યસિંહની સેનાના શુરા સૌનિકોએ ઉપાડી લીધું. પાણી પાવું. જખમ કાંઈક રૂઝાયો. શુદ્ધિ, શાંતિ આવી. પણ કાંઈ બોલાયું નહિ.

સ્નેહગઢમાં, સૌમ્યસિંહ મહારાજની આણુ ફેલાઈ. કાળસેનના હુકમથી ટંટાગેલા પ્રજાજનો ઘણાં રાજી થયા.

*

*

*

*

‘પાપનું ફળ બેહુલું યા મોડું પણ જરૂર મળવાનું’ એ ન્યાય પ્રમાણે કાળસેનને પોતાના પાપનું ફળ મળ્યું. તેને ક્ષય રોગ લાગ્યો. ક્ષયરોગના દુષ્ટ જંતુઓ તેનું શરીર ફાલી ખાવા લાગ્યા. રોગ રંગમાં, પ્રગ્નના પરસેવાથી મેળવેલા દ્રવ્યમાં ઉછરેલા કાળસેનને હવે રક્ત મીઠાની ઠાંજીતો ખોરાક રહેવા. તેનું શરીર એકદમ સુકાઈ ગયું. દરરોજ સવારે સૌમ્યસિંહ તેને દશ કોરડા મારતો. બળતા અંગારાની માફક તેનું શરીર કોરડાથી બળે. બરાડા પાડે, પણ સૌમ્યસિંહને દયા ન આવે. પાપીને પ્રાયશ્ચિત આપવામાં તે પુરો હતો.

સાંજે બગીચે ફરવા જવાની ઘોડાગાડીમાં, ઘોડાને સ્થાને કાળસેનને નીમતો, ગાડી બળ્લરની મધ્યમાં થઈ બગીચે જતી, માર્ગમાં કાળસેન થાકે અને ગાડી ધીમી પડે, ત્યારે મહારાજને કોરડો તેના ઉઘાડા શરીરમાં જોરથી પડે, લથડતે પડે, આંખમાં આંસુ સાથે તે માંડ માંડ ગાડીને તાણતો, ક્ષયના રોગથી તેને પળે પળે ખાંસી આવતી, વાંકો વળીને પણ ગાડી તાણ્યા વિના તેનો છુટકો ન થતો.

ત્રિજે દિવસે ગાડી તાણે તેટલું જોર તેનામાં ન રહ્યું છતાં સૌમ્યસિંહ તેને છોડે તેવો ન હતો, ગાડીમાં તેને જોડ્યો, ગાડી ન ખેંચાઈ, ચરર કોરડો લાગ્યો તેના શરીરમાં પડ્યો. ગાડી ખેંચી, તે દિવસે મહાશુભીબંતે બગીચે ગાડી પહોંચી,

એથે દિવસ ગાડીએ જોડાવાનું પ્રાયશ્ચિત અંધ થયું, માત્ર દર રોજના દશ કોરડાનો નિયમ ચાલુ રાખ્યો, એક દિવસે સૌમ્યસિંહ કોરડો લઈને કાળસેનની તરફ જોવી એરડીમાં આવ્યો, ત્યાં તેણે કાળસેનની વીચિત્ર સ્થિતિ જોઈ, કાળસેનના શરીરમાં ખાડા પડી ગયા

હતા, અને તેમાં જીવડા બળબળતા હતા, કામીરાગ વીસા પાડતો હતો. તેનાથી એ દુઃખ સદન થતું નહતું, સૌમ્યસિંહ આવ્યો છે, એ તેને ભાન ન હતું.

કાઠાથી ભરેલા શરીર ઉપર કારકમો પ્રદાર થયો. કાળસેનને ચમક આવી. આંખો ત્રાંસી થઈ. શરીર દ્રુણ ઉડ્યું.

પુનઃ ખીજે કારકો પડ્યા. કાળસેન મદામગીબતે એ હાથ ઉઠાવ્યા. મોઢાથી નીચે પ્રમાણે બોલ્યો.

- “ અનીતિ કર્યાથી દુષ્ટને મુખ ચાર દીન દેખાય છે,
- “ પ્રભુને ગળે ન પિશાચ તે ગર્વે ઘણા ફેલાય છે;
- “ પણ દૂર દૃષ્ટિથી અનળ ન્યાં અંગમાં ફેલાય છે,
- “ પસ્તાઈ પાપી તે વિવિધ નીતિનોજ અને થાય છે. ”

કાળસેન, મરણની આગી ઉપર આવ્યો. ચમના બીલામણ તેને દર્શન થયા. અંતરિક્ષથી કાઈ ગદા કાઈ મુદિ. તે કાઈ પાટુથી પ્રદાર કરવા લાગ્યા. કાળસેન બરાડા પાડવા લાગ્યો.

સૌમ્યસિંહને વીરન કારકો પડ્યા. તેનાથી હવે સદન થાય એમ ન હતું. તેણે આપઘાત કરવા વીચાર કર્યો. આં વધી જોરથી કારકો પડ્યા. કાળસેનના મોઢામાંથી લોહી ફીકળ્યું. સૌમ્યસિંહ તપાસ કરી તો તેને જણાયું કે જીભ કરડીતે તેને આપઘાત કર્યો છે!

પ્રથમ પ્રકરણમાં કાન્તાએ આપેલા શાપ પ્રમાણે કાળસેનનું રાજ્ય દુશ્મનાના હાથ ગયું. શરીરમાં કાઠા પડ્યા. અને મદા કષ્ટને ભોગવી બુંદી દાસતમાં તેનું મત્ત થયું.

સતીના શાપ શું અફળ હોય છે?

જીભ કરડતી વખતે કાળસેને નીચે પ્રમાણે ઉદ્દગાર કાઢ્યા હતા

“ ગળન નથી ને દૈત્ય છે.

નિજા ધર્મને જે ના ગણે,

“ જૈયત તણેા હિત મંત્ર જે,

મુખથી કદાપી ના બજે;

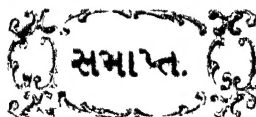
“ ધન કાંબ અંતરમાં ધરે,

પરનારમાં ગમે રતિ.

“ પદબ્રહ્મ થૈ ન રાય ને.

દુઃખ પામજે બહુ દુર્મનિ. ”

‘ ભયંકર પાપમાં પ્રવૃત્ત થનાર માનવને બહેલુ યા મોઢુ પ્રાયશ્ચિત્ત
પ્રશ્ન અવશ્ય આપજેજી. ’

મનુષ્ય જીવનની અગત્યની ફરજો બજાવવા માટે
શરીર બળ અને મનના બળની મુખ્ય જરૂર છે.

આતંકનિગ્રહ ગોળીઓ.

શરીરની નબળાઈને દૂર કરી કામકાજ કરવામાં તથા વિદ્યાભ્યાસ કરવાની કે તેની કોઈપણ પ્રવૃત્તિમાં મનને કિસાલવાળું રાખે છે. એનાથી પાચનશક્તિ મુઢરે છે, મગજની નબળાઈ મટ છે, છાતીના દુખાવો તથા કબજિયાતની પરિવાદ દૂર થાય છે, લોહીમાંના અગાટ મટ છે, તથા જીવનને દાની પહોંચાડનારી કોઈપણ વ્યતની દરકત અવશ્ય દૂર દડી વ્યય છે. તંદુરસ્તી, તાદાત અને લાંબી જીંદગીનો લાભ લઈને આ અમૃત તુલ્ય ગોળીઓના દરેક માણસે અવશ્ય ઉપયોગ કરવો જોઈએ.

ક્રીમત ગોળી ૩૨ ની છબી ૧ નો ૩. ૧ એક.

વીશેષ વીગત જાણવાને અમારું કામશાસ્ત્ર મંગાવો.

વૈદ્યશાસ્ત્રી મણીશંકર ગોવીંદજી.

આતંકનિગ્રહ ઔષધાલય.

જામનગર.-કાઠીયાવાડ.

ટાનીક દવાઓની મહારાણી યાને પૃથ્વીપરનું અમૃત

મદનમંજરી ગોળીઓ

આ ગોળીઓ ત્રીસ વર્ષ થયાં પોતાવાં અદ્ભુત ગુણોને ક્ષીર દુનીયાનાં દરેક ભાગમાં એકજ અવાજે વખાણાય છે. પેસાળ કે સ્વપ્નામાં જે વીર્ય બંધ કરી તેને ઘટ્ટ કરે છે. હાથ પગમાં થતી કળતર, વાંસાની ફાટ, મગજની નબળાઈ વીગેરે દરદો દૂર કરે છે. તથા દરેક જાતની નબળાઈનો નાશ કરી ખરે અને કાયમનું પુરુષત્વ બક્ષી શરીરમાં અખૂટ બળ આપે છે. તથા ચહેરા ગુલાબી બનાવે છે. કી. ગોળી ૪૦ ની ડબી ૧ નો રૂ. ૧) ૭ ડબીના રૂ. ૫) બાર ડબીના રૂ. ૯)

રમણવિલાસીની ગુટીકા.

વીર્યસ્થંભન કરનાર અકસીર દવા, રાત્રીના સુતી વખતે ફક્ત એકજ ગોળી ખાવાથી ગમે તેવો અશક્ત તેમજ વૃદ્ધ પુરુષ પણ ઇચ્છા મુજબ સ્થંભન કરી શકે છે.
કી. ગોળી ૧૬ ની ડબી ૧ નો રૂ. ૧)

નપુંસકત્વારિ ધૂત

ઇન્દ્રાની વક્તા, કમવંતરી, દુ પાણું વીગેરે દરદો આ ધૂતના લ. દવાથી તરતજ દૂર થઈ ખરે પુરુષ મહે છે.

કી. તોલા ૨ ની ડબી ૧ નો રૂ. ૧)

વિશેષ માહિતી માટે મફત મલતું કેટલોગ આજેજ મંગાવો.

આન્ય ઓર્ડીસ:-
૧૮૭ કાલબાદેવી રોડ.
મુંબાઈ ૨.

રાજવૈદ્ય નારાયણુ કેશવણ.
હેડ ઓર્ડીસ:-જામનગર. (કાઠીઆવાડ)

